ستار پيرزادو

سنڌوءَ ڪناري سنگيت

(منهنجا ڳوٺائي صاحبِ ڪتاب)

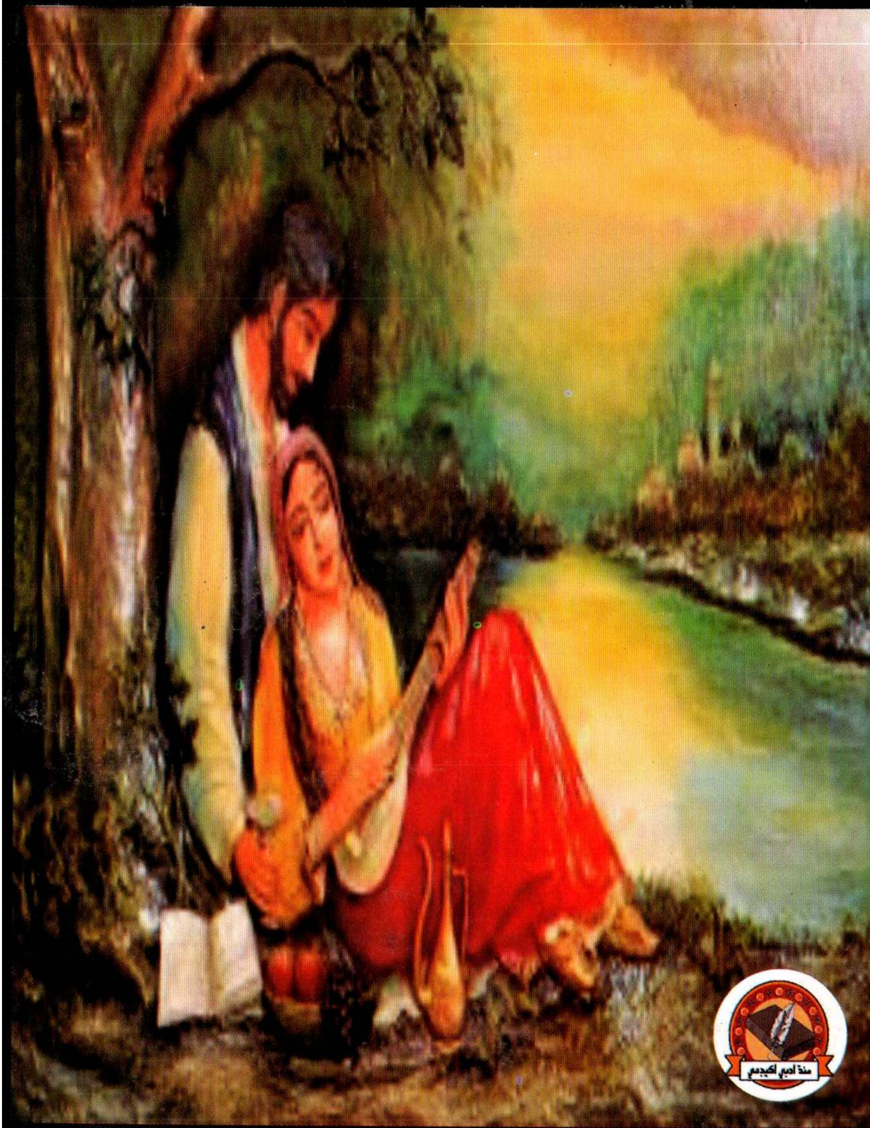

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ستار پيرزادو

سنڌوءَ ڪناري سنگيتُ

(منهنجا ڳوناڻي صاحبِ ڪتاب)

سنڌ ادبي اڪيڊمي ، ڪراچي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سڀ حق ۽ واسطا ليکڪ وٽ محفوظ

ڪتاب جو سِرو : سنڌوءَ ڪناري سنگيت

ليکڪ : ستار پيرزادو

موضوع : ڳوٺ حاجي لعل بخش شيخ (ٻلهڙيجي)
جا ليکڪ ۽ شاعر

ڪمپوزنگ : جبار پيرزادو ۽ ستار پيرزادو

لي آئوٽ : ساڪي سنگت

تعداد : هڪ هزار

ڇپائيءَ جو سال : 2012

ڇپائيندڙ : سنڌ ادبي اڪيڊمي، ڪراچي

قيمت : 150 رپيا

رابطو : esaakhi@gmail.com

سيل : 03062563417

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ارپڻ

محبت رکي من ۾،

جيڪي رنڊا روڙيا اٿم،

اهي ارپيان ٿو پنهنجيّ والدين

حاڪم زادي ۽

دوست علي پيرزادو کي،

جن جي سهڻي سنجوڳ جو

مان ڦل آهيان.

ستار پيرزادو

10.12.2011

ترتيب

ڳوٺ ٻہ پنهنجا، شهر ٻہ پنهنجا	امداد حسيني	07
ليکڪ پاران	ستار پيرزادو	14
منهنجي ڳوٺ جا صاحبِ ڪتاب ليکڪ		21
1. رحمت الله اول		23
2.فقير يار محمد		36
3. مير محمد		46
4. انور		59
5. ستار		81
6. ملڪ خاتون		102
7.فيض الله		113
8. شاھ محمد		128
9. غوث		141

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

10.مسرور	156
11.رحمت الله ثاني	170
12 . غلام حسن سائل	184

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڳوٺ بہ پنھنجا، شھر بہ پنھنجا

ٻلھڙيجي ڏٺي نہ اٿم .ٻڌي اٿم پر شايد ڏٺي بہ اٿم انور جي ، صورت ۾.شاھہ محمد ، فيض، مسرور،ستار،مير محمد...جي صورت ۾ .ملڪ ۽ غوث جي شاعريءَ ۾.منھنجو ڳوٺ ٽڪڙ ۽ ٻلھڙيجيءَ ۾ ڪافي ھڪ جھڙائي آھي.ٻئي سنڌوءَ ڪناري آھن ۽ ٻنھي ۾ شاعر ۽ اديب پيدا ٿيا آھن. ٻنھي سان سنڌوءَ ساڳي ڪار ڪئي. ...!

ستار جڏھن پنھنجي ڪتاب "سنڌوءَ ڪناري سنگيت"جي مھاڳ لکڻ لاءِ چيو تہ مون بہ ھا ڪري ڇڏي.ان تي نوٽس ورتم. غلطين جي درستي ڪيم ۽ ڪن جي باري ۾ لکيم تہ انھن جي تصديق ڪئي وڃي. چوڻ اھو ٿو چاھيان تہ جڏھن بہ ڪو ڪتاب ڇپجي تہ اھوغلطين کان پاڪ ھجي، خاص ڪري "سنڌوءَ ڪناري سنگيت" جھڙي ڪتاب۾ جيڪو منھنجي راءِ ۾ ھڪ اھم ڪتاب آھي؛ ساڳئي وقت دلچسپ پڻ."ٻلھڙيجيءَ" جي تاريخ،جاگرافي ۽ ثقافت کي بيان ڪيو ويو آھي. ان ڏس ۾ ستر واري ڏھاڪي ۾ انور،ميرمحمد،ستار، قربان ۽ ڪجھہ ٻين پڙھيل ڳڙھيل ماڻھن، وڏيرڪي سياست مان جند آجي ڪرڻ لاءِ جتن ڪيا. ان ڏس ۾ "ڳوٺ سڌار سنگت"۽ "سنڌي ادبي سنگت" جو قيام عمل ۾ آيو.شاھہ جمال ۽ ملوڪ شاھہ جي درگاھن تي ٿيندڙ راڳ رنگ شاعرن جي تربيت ڪئي. انھيءَ صوفياڻي راڳ رنگ ۾ جن راڳين سُرن جو سُھائو ڪيو، ستار انھن کي بہ ياد ڪيو آھي. اھي ھئا استاد علڻ ڪاسائي،ميھر ڪاسائي،مجنون ماڇي،ڪاڪو مريد ماڇي، غلام رسول پيرزادو ۽ ڏاڏو وريل فقير....انھن راڳ رنگ جي محفلن کي مچائڻ ۾ فقير يار محمد پاڻ پتوڙيو. فقير يار محمد بہ ھڪ عجيب ڪردار آھي!

ستارڪجھہ نہ ڪجھہ لکندو رھيو آھي. ڪتاب پڻ ڇپائيندو رھيو آھي. "سنڌوءَ ڪناري سنگيت — منھنجا ڳوٺائي صاحبِ ڪتاب"ھن جو تازو ڪتاب آھي. ان ۾ھن پنھنجي ڳوٺ ۽ ڳوٺاڻن جون ڳالھيون ڏاڍي سک ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اُڪير سان ڳايون آهن . ان سان گڏو گڏ انهن سان لاڳاپيل جيڪي واقعا ۽ ڪردار آهن,اهي بہ هن اسان آڏو آندا آهن .

ڪتاب ۾ پارهن صاحبِ ڪتاب مٽيادار ماڻهن جو احوال ۽ سندن شاعري ڏني وئي آهي. اهي هي آهن :

رحمت الله وڏڙو فقير يار محمد, مير محمد, انور ستار, ملڪ خاتون, فيض ا الله, شاهہ محمد, غوث, مسرور, رحمت الله ثاني ۽ غلام حسن سائل.

رحمت الله بہ آهن . پهرين لاءِ وڏڙو ۽ پئي لاءِ ثاني لکيو ويو آهي. جڏهن تہ اول ۽ ثاني يا پهريون ۽ ٻيو لکڻ کپي .جو پهريون رحمت االله ؛حافظ عبداالله بسمل وارن جي دور جو آهي.رحمت ا الله سلهہ جي مُوذي مرض وگهي 41 سالن جي ڄمار ۾ لاڏاڻو ڪري ويو. هن جي شاعريءَ ۾ قصيدا گهڻا آهن, جيڪي ستار 2009 ۾ ”قصائد پاڪ“ نالي, ڇپايا آهن. هتي سندس ڪجهہ غزل ۽ ڪافيون ڏنيون ويون آهن. جيڪي پڙهڻ جهڙيون آهن.

سرها سير ٿيا سپ گهير گهٽيون،
جيڪا راهه اچي پيو يار وٺيون،
پري محب ڏٺيون اڄ وصل وٺيون،
ڏاڍو حسن ڪيو هيڪار ڏسو.

فقير يار محمد ننڍي پڻ ۾ ڏاڍو سهڻو هو. سندس ماءُ کي حاجي صاحب (حاجي لعل بخش شيخ)چيو تہ ”هن کي سينگاري منهنجي سامهون نہ آڻجان.“ڪارڻ؟ ”ور نہ هن کي منهنجي نظر ڪائي ويندي.“پر هڪ ڏينهن حاجي صاحب جي مٿس نظر پئجي ٿي وڃي ! پهرين بخار ٿيس ۽ پوءِ گوڏن ڪان هيٺ ۽ مُرن ڪان مٿي ٽنگون ڦري ويس. پوءِ يار محمد جي هڪ خواب جو ذڪر آهي. جنهن ۾ هڪ درويش (سخي شاهہ جمال)تڏو هٽي چيس تہ”اڙي ڇوڪرا! اٿي هل , هتي ڇو ستو پيو آهين ؟“درويش جي هشمت ڏسي,جاڳيو ۽ وٺي ڀڳو ۽ اچي گهر پيڙو ٿيو! اها ڳالهہ فقير يار محمد پاڻ ستار کي ٻڌائي.ان ريت فقير يار محمد جي نظاري جو قصو بہ عجيب آهي.

جنهن ڪان پوءِ هن "الفي پاتي،ڪشتو ڪٺي سير ڪيا ۽ فڪر فراق لاءِ شاهہ جمالِ تي وينو تہ هن تي ڪيئي راز عيان ٿيڻ لڳا. ان ريت عربي نہ ڄاڻندي بہ قرآني آيتن جي معنيٰ ڪرڻ واري ڳالهہ بہ عجيب آهي! فقير يار محمد جو اهم ڪم لاڪيڻي لطيف جي شاعريءَ جي شرح آهي. شرح ڄجي لاءِ جڏهن ڪيس ستار اُتساهي ٿو تہ هو "اگها ٿي سگها ٿيا"وانگيان اهو ڪم ٿو ڪري. ڪلياڻ آڏواڻيءَ جي شرح بيت جي لفظي شرح آهي، ان ڪري پيٽ صحيح نہ آهي. فقير يار محمد جي شرح ٻئي رنگ جي آهي. اهو لاڪيڻي لطيف جو ڪمال آهي،جو هو دهرئي-ناستڪ،مُوحد-آستڪ،صوفي-ويدانتيءَ کي هڪ ئي وقت متاثر ڪري ٿو.

انورجي احوال ۾ بہ ، انور ۾ جيڪي تبديليون آيون-ملان، ڪميونسٽ، صوفي-يا سندس نوڪري،اوپر پاڪستان تي مڙهيل جنگ! پوءِ انور جي نوڪري ڇٽ ٿيڻ ،ٽُرم ياترا!جيل ۾ هڪ بنگالي ماءُ جو پنهنجي پٽ آڏو پيڊڪرون ڪري پار ڪيڊندو ڏسڻ! ستار لکي ٿو تہ ان ڪان پوءِ "هن جي ذهن ۾ چپ هٺي ويٺل شاعر جهنجهوڙجي ڪر موڙي اٿيو.. ايئن انور حادثاتي طور رشي والميڪ جيان لڙي شاعر ٿي پيو." جڏهن تہ انور شاعري ان ڪان اڳ ۾ شروع ڪئي. جڏهن هو سنڌ يونيورسٽيءَ ۾ ليڪچرار هو تڏهن سنڌالاجي ؛سنڌ يونيورسٽي اولڊ ڪيمپس ۾ هن پنهنجي شاعري مون کي ٻڌائي هئي ، جيڪا ڪانئس ورتي هئم ۽ پوءِ اها منهنجي نوٽ (هي بوڙينڊا ۽ چنگ تہ ٻڌ ني)سميت طارق اشرف "سهڻيءَ" ۾(نوان شاعر واري حصي ۾) ڇپي هئي. انور جي احوال ۾ ئي ڪيترن ڪردارن جا نالا آهن.جيئن، ذوالفقار علي ڀٽو،سيد غلام مصطفيٰ شاهہ،اي ايم شيخ،بدر ابڙو،ڪليم لاشاري ۽ محمد علي قادري. ستار س ا س جي حوالي سان بہ ذڪر ڪيو آهي ۽ انور جي ڪتابن جو بہ —مٿان انور جي شاعريءَ سون تي سهاڳي وانگر آهي. انور جي شاعري پڙهي، آءٌ ڪيس ساريان ٿو ۽ سلام ٿو ڪريان!

جانيءَ ريءَ جڳ ۾ انور،
جي بہ جيا سي جاڙ جيا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ان ريت ستار پنهنجي احوال ۾ به مختلف سگ پنڌ،ماڳ مڪان ۽ ڪردار آڻي ٿو. ادب ڏانهن ڪيئن لاڙيو؟ سياسي حالتون ڪيئن هيون؟ ون يونٽ جو ٽٽڻ... حيدر آباد ۾ نوڪري — طارق اشرف، ولي رام ولڀ، ظفر حسن، ارشاد قاضي ۽ فيروز ميمڻ سان سندس ملاقاتون! ڪيڏا نه سٺا ڏينهن هئا اهي! هاڻ ته نه طارق اشرف آهي نه مئي ”سهڻي“، نه ظفر حسن۔ نه ئي اها حيدر آباد! لڳي ٿو زندگي هٿ ڇڏائي اڳتي وڌي وئي آهي ۽ اسين پٺتي رهجي ويا آهيون! اسان کي لوهه پائي زندگيءَ جو هٿ پڪڙڻو پوندو — ان سان اڳتي وڌڻو پوندو. سندس پهريون نظم جڏهن هلال پاڪستان (روزانه اخبار) ۾ ڇپجي ٿو،تڏهن هو پنهنجي خوشي لڪائي نه ٿو سگهي! ستار جي احوال ۾ به ڪيترن مٿن مائٽن ۽ پيين ڪردارن جا نالا آهن . جيئن: شيخ اياز،رسول بخش پليجو،اسلم آزاد،هدايت منگي...

فيض الله به شاگرد سياست کان تنگ اچي ادب ڏانهن لاڙيو.انور جي ورسيءَ تي ڳالهائيندي ٻڌو هئم ۽ دل چاهيو پئي ته هو ڳالهائيندو رهي.

ملڪ خاتون ڪيئن پڙهي؟نوڪري ڪيائين ۽ شاعريءَ ڏانهن ڪيئن لاڙي؟اهو به هڪ دلچسپ احوال آهي. هتي ملڪ جي نظم جون آخري سٽون اوس ڏيندس جنهن ۾ هن ”ملڻ۔جدا ٿيڻ۔ملڻ“جي واهه جا ترتيب رکي آهي! زندگيءَ لاءِ اهو به —ستو حوالو ڪيڏو نه با معنيٰ آهي!

زندگي ملي جدا ٿيڻ،
۽ جدا ٿي ملڻ جو نالو آهي.

شاهه محمد جي غزل جي مطلع آهي:

شهر سڄي ۾ جيڪو آهي هل منهنجو آ،
تنهنجي وارن ۾ جو آهي گل منهنجو آ.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

شهر ۾ پيل تہ سندس هل هجي پر پاڻ ڏاڍو چپ چپ هوندو آهي. کيس گهڻ پڙهيو گهڻ پڙهيو اٿم. انور جي ورسيءَ تي ڏاڍو گهرو ۽ خوبصورت نظم پڙهيو هئائين. افسوس جو سندس ڪتاب نہ پڙهيا اٿم.

غوث بہ هڪ عجيب ڪردار آهي ۽ سندس احوال بہ دلچسپ آهي، سندس شاعري وڻندڙ ۽ متاثر ڪندڙ آهي کيس لکندو رهڻ گهرجي.

جيئن شڪارپورين لاءِ چيو ويندو آهي تہ اهي دنيا ۾ ڪٿي ڪٿي بہ هجن پر هوندا سدائين شڪارپوري! پلهڙيجيءَ جا پيرزادا بہ ائين آهن. ڪراچيءَ ۾ هجن يا مير محمد وانگر،سڪرنڊ ۾ رهندا هجن پر روحاني طور سلهاڙيل هوندا پلهڙيجيءَ سان. مسرور سان ملاقات چام شوري ۾ ٿي. هن جو سُياءُ بہ شاعراڻو آهي تہ سوچ ۽ فڪر بہ.غزل ۾ رُچي اٿس :

هائو ماضي بعيد آهيان مان،
انڪري ئي جديد آهيان مان.
سمنڊ ۾ مان نديءَ جيان ملندس،
شوق ڪوئي شديد آهيان مان.

مير محمد پنهنجي ڪتنب (جيئن غلام حسن سائل واري احوال ۾ ڄاڻايل آهي) جي جياپي سان گڏ پنهنجي ٻوليءَ جي جياپي لاءِ بہ جتن ڪندو رهيو آهي.سندس هڪ شعر :

نہ ڪا اک ئي ڦڙڪي نہ هڏڪي ٿئي،
وساري ڇڏيو آهہ ڇا تو پرين ؟

سمہ/ وقت جو بہ عجيب سرشتو آهي گذرندو رهي ٿو. يا شايد سمہ/وقت —سڀ اسين پاڻ آهيون ! گذريل رات ,جڏهن ذينهن جي حدن ۾ داخل ٿي چڪي هئي، تڏهن الائي ڪيڏي مهل اک لڳي وئي !اٿي چانهہ چاڙهيم ۽ لاڪيٽي لطيف جو گنج مطالع ڪيم :

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هِجي ڪريان هيج سان، مطالع محبت!

ايئن لاڪيٽي لطيف جي هڪ پانڌيئڙي ۽ سنڌ جي سُپٽ ڊاڪٽر عمر بن محمد دائود پوٽي جي اهم ليک "پٽ تي پيرو" (گنج جو مطالعو) تي نظر پيم. ان ۾ اهو بيت به هو جيڪو ستار به پنهنجي ڪتاب ۾ فقير يار محمد واري احوال ۾ ڏنو آهي. جيڪو مون کي لڳو ته صحيح نه ڏنو ويو آهي ۽ مون ياداشت تي ان جي تصحيح به ڪئي، پر وري به لکيم ته تصديق ڪئي وڃي. بيت هيئن ڏنل هو:

ڪلمي ڪو نہ ڪيو مورئون مسلمان،
مڪو ڪين محمد، عرب ڪان ايمان،
سچو سر صبحان، علم ليکي آدمي.

ڊاڪٽر دائود پوٽي اهو بيت اصل "گنج" تان هيئن ڏنو آهي:

مون کي ڪين ڪيو مورئون مسلمان،
احمد ڪو نہ آندو عرب ڪان ايمان،
اي سر صبحان، آدم ليکي آدمي.

بنهي بيتن ۾ فرق آهي پڙهٽيءَ جو. ڊاڪٽر دائود پوٽي جي ڏنل بيت جي پهرين سٽ ۾ "ڪلمي" لفظ ڪتل آهي . آخري سٽ جي آخري پد ۾ به "عالم" آهي يا "آدم"؟ ٻي سٽ جي پهرين ۽ ٽين سٽ جي پوئين پد ۾ به فرق آهي! اهڙي تصديق ڪتان ٿيندي؟ بهرحال چوڻ اهو پئي گهريم ته صبح ساجهر سنڌ جي گاديءَ ڪراچي تي سرخ سورج شيشائين در مان ڏسڻ ۾ پئي آيو. تڏهن اهو بيت ڪنهن منهنجي آڏو کولي رکيو؟ جنهن لاءِ انومان هو ته صحيح ناهي. پر ڊاڪٽر دائود پوٽي به صحيح نہ ڏنو آهي. تي سگهي ٿو ته پروف ـ چڪ هجي! صحيح بيت جي سڌ ڪتان پوندي؟ ستار، بيت سچل جو ڪري ڏنو آهي ته پوءِ "گنج" ۾ درج ڪيئن ٿيو؟! ان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ريت سُر ڏناسريءَ جي حوالي سان بہ ستار ڪجھہ سوال اٿاريا آهن. انهن بابت تحقيق هئڻ گھرجي. مون اڳي بہ ڪٿي لکيو آهي تہ :

"اسين شهرن لاءِ اجنبي بڻجي رهجي ويا آهيون،
۽ ڳوٺ اسان لاءِ اجنبي بڻجي رهجي،ويا آهن."

۽ جڏهن تہ "سنڌوءَ ڪناري سنگيت" جهڙا ڪتاب اهڙي اجنبيت کي ختم ڪن ٿا. ستار شهر ۽ ڳوٺ جي اهڙي فاصلي کي نہ رڳو گهٽايو آهي، بلڪ ٽٽل سلسلن کي ٻيهر جوڙڻ جي ڪوشش ڪئي آهي:

ڳوٺ بہ پنهنجا،شهر بہ پنهنجا،
پهريان،پويان پهر بہ پنهنجا.
سنڌڙي جندڙي،
جندڙي سنڌڙي!

امداد حسيني

پرل ريزيڊنسي،ڪراچي

25 ڊسمبر 2011

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ليڪڪ پاران

ڳوٺ جي بيهڪ

اسان جو هي ڳوٺ جيڪو نئين ٻلهڙيجي سڏجي ٿو سو دراصل ديهہ ٻگي تعلقي ڏوڪري، ضلعي لاڙڪاڻي جي روينيو ڪاتي جي رڪارڊ موجب ڳوٺ حاجي لعل بخش شيخ جي نالي سان 1936ع ۾ اڏايو ويو هو.ان کان اڳ اسان جا وڏڙا سنڌو درياهہ جي هن پر يعني جنهن کي هاڻ اسين ڪچو چئون ٿا يا درياهہ جي ڪاهي ڪپ تي آباد هوءِ اسان جي پوري خاندان جون زمينون بہ ان ڪاهي ڪپ تي اڄ بہ موجود آهن . 1936ع ۾ جيئن تہ سنڌ ۾ مها ٻوڏ آئي، ان جي نتيجي ۾ ڪيترائي ڳوٺ، واهڻ، وستيون درياه شاهہ پنهنجي پيٽ ۾ لڪائي ڇڏيون. ڪيترا ماڻهو دربدر ٿيا، ڪيترو جاني مالي نقصان ٿيو هوندو. انهيءَ ٻوڏ جي نتيجي ۾ اسان جا بہ وڏڙا پنهنجا گهر ڇڏي ۽ درياهہ شاهہ جي ارهہ زوراين کان تنگ اچي نيٺ درياهہ شاهہ جي ساڄي ڪپ ۽ جهلي بند جي پر ۾ آباد ڳوٺ ٻلهڙيجيءَ ۾ لڏي آيا.هي ڳوٺ اصل ۾ ٻلهڙا قوم جي خاندان جو ڳوٺڙو هو جتي ٻي آبادي هندن جي هئي.اهي هندو اڪثر هٽ واڻيا هئا ۽ ڪن جون ڪي زمينون لانياري ۾ آباد ٿيندڙ هيون . هن ڳوٺ جا واسي جيئن تہ حاجي لعل بخش شيخ کان علاج معالجو ڪرائيندڙهئا ۽ سندس عقيدت ۾ بہ هئا پر هاڻ نہ اهي ٻلهڙا رهيا آهن ۽ نہ ئي وري اهيٰ هٽ ـ واڻيا هندو رهيا آهن.

ٻلهڙن جي لاءِ روايت آهي تہ سنڌ جي هن حصي ۾ 1936 کان پوءِ ڪالرا ڦهر ڪيا ۽ اها ڪالرا ٻلهڙن جي سڄي خاندان کي ڳڙڪائي وئي. پويان سندن وچي ڪي ٻارڙا بچيا هئا.جيڪي ڪنهن ٻئي هنڌ مٽن مائٽن جي امان ۾ ڏنا ويا ۽ اهي واپس بہ نہ موٽيا. (هيءَ ڳالهہ ماميٰ روشي ٻڌائي)

هندو خاندان 1947ع ۾ پاڪستان بڻجڻ کان پوءِ 1948ع ۾ لڏي ڀلاڻي هندستان هليا ويا. ڪي اسان جو ڳوٺ ڇڏي ڏوڪريءَ ۾ ڌنڌي ڌاڙيءَ خاطر وڃي آباد ٿيا. جن مان چاچو مينهلداس چاندواڻي جيڪو ڪجهہ سال ٿيندا جو سرڳواسي ٿي ويو ۽ سندس خاندان ، پٽ ۽ پوٽا ڏوڪريءَ ۾ اڃا تائين سونارڪو ڌنڌو ڪندا اچن ٿا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اسان جو هي ڳوٺڙو جنهن جي بيهڪ هن ريت آهي، اتر ۾ موهين جو دڙو، ڏکڻ ۾ گاجي ديرو ۽ ڪاراٽي ڳوٺ، اوڀر ۾ سنڌ درياهه ۽ جهلي بند، اولهه ۾ به جهلي بند ۽ لانياري نالي آباد زمينون آهن ۽ انهن جي دنگ تي وري دادو ڪئنال ۽ ان جي ساڄي ڪناري تي ڳوٺ بگي ۽ ٻنڊي اچي وڃن ٿا.

سنڌيءَ جي موجوده بهترين شاعر شمشير الحيدري چواڻي ته جڏهن موهين جو دڙو شهر آباد هوندو ته هي ڳوٺڙو اتي جي رهواسين جي آباديءَ لاءِ زمين هوندي. اسان جي ڳوٺ ۽ موهين جو دڙو جي وچ ۾ جهنگ هوندو هو جيڪو هاڻ ڏاڙيلن جي ڊپ ڪري وڏي زمين آباديءَ لائق بڻائي وئي آهي پر چون ٿا ته جڏهن موهين جو دڙو کي سم ۽ ڪلر کان بچاءَ لاءِ يونيسڪو وارن ٽيوب ويلس هٽايا هئا ۽ انهن مان نڪرندڙ پاڻيءَ جي نيڪال لاءِ جيڪي واهه کوٽايا ويا هئا ته انهن جي کوٽڻ سان به ڪيترين ئي سرون ۽ ٺيڪرائو مليو هو. جنهن مان ثابت ٿيو هو ته موهين جو دڙون جون حدون صرف ايتريون ناهن جيتريون آرڪيالاجي کاتي وارن ٽڪي بيهاريون آهن. اهي اجا به چوڌاري ڦهليل آهن، پر لتجي چڪيون آهن ۽ انهن جي صحيح معنيٰ ۾ مالڪي نه پئي ٿئي.

اسان جي ڳوٺ ڀلهڙيجيءَ سان گڏوگڏ ٻيا به ٻه ننڍڙا ڳوٺڙا هوندا هئا، جيڪي هئا سارين جو ڳوٺ ۽ ڪنيرن جو ڳوٺ، جن کي گڏي پراڻي ڀلهڙيجي چيو ويندو آهي. اجا به اسان وٽ اهو چيو ويندو آهي ته اسان پراڻي ڀلهڙيجي ٿا وڃون. 1983 کان پوءِ يعني ايم آر ڊي تحريڪ کان پوءِ جيڪو ڏاڙيلن سنڌ ۾ رڻ مچائي ڏنو ۽ درياهه پار يعني ڪچي جي ٻيلن کي حڪومتي ادارن ڪپرائي پٽ ڪرائي ڇڏيو ۽ اتي رهندڙ ڪلهوڙن ۽ ممڻاٽين جي ڳوٺن کي لڏارايو ويو ته اهي به اچي هاڻ اسان جي ڳوٺ جي پرسان پنهنجا اجها اڏي ويٺا آهن. تنهن ڪري اسان جي ڳوٺ جي هاڻ پکيڙ ڪافي وڏي وئي آهي.

پراڻي ڀلهڙيجيءَ آڏو ۽ اسان جي ڳوٺ حاجي لعل بخش شيخ جي ڏکڻ ۾ جهلي بند سان لڳ و لڳ ملوڪ شاهه جي تربت آهي ۽ ان جي اتر ۾ ٻنهه منهنجي گهر سان لڳ و لڳ سخي شاهه جمال جي تربت ۽ هاڻ مقبرو آهي.اسان سيني شاعرن جي شاعراڻي تربيت اسان جي ڳوٺ جي ٻنهي درگاهن تي هر هفتي جمعي جي رات ملوڪ شاهه تي ۽ هرسومر رات

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سخي شاهه جمال تي فقيراڻو يا صوفياڻو راڳ ٻڌڻ ۽ ڳوٺ ۾ هوندي به
ساهيءَ يعني ڪڏهن ته هر رات اهو راڳ ٻڌڻ ۽ ان تي غور و فڪر ڪرڻ
جي عادت جو وڏو عمل دخل آهي.

اسان جي ڳوٺ ۾ جيڪي هر روز رات جو انهن ٻنهي درگاهن تي ڳائيندا هئا انهن ۾ استاد علڻ ڪاسائي، ميهر ڪاسائي، مجنون ماڇي، قربان ماڇي، جانڻ ماڇي، ڪاڪو مريد ماڇي ۽ غلام رسول پيرزادو ۽ ڪڏهن ڏاڏو وريل يڪتاري ۽ چپڙين، ڍولڪ ۽ گهڙي تي راڳ رنگ جون محفلون مچائيندا هئا. جيڪو ڪنهن نه ڪنهن طريقي سان اڄ تائين اهو هلندو اچي ٿو. اسان جي ڳوٺ ۾ ٻه وڏڙا ٻه راڳ سان لاڳاپيل هئا جن ۾ هڪڙو هو نانو غلام حسين پيرزادو ۽ ٻيو هو ميان جان محمد. ٻئي مڪمل راڳ جا ڄاڻو هوندا هئا ۽ چڱن ڀلن ڳائڻن کان راڳ ۾ چڪون ڪڍندا هئا ۽ ڪاڪو دين محمد ٻينون وڄائيندو هو ۽ انعام به کٽندو هو. ناني غلام حسين کي مون پاڻ سارنگ ڳائيندي ٻڌو ته برسات اوڙڪون ڪري اچي وسندي هئي اهڙو سارنگ ڳائيندي مون اڄ تائين ٻيو ڪو ڳائڻو نه ڏٺو ۽ نه ٻڌو آهي، جيتوڻيڪ مون استاد منظور عليٰ خان کي ڪئي ڀيرا ٻڌو آهي، ڪيس ٻين به ڪيترن ئي سنڌي ماڻهن ٻڌو هوندو پر ڪو به اهڙي شاهدي ڏئي نه سگهندو.

انهن کان سواءِ اسان جي ڳوٺ جي اها به خاصيت آهي ته اسان جو سائين خليفو محمود هوندو هو جنهن نه صرف ڳوٺ ۾ پر اوس پاس جي ڪيترن ڳوٺن ۾ ملان اسڪول کوليا ۽ اتي جي ٻارن کي مفت ۾ قرآني ۽ نصابي تعليم ڏيندو هو ۽ ان سان گڏو گڏ حڪمت به ڪندو هو ۽ ٻنهه گهٽ قيمت تي علاج معالجو ڪندو هو. فارسي ٻوليءَ جو ماهر هو.

اسان جو هڪ ٻيو ماهر فارسيدان هو خليفو محمد صديق، جيڪو لواري شريف جي بزرگن جو خليفو هو ۽ جڏهن خواجه احمدالزمان جن ڪن سببن جي ڪري لاڳيتو اٺ و۔ ۔ امرتسر ۾ سڪونت پذير ٿيا هئا ته اهو خليفو محمد صديق ئي جو سنڌن ۽ معتقدن جي وچ ۾ رابطي جو ڪم ته ڪندو هو پر ان سان گڏوگڏ هو روزنامچو به لکندو رهندو هو جنهن جو خاصو تعداد سنڌس پونئيرن وٽ اڃان به موجود آهي. تنهن کان سواءِ ڪيس ذاتين ۽ قومن جي خوب ڄاڻ هوندي هئي جو ڪو به مهمان لڙي ايندو هو ته ڪيس سنڌس جد امجد جي پوري ڄاڻ ڏئي سگهندو هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اسان جي ڳوٺ ۾ اها بہ روايت گردش ۾ هوندي هئي تہ ڊاڪٽر عمر بن محمد دائود پوٽو جڏهن تعليم جو ڊائريڪٽر هوندو هو ۽ لاڙڪاڻي ضلعي جودورو ڪرڻ ايندو هو تہ رات اسان جي ڳوٺ ۾ اچي گذاريندو هو جو تر جي ٻئي ڪنهن ڳوٺ ۾ اهڙا تعليمي ماهر ڪيس ڪچهريءَ لاءِ ملي نہ سگهندا هئا.پر افسوس جو هن پنهنجي ڪنهن لکڻيءَ ۾ اهڙو ذڪر نہ ڪيو آهي.

غلام رسول جو اولاد اڄان بہ راڳ سان ڳوٺ وارن کي وندرائيندو اچي. ان راڳ کي باقائدي روزمره جي ڪم وانگر ڳوٺ ۾ رائج ڪرڻ جو سهرو ادي فقير يار محمد جي سِر آهي.هو جيسين ڳوٺ ۾ موجود رهيو تہ نہ چارڻ ڪتان ڪهي ڳاٽا ايندا هئا ۽ هفتن جا هفتا اسان جي ڳوٺ ۾ ٽڪيا پيا هوندا هئا. کين ماني، هنڌ وهاڻو ۽ پڌنڌڙ ڊوَ تي ملندا هئا ۽ داد بہ جوڳو ملندو هون.هتي هڪڙي ڳالهہ بہ اوهان سان سليندو هلان تہ استاد منظور علي خان هڪ ڀيري چيو هو تہ،"پين ڳوٺن وارا پئسا گهٽائي ڏيندا آهن پر راڳ پلهڙيجيءَ وارا پڌندا آهن."

مان سمجهان ٿو سخي شاهہ جمال اهو ئي آهي جنهن لاءِ شاهہ عبداللطيف ڀٽائي جي رسالي سُر ڏناسريءَ ۾ بيت نمبر ستين کان وٺي 28 تائين جي باري ۾ لڳاتار بيت ڇپيل آهن. جيتوڻيڪ پارکُن جي راءِ مطابق اهو سر ڏناسري شاهہ عبداللطيف جو نہ آهي، تنهن هوندي بہ انهن جي تحقيق ٿيڻ گهرج تہ اهو ڪهڙو عبداللطيف آهي، جنهن جا اهي بيت چيل آهن. جيڪو شاهہ عبداللطيف جي محفلن ۾ ڳايو بہ ويندو هو ۽ اهي سمورا بيت گنج ۾ بہ آيل آهن. يعني اهو جيڪڏهن ڀٽائي صاحب نہ بہ آهي تہ اهو ڪوئي ان دؤر جو شاعر تہ ضرور آهي. اهو شاهہ جمال ڪير آهي؟ ڪٿي آهي؟ ڪنهن سان تعلق اٿس؟ مان سندس انهن 72 بيتن مان ڪي مثال ڏيڻ پسند ڪندس.

. پنبڻيون پير ڪري، سنبهہ ڏانهن سيد،
جمعو شاهہ جمال جو عبداللطيفي عيد،
مٿان مون مرشيد، قرض لاهم قبي ڏٽي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پنبڙيون پير ڪري، پڙ پيرائي پارِ
ڏٺي جن ڏٿارِ رهي نہ رتيءَ جيتري،

هن سُر جي فصل پهريئن ۾ ڪل 30 بيت آهن، جن ۾ ٻن بيتن يعني بيت نمبر 29 ”سي رسيا حق حبيب چئي“ چيل آهي، يعني ڪجهہ بيت حبيب نالي شاعر جا آهن ۽ بيت نمبر 23 ۾ ”سڀ سڪي ٿيا صالح چوي“ ۽ 22 کان 25 تائين آيل بيت صالح نالي شاعر جا تي سگهن ٿا. وري فصل ٻئي جي وائي ڏسو:

آهي عبداللطيف کي، سرءَ آسيڪي شادي
هر جا آهي هادي، پير پنهنجو پاڻ سين.

هي شاهہ جمال آهي جنهن جا اسين پونئير آهيون ۽ اڄا ڳوٺ ۾ آهيون ۽ شاهہ جمال جو نئين مقبرو اڏايو اٿئون.

اسان جي ڳوٺ ۾ هي پاڙا آهن، وچون پاڙو شاهہ جمال کان وٺي سائين خليفي محمود جي اوطاق تائين، اهي اڪثر پيرزادا حاجي لعل بخش شيخ ۽ شاهہ جمال جو اولاد آهن. خليفي محمد صديق ۽ خير محمد وارن جو پاڙو بہ آهي جن جي اسان جي خاندان سان ڪا لڇ ليهہ ضرور لڳي ٿي .وري انور جن جو خاندان الڳ آهي. انهن جو پڙ ڏاڏو حافظ محمد حسن حقيقت ۾ حاجي لعل بخش جي چوڻ تي مسجد جو پيش امام ٿيو هو.ڪيس ٻئي ڳوٺ مان وٺي آيو هو. اسان جي آڏو وارو پاڙو بہ حاجي لعل بخش جي خاندان مان ناهي، انهن کي قاضي ڪري ڪوٺيو ويندو آهي. پويان ڪجهہ ماڇين جا گهر آهن، لڳ و لڳ وڏيري حسن علي يا غلام حيدر جو خاندان، آهي جيڪي و نديرِ آهن پر اهي بہ هاڻ پيرزادا ٿا سڏائين، حقيقت ۾ اهي حاجي لعل بخش ۽ شاهہ جمال سانْ لاڳاپيل ٿي نہ آهن، نہ ٿي هنن سان اسان جي خاندان وارن جون اڄ تائين ڪي مٽيون ماٽيون ٿيل آهن.. سندن پرسان سومرا يا ڪتي آهن، انهن جي پر ۾ ماڇين جو پاڙو ۽ سندن آڏو سيدن جو پاڙو آهي، وچ ۾ هڪ گهٽي آهي، پوءِ ابڙا آهن، ڪاسائي آهن، اڳتي هلي چوهاڻ ۽ ڪنير بہ آهن، ٿورا ساريا ۽ مگريا بہ آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سيني ذاتين ۽ پاڙن مان گهڻو تڻو شاعر اسان جي ئي پاڙي ۽ خاندان سان تعلق رکن ٿا. جن ۾ نمايان هي آهن، غلام حسين، ، رحمت الله اول، دوست علي، محمد ابراهيم مڪاني، گل محمد، در محمد ،مير محمد، عبدالستار رحمت االله ثاني، انور شاهه محمد، فيض الله، غوث، مسرور غلام رسول، محمد قاسم محمد بخش، پير بخش پيرل، هادي بخش، امر، عبدالجبار ۽ ڪجهه ٻيا ٻه جن ٿوري ٿوري شاعري ڪئي، اتي عورتن به پاڻ ملهايو آهي، جن ۾ رحمت خاتون عرف ميران، زبيده، ملڪ ۽ سنڌوءَ به نثراڻو نظم لکيو آهي .مان اڳتي هلي انهن مڙني تي به ڪو مضمون لکڻ پسند ڪندس پر مون کي مڙني جي شاعري هٿ ڪرڻي پوندي، في الحال مون هي ڪتاب اصل انهن جي تعارف ڪرائڻ لاءِ لکيو آهي، جن جا ڪتاب ڇپجي پڌرا ٿيا آهن. اهي سيئي شاعر ۽ اديب هن وقت ڳوٺ جو مان ۽ شان آهن. ڪيترائي نوجوان نوڪري پيشا آهن ۽ ڪيترائي نوجوان اخباري ۽ ميڊيائي صحافت سان لاڳاپيل آهن. ڪي ڊاڪٽر، انجنيئر به هن ڳوٺ جي حصي ۾ آهن. ڏنو وڃي ته اهو به هڪڙو لکڻ جو موضوع بڻجي سگهي ٿو.

اسان جي ڳوٺ جي لاڙڪاڻي ضلعي ۾ هڪ ٻي سڃاڻ به 1970 واري ڏهاڪي ۾ ٿي،اها هئي سياسي سڃاهه. اسان يعني انور ميرمحمد، قربان، مان ۽ ڪجهه ٻين ڳوٺ جي پڙهيل ماڻهن گڏجي ڳوٺ سڌار سنگت جوڙي هئي، جنهن پنهنجي تر ۾ خاص ڪري وڏيرڪي سياست کان پنهنجي ڳوٺ وارن جي جند آجي ڪرائي . ڳوٺ سڌار سنگت ايتري شهرت ماڻي جو نه صرف ڳوٺ جا فيصلا گڏيل نموني ٿيڻ ۽ مسئلا حل ٿيڻ لڳا پر اوڙي پاڙي جي ڳوٺاڻن به سنگت وارن کان سهڪار حاصل ڪري ۽ پوليس مان توڙي وڏيرن مان ڪنهن حد تائين جان آجي ڪرائي . ان ڪري اسان جي ڳوٺ جي ماڻهن جي وڏيرڪي ٻڌي ڇوڙيءَ مان جند آجي ٿي. ان ڳوٺ سڌار سنگت وري سنڌي ادبي سنگت جي شاخ به ڳوٺ ۾ فعال ڪرائي جنهن جون هر هفتي گڏجاڻيون ٿيڻ ۽ مقبوليت ماڻڻ لڳيون ۽ ان سان ٿيو ڇا جو ويجهن ڳوٺن ۾ به ڳوٺ سڌار سنگتون جڙيون ۽ سنڌي ادبي سنگتون به قائم ٿيڻ لڳيون . انهن ٻنهي سنگتن جي ڪري ضياءَ دؤر ۾ جيڪا بلدياتي ۽ غير پارٽي چونڊ ٿي ته ان ۾ اسان جو محب حسين چونڊجي آيو ۽ ٽيو ٻگيءَ جو چيئرمين بڻيو ۽ سندن هاڪ ايتري وڌي ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

محترمہ بينظير ڀٽو محب حسين جي سياست مان ايتري متاثر ٿي جو هو محترمہ سان پاڻ سڏو سئون ڳالهائڻ لڳو ۽ محترمہ جو پنهنجي ڪارندن کي چوڻ هو تہ جڏهن بہ محب پيرزادو اچي تہ بنا جهل پل جي ساڻس ملايو وڃي .انڪري ڏوڪري تعلقي ۾ پوليس ڪاتي وارا اهو چوڻ لڳا تہ اسان ڳوٺ ٻلهڙيهي ٿاڻي مان خارج ڪري ڇڏيو آهي.

هتي هيءَ ڳالهہ بہ دلچسپيءَ کان خالي نہ ٿيندي تہ اسان جي ڳوٺ جي ماڻهن جي اهڙي سياسي شعوري هاڪ متي جو جماعت اسلاميءَ جي محترم قربان ٻگنيءَ اسان جي ڳوٺاڻن جي اهڙي مثبت سياسي سوچ ڏسي ٻڌي اسان جي ڳوٺ لاءِ "لٽل ماسڪو"چئي هُلائي ڇڏيو جيڪو اڄان تائين ڪيترا پراڻا ساٿي يا سياسي ڪارڪن اسان جي ڳوٺ کي لٽل ماسڪو جي نالي سان سڃاڻندا آهن.

مون هي طويل مضمون لکيو آهي، سيڪجهہ پاڻ لکيو اٿم هيءَ مضمون مون نوجوان اُسرندڙ نسل کيٰ هڪڙي راهہ ڏيکارڻ لاءِ لکيو آهي. جيڪڏهن ان لکڻي ۾ ڪي لڳايون هجن تہ اهي سڀ منهنجي کاتي ۾ آهن. جيڪڏهن چڱايون هجن ۽ پڙهندڙن کي ڪا چاڻ حاصل ٿي هجي تہ پرپٺ ئي سهي ڪا شاباش ئي چئي ڇڏين تہ سندن ٿورا ٿيندا ۽ مان سمجهندس تہ منهنجو ڪم سڦل ٿيو.

ٿورا نہ ٿورا، مون تي ماروئڙن جا،
پلايون ۾ پيرا، ڳڻي ڳڻبا ڪيترا.
شاهہ

ستار

تاريخ : 3سيپٽمبر 2011
4 شوال 1432 هہ
پتو: سي_213،شمائل گارڊنس،پلاٽ _118
گلستان جوهر، بلاڪ _19ڪراچي_75290
سيل : 03452217471 03062563417
ايمل: sattar_pirzada@yahoo.com

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

منهنجي ڳوٺ جا صاحبِ ڪتاب ليکڪ

سنڌ ڌرتي جيتري جهوني آهي، اوتري سنڌس ٻولي به جهوني آهي، اها ڳالهه اڄ تائين طئي ٿي چڪي آهي ته سنڌي ٻولي، هن دنيا جي خطي تي تهذيبي لحاظ کان شاهوڪار رهي آهي، سنڌ جي آبهوا جيئن ته هر منڊ ۾ ڦرندڙ گهرندڙ ۽ ان جو پورو نماءُ ڪندڙ آهي، تنهن ڪري هتي جي آبادي به موسمن جي متا ستا موجب مزاج وارا آهي، ڪي ماڻهو نرم دل ۽ حساس طبيعت رکندڙ آهن ته ڪي وري سخت، گرم ۽ سخت مزاج واري طبيعت رکندڙ ماڻهو تي اڳتي هلي پنهنجي قوم، ملڪ ۽ ٻوليءَ جا معمار بڻبا آهن. پوءِ انهن ۾ ڪي ليکڪ، ڪي طبيب، ڪي ڄاڻو ڏاها، انجنيئر ۽ زندگيءَ کي سنوارڻ لاءِ سڌارڪ، سياسي ڪارڪن، مهندار ۽ ڪي قدرتي ڪرشمن جي پرک رکندڙ ۽ اڻوجهن کي سمجهائيندڙ ڏيندڙ قدرتي رازن جا ڄاڻو اولياءَ ڪرام به هن ڌرتيءَ جي حصي ۾ آيا.

انهن مڙني جو پنهنجو پنهنجو ڪردار آهي، سنڌن سوچ، سمجهه ۽ ڄاڻ يا ڏات مان ڪيترائي سيراب ٿي، اها لاٽ پاريندا، زندگيءَ کي روشن ڪندا رهندا پئي آيا آهن ۽ اها لاٽ اڃا به پئي جرڪي ۽ ان لاٽ مان لاٽ پاري، اڳتي روان دوان رکندڙ به گهٽ نه آهن.

شاعر، اديب، ليکڪ، ڏاها قوم جي انهيءَ طبقي سان تعلق رکندڙ شخص ٿيندا آهن. جيڪي پنهنجي علم ۽ ڄاڻ کي بنا معاوضي قوم جي امانت سمجهي قوم جي نوجوان نسل جي پنهنجي شاعري، لکت يعني ڪهاڻي يا آکاڻي لکي، ڪو ناول لکي يا ڪو مضمون لکي، رهنمائي ڪندا آهن. اها به ڳالهه آهي ته اهڙن انسانن جو قوت سارو قدر ڪيو ويندو آهي، شاعر ۽ اديب اهڙن فردن مان خاص حيثيت رکندڙ ۽ معاشري ۾ جوڳي جاءِ والا ڀيندڙ سمجهيا ويندا آهن. ڇاڪاڻ ته شاعريءَ ۾ اها خوبي آهي ته اها ڪنهن به پڙهندڙ احساسن تي ترت اثر انداز ٿئي ٿي تنهن ڪري هو ان کي پاڻ سان وهيل واپريل واردات سان مشابهه سمجهندي جلد شعور مان لاشعور ۾ گهر ڪري ويندي آهي ۽ پڙهندڙ کي ياد به ٿي ويندي آهي. تنهنڪري اوهان ڏٺو هوندو ته هاري ناري،ڪمي ڪاسبي ،ريڍار

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻڪرار ۽ ڏنار وغيره کي به شاعري ضرور ياد آهي. ان حد تائين جو ڪيترا ئي ڳاٽڙا به پڙهيل نه هوندا آهن پوءِ به ڳائڻ لاءِ شاعري ياد ڪري وٺندا آهن.

حاجي لعل بخش شيخ عرف نٿين پلهڙيجي ،منهنجي ڳوٺ ۾ منهنجي خاندان ۾ به اهڙن شاعرن ۽ ليکڪن جي ڪا کوٽ نه رهي آهي.سنڌي ادب جي زرخيزيءَ ۾ انهن به ڪجهه ڪردار نڀايو آهي . مون کي اها پڪ نه آهي ته منهنجي ڳوٺ ۽ خاندان ۾ پهرين پختي شاعري ڪنهن ڪئي، باقي اهو ته پڪ ڇئي ٿو سگهان ته نثر جو پختو ليکڪ اسان جو مرحوم خليفو محمد صديق ٿي هو. جنهن ڪيترين ئي نثري لکڻيون پويان ڇڏيون، جن ۾ نمايان ذاتين يا قومن جي بڻ بڻيادن بابت ڄاڻ ڏيڻ ڪيس برزبان ٿيل هو. هن ڪجهه سفرناما يا روزنامچه به لکيا جيڪي پڻ اڻ ڇپيل صورت ۾ مسودن جي حالت ۾ سندن پونئيرن وٽ محفوظ آهن. جن لاءِ سندن چوڻ آهي ته ڪيس اهي منظر عام تي آڻڻ جي پنهنجي مرشد پاران منع ڪيل هئي.

شاعريءَ جي لحاظ کان سڀ کان اول شاعريءَ جي ميدان ۾ ڪنهن قدم رکيو اهو تحقيق طلب نڪتو ضرور آهي پر اسان وٽ هڪ خاصو ڳاٽيتو شاعرن جو ملي ٿو. مثال طور: محمد ابراهيم مڪاني، رحمت الله اول، غلام حسين، گل محمد، در محمد ۽ ان کانپوءِ مير محمد کان وٺي ٽئين نسل رحمت الله ثانيءَ تائين شاعر ملن ٿا. پر انهن مان صاحبِ ڪتاب ڪي ٿورا شاعر يا ليکڪ آهن، سي به گهٽو ٽٽو ٻئي نسل وارا ئي صاحبِ ڪتاب تي سگهيا آهن، جن ۾ شروعات مير محمد پيرزادي جي پهرين ڇپيل ڪتاب "مکڙيون ماڪ ڦڙا" سان ٿي، جن شاعرن ۽ ليکڪن جا ڪتاب ڇپجي منظر عام تي آيا آهن يا اڄڪلهه مستند شاعر، ليکڪ سڏائي رهيا آهن، انهن ۾ رحمت الله (اول)، مير محمد، انور، ستار، غوث، شاهه محمد، فيض الله، ملڪ، مسرور، رحمت الله (ثاني)، غلام حسن سائل . فقيريار محمد، شاهه جي شرح لکي ليکڪن ۾ شامل ٿي ويو . هاڻ مان هر هڪ صاحبِ ڪتاب شاعر، ليکڪ جو اول تعارف ڪرائيندس ۽ پوءِ سندس ڪتابن بابت ڄاڻ ڏيڻ جي ڪوشش ڪندس. ۽ شاعريءَ جو نمونو پڻ پڙهندڙن لاءِ ڏيندس.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رحمت الله اول

رحمت الله ولد عبدالعظيم سن 1910ع ۾ ڳوٺ فيدر تعلقي لب درياهه (ڏوڪري) ضلعي لاڙڪاڻي جي چيڪي مٽي ۽ سنڌوءَ جي متيالي مٽي پاڻيءَ مان جنم ورتو چوندا آهن تہ هو ڪافي ننڍي وهيءَ ۾ ئي پنهنجي مرشد خواجہ احمد الزمان لنواريءَ واري جي خدمت ۾ وڃي رهيو تيسين هو پنهنجي ڳوٺ ۾ ئي ڳوٺاڻي اسڪول مان سنڌي ۽ فارسيءَ جا ڪجهہ درجا پڙهي سگهيو هو پر هو تحصيل حاصل ڪري نہ سگهيو هو. مرشد جي خدمت ۾ رهندي ڪيس ان ڳالهہ ڏي ڌيان ڇڪيو تہ سندس نالو موليٰ داد آهي ۽ موليٰ ڪان داد حاصل ڪرڻ يا گهرڻ انتهائي جوکائتو عمل آهي، تنهن ڪري اهڙي ڳالهه خيال ۾ هوندي نيٺ هڪ رات خواب ۾ ڏنائين تہ سندس مرشد سندس نالو مٽائي رحمت الله رکيو آهي، ان ئي ڏينهن مرشد جي خدمت ۾ حاظرتي عرض ڪري پنهنجو نالو رحمت الله رکيائين، جيڪو پوءِ مرشد جي جماعت ۾ رحمت الله جي نالي سان مشهور ٿيو.

سندس مرشد جي جماعت جيڪا پوري سنڌ ۾ پکڙيل آهي، انهن وٽ تہ هو صرف قصيدي جي شاعر طور مشهور ٿيو پر هن عشقيہ شاعري پڻ ڪئي، جيڪا قصيدي جي شاعريءَ جي ڀيٽ ۾ انتهائي ٿوري آهي.

سندس شادي ننڍي وهيءَ ۾ ئي حاجي لعل بخش شيخ جي ڏيٹڙيءَ سان ٿي چڪي هئي، جنهن مان ڪيس هڪ پٽڙو ۽ چار نياڻين جي اولاد زنده رهي پر ڪيس قدرت نہ چاڻ چو عمر صرف 41 ورهيہ عطا ڪئي. هو 1951ع ۾ هي جهان ڇڏي ويو. چوندا آهن تہ دق تپ ٿي پيو هوس ۽ غربت واري حالت ۾ ان جو علاج ڪرائي نہ ٿي سگهيو يا علاج هو ئي ڪو نہ . چوندا آهن تہ هو خاموش طبيعت، گوشہ نشين ۽ گهٽ ڳالهائو شخص هو. ڳوٺ ۾ بہ چند ماڻهن سان رهاڻ رچائيندو هو جن ۾ سندس سهرو حاجي لعل بخش شيخ، محمد ابراهيم مڪاني،محمد علي يا ڪنهن گهٽگهري جماعتي مهمان سان ئي رهاڻ ڪندو هو ۽ اهو بہ گهٽو ٽٽو مرشد جي باري ۾. اهو ئي سبب آهي جو هن گهٽي قصيدي جي شاعري ڪئي . صوفي مت ئي ڪچهريءَ جو موضوع هوندو هوس . هو حقيقت ۾ فنافي الشيخ جي مقام تي پهچي چڪوهو ۽ جيڪڏهن قدرت ڪيس زندگي عطا ڪري ها تہ هو صوفياڻن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مقام تي رسائي ضرور ماڻي ها پر افسوس صد افسوس جو هو ڦوهه جوانيءَ ۾ موذي مرض ۾ ڦاسڻ ڪري خاندان ۽ قوم کان وڇڙي ويو.

چونڊا آهن تہ هن شب قدر واري رات جو لقاءُ پڻ ڏٺو هو ۽ ان جي اثر ڪري سخت بيمار ٿي پيو هو ۽ نيٺ هو اها شدت برداشت نہ ڪري سگهيو هو ۽ راز سانڍي نہ سگهيو پر سلي ويٺو هو.

جنهن دؤر ۾ رحمت الله شاعريءَ تي ڪئي اهو دؤر سنڌي ادب ۾ عروضي شاعريءَ جو هو. انهن ڏينهن ۾ سنڌيءَ جا مستند ۽ استاد شاعر هي هئا. حافظ عبدالله "بسمل" ٽکڙائي ،ليکراج عزيز ،ڊاڪٽر محمد ابراهيم خليل حيدرآباد. الهہ بخش سرشار عقيلي ٺٽو غلام محمد نظاماڻي ڪراچي، ضياءَالدين بلبل دادو، محمد صديق مسافر ٽنڊو باگو ۽ مولوي احمد ملاح بدين. انهن سيني شاعرن جي شاعري فارسي زده هئي. جنهن ۾ گهڻو تڻو محبوب سان ڏنل تشبيهون، تلميهون، استعارا ۽ اشارا سڀ جا سڀ ڌاريا يعني جاٽي واٽي ايراني ٻوليءَ جا استعمال ڪيا ويندا هئا. شاعريءَ ۾ جيترا فارسي لفظ گهڻا اوتري شعر جي چاشني وڌيڪ سمجهي ويندي هئي،انهن ۾ مولوي احمد ملاح ۽ ليکرا عزيز ٻي هئا جن غزل جي شاعريءَ ۾ ٺيٺ سنڌي ٻوليءَ کي، پنهنجي شاعريءَ ۾ جاءِ ڏني. انهيءَ ٿي دؤر ۾ رحمت الله جو هي شعر ڏسو تہ هن ڪيئن نہ ٺيٺ سنڌي لفظ ۽ ٻهراڙيءَ جي شين کي پنهنجي هڪ غزل ۾ ڪتب آندواٿس.

پاند پيرن سان پرن،ڪبڙن منجهان ڪي ڪاريون،

ڪي اڇن لوٽا ڪنيون، ڪمرا نوان ڪنگر نوان.

هو لواري شريف جي مريدن مان هو، جن جو طريقو صوفي ازم جي شاخ نقشبنديہ سان تعلق رکندڙ آهي. آدم ٽالپر ڪانسواءِ ڳوٺ ۾ محمد ابراهيم مڪاني، خانصاحب غلام حسين دايو لاڙڪاڻي وارو جيڪو انهن ڏينهن ۾ تعليم کاتي ۾ بيٺ عملدار هوندو هو. مستري محمد حسن خاصخيلي پيٺي ميهڙ وارو، آچر فقير لوهار قنمبر وارو ۽ امان الله چانڊيو مبارڪ ڪلهوڙي وارو، انهن سان رهاڻيون ڪرڻ لاءِ ويندو هو. چيو وڃي ٿو تہ ڪڏهن ڪڏهن محمد ابراهيم مڪانيءَ سان رهاڻ رچائي ويهندو هو تہ ڪانئن ڪاڏو پيتو ٿي وسري ويندو هو ۽ پورو ڏينهن پيا ڪچهري ڪندا هئا، جنهن جو خاص موضوع سندس مرشد ۽ ان جي طريقت هوندو هو. سندس گهاٽن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

يارن مان ميان عبداللطيف، محمد ابراهيم مڪاني ۽ امان الله چانڊيو هتا جي به هاٽي هي جهان ڇڏي چڪا آهن.

هو اجا ڀرپور جوانيءَ ۾ هو ته کيس تپ دق جي موذي مرض اچي وڪوڙيو. انهن ڏينهن ۾ تپ دق لاعلاج مرض سمجهيو ويندو هو.ڇو ته غربت جي ڪري، علاج ڪرائڻ سندس لاءِ ممڪن نه ٿي سگهيو. کيس مرض جي شروعات جي پوري پروڙ ئي پئجي نه سگهي ۽ خبر تڏهن پئي جڏهن اهو آخري اسٽيج تي پهچي چڪو هو. تيسين هو ايترو ته نبل ٿي ويو جو ڪٽ تي اٿي ويهي به نه سگهندو هو. آخرڪار 1951ع ۾ ڀرپور جوانيءَ ۾يعني چاليهه سالن جي ڄمار ۾ هي جهان ڇڏيائين.

رحمت الله جي گهٽي ۾ گهٽي شاعري قصيدي جي ملي ٿي جيڪي ڪافي طويل آهن ۽ جهجهي تعداد ۾ مليا آهن، هن جيڪا عشقيه شاعري ڪئي آهي اها به ملي آهي پر ان جو گهاٽيتو گهٽ ٿيندو. تنهن ڪري مون سندس قصيدن جو ڪتاب بعنوان قصائد پاڪ جي جولاءِ 2009ع ۾ سنڌ ادبي اڪيڊمي ڪراچيءَ پاران ڇاپي پڌرو ڪيو. جيڪو سندس مرشد جي جماعت ۾ ڪافي مقبوليت ماڻي چڪو آهي. هن ڪتاب جا 248 صفحا آهن ۽ مهاڳ ڪانسواءِ 45 قصيدا آهن.هاڻ سندس شاعريءَ جو نمونو ڏسو.

مسودي کان ڪتاب
تڪميل جي مختلف مرحلن ۾
معاون مددگار
BOOK FRIENDS ڪتاب دوست

ساڪي سنگت
03002444145

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

غزل

شڪر الحمد اج آيو منٽي منٺار جو ڪاغذ،
چمي چشمن مٿي رکيم، پرين جي پار جو ڪاغذ.

پڙهيم پرزو پرت وارو عجيبن جي عنايت جو،
ڪري تصوير ڳل پايان، هٿين جي هار جو ڪاغذ.

اکين ٿي جام جر هاريو جدائي ۽ جفائيءَ کان،
ٻهاريءَ ۾ ٿيو هاڻي، پسي دلدار جو ڪاغذ.

اچي هڪ ڏينهن ۾ هيڪر، خلاصو خط سوين پيرا،
پڙهان پيو پرت مان پلپل، پرين جي پار جو ڪاغذ.

رحمت الله رکج سانڍي، پنو هي پرت وارن جو،
دلاسو دل دکيءَ کي آهي، هي دلدار جو ڪاغذ.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

شــورا كــين ۾ وجهــي ،نــازڪ نهارينــدو نــہ ڪــر،
برهــہ ۾ بيمــار آهيــان، محــب مارينــدو نــہ ڪــر.

دلربا ديدار قسمت سان ڪڏهن ٿئي ٿو نصيب،
درد جــو دونهــون دکــائي آگ ٻارينــدو نــہ ڪــر.

هڪ وڇوڙي جــي ڏکــن ڪــان ٿيا نــوان ناسور مــون
ٻيــو هٽــي ديــدان دونــاليون ســاهہ ســاڙيندو نــہ ڪــر

عشق تنهنجــي ۾ مٺــا هــڏ مــاس منهنجــو ويــو ڳــري،
رنــج ويتــر ڏئــي واڌارو محــب ڳارينــدو نــہ ڪــر.

رحمــت الله کــي پيــاري جــام وصــلت جــو مٺــا،
پــوءِ وري پــاٽــي جــدائيءَ جــو پيارينــدو نــہ ڪــر.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اي عزيــزوا يـٰـار منهنجــي لاش تــي آڻــائجو
ويو رسي آهي پرين تـنهن کـي وجـي پرچائجو.

عرض آزي نيازِ نيـازي دوسـت جـي آڏو ڪجـو
جي نـہ پرچي محـب تـان بـانهون بـڌي بـاڏائجو.

شال دلبـر جـي اڳيـان هـيءَ التجـا ٿيـنـدي قبـول،
جي اچـڻ ۾ ديـر ٿـئـي تـان دم گهـڙي ترسـائجو.

آخرت جو چوتـڪـارو محـب ريءَ ٿيندو نـہ مـون،
هٿ وٺي سـهـڻـي سـندو سينـي مٿـان سـو لائجـو.

رحمت الله هـن وڇـوڙي کـان قبوليـو مـوت مـون،
هــي جنـــازو در اڳيـــان دلـــدار جـــي دفنـــائجو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪٺين نيڻ نازڪ نهاري وڃين ها،
وٺين محب ماري جيا ري وڃين ها.

هجر ۾ حبيبا ٿيا حال مو ن هيٺا ن ،
گهڙي محب مون ساڻ گهاري وڃين ها.

پرين پيا س تنهنجي آهي تاس تن ۾،
وصل آب پيا را تون پياري وڃين ها.

تنهنجي شوخ چشمن ڪيو آهي زخمي،
ڏئي دل دلاسو ڏو تاري وڃين ها.

چڙهي رحمت الله بحر ۾ وٺين تون،
ٻڏيءَ کي ڏئي ٻانهن تاري وڃين ها.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪيو عيد اکيون دلدار ڏسو
آيو آ محب اگڙ منٺار ڏسو.

روئي رات منجهان ٿي ڏينهن ٿيو
جڏ يار پرين هو پرديس ويو
ڏاڍو سخت وڇوڙي لاچار ڪيو
اڄ وصل سندو آهي وار ڏسو.

هيڻان حال هئا دلدار بنان،
ڪري ياد پرين نت نيڻ رنان ،
مون دوست بنا هٿ ياڻ پنا،
ويا سور سيئي سردار ڏسو.

سرها سير ٿيا سڀ گهير گهٽيون،
جيڪا راهه اچي پيو يارونيون،
پري محب ڏنيون اڄ وصل وٿيون،
ڏاڍو حسن ڪيو هيڪار ڏسو.

چوي رحمت الله شڪران ڪيان
آيو محبُ اگڙ سبحان چوان ،
جند جان سچي قربان ڪيان،
سهڻي يار ڪيو سينگار ڏسو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تو کي يار ڏسان جنهن وار مٺا،
ڪن عيد اکيون تنهن وار مٺا.

تنهنجي طلب اندر ۾ يار اٿم،
تنهنجي برهه ڪيو بيمار اٿم،
تنهنجي عشق ڏنو آزار اٿم،
ڪري ڏار پرين نا مار مٺا.

سوا صحبت جي ڏکيا ڏينهن لنگهن،
سوين سور مٺا لکين پور پون،
ڪري ياد پرين نت نيڻ روئن،
راتيان ڏينهن وهايان نار مٺا.

تنهنجي ڪاڻ فدا جند جانِ ڪيم،
هيڻا ن حال هجر ۾ اڄ يار ٿيم ،
تنهجي تير نظر اڄ تير هنيم،
چڪي چاڪ پيا لهه سارِ مٺا.

چوي رحمت الله اڄ يار هلي ،
وڃ يار مون سان منٺار ملي ،
ڏنو آه وڇوڙي هي درد دلي
گڏ يار گهڙي اچي گهار مٺا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

زمـاني كـي ڏنـم جـاچي وفـائي اڄ صـفا ڪـانهي،
عزيـزن ۽ عجيـبن ۾ اچـا ئـي اڄ صـفا ڪـانهي.

زبـاني زيـب ظـاهر جـو مثـل مـاڪي ۽ مناڏسـجن،
مـدائي مـن انـدر تـن جـي اچـائي اڄ صـفا ڪـانهي.

رکي محبت ڏئي صـحبت ڪـرن انجـام تـا جلـدي،
اصـل اقـرار جـي ڪـنهن ۾ ادائـي اڄ ڪـانهي.

هونـدو هـڪڙو سـون ۾ ڪـو سـچو سـاري زمـاني ۾
مگر تنهن ۾ وري بالڪل بقـائي اڄ صـفا ڪـانهي.

رحمـت الله رکـي يـاري مچـائن خلـق ۾ خـواري،
لچا وئي لوڪ ساري مان حيائي اڄ صـفا ڪـانهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سـواءِ ديـدار دلبـر جـي نـاهي درڪـار ٻئـي ڪـنهن جـي ،
وٽي تي ڪين ڪي دل کي منـي گفتار ٻئي ڪنهن جي.

هجـي ڪـنهن حسـن واري جـو گهمـڙ جـي مـور جـان سـارو،
مگـر محبـوب جهـڙي نـا تيـنـدي رفتـار ٻئـي ڪـنهن جـي.

سـندس اهـڙو حسـن آهـي مثـلِ شـمس و قمـر ڄـا هـي ،
ناهي مٺ تنهن اکيان ڪائي سرخ رخسار ٻئي ڪنهن جي

ڪُنـا هـڪ ديـد سـان دلبـر ڪـري تـابش منـي منـور،
ڪنـدي قـتلام نـا مـون کـي تکـي تلـوار ٻئـي ڪـنهن جـي.

رحمـــت ا لله چـوي مـون کـي سـدائي يـاد آ دلبـر ،
ڪيـان ڪيـئن ڳالهـ ڪـائي ادا اظهـار ٻئـي ڪـنهن جـي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تو کي سونهن اڳي آ يار گهڻي
ڏئي محب ڦٽي سينگار نہ ڪر

تنن جا وار سنوان سپ سياهہ مٺا،
ڪن سو گهو سي ٿي ساهہ مٺا،
تو کي ناهہ منهنجي پرواهہ مٺا،
پر عرض ٻڌي انڪار نہ ڪر.

ڪيفي نيڻ خوماريدار مٺا،
تنهن جا ڳاڙها لب رخسار مٺا،
تنهن جي عشق ڏنا آزار مٺا،
گهڻو برهہ ڏئي بيمار نہ ڪر.

تنهن جا موتي ڏند مرجان مٺا،
ڪيان جان سڄي قربان مٺا،
تنهن جي درد ڪيو ديوان مٺا،
پائي شور اڪٿين اقرار نہ ڪر.

ڏس نيڻ ڪٽي چڙ ناز مٺا،
رک عاشق سان تون راز مٺا،
چوي رحمت ا لله ڪر ي نياز مٺا،
مون کي دوست پري دم ڌار نہ ڪر.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تو ڏسان پنهنجي اڳيان، شهر نوان ۽ گهر نوان ،
ڳوٺ واهڻ ملڪ جا، ماڻهو نوان جهنگ جهر نوان.

پاند پيرن سان پرن، ڪپڙن منجهان ڪي ڪاريون،
ڪي اڇن ڪمرا ڪنيون، لوٽا نوان ڪنگر نوان.

پيون ڏٺم ٻولبون نيون، ٽوليون نيون، چوليون نيو ن،
سينڌ نئين سرما نوان ،آڪڙ نئين زيور نوان.

ڪن اڏيا پڪڙا پراٽا، ڪي ڇنن جي ڇانءَ ۾ ،
ڪن سندا ڪوٺا نوان، بنگلا نوان، دريون در نوان

ذات جا ڪيئي لبا ٽا، مهر ميمڻ مُلڪ ۾
شر جاگير اٿي جتوئي، پيا ڏٺم ڏيپر نوان.

مال مارن چيڙيا، ۽ تڙ مٽي تو ڏن تنوار
ڏگ نوان رستا نوان، کوهيون نيون کُوهر نوان.

رحمت ا لله رات ساري، يار گڏ گفتار ڪئي،
محب جي محبت هنيان، تير و ڪمان خنجر نوان.

يار محمد فقير

سنڌس ٻالپڻ ڪيئن هو، سنڌس ڄمڻ ويل سنڌس نانو حاجي لعل بخش شيخ زنده هو. هو حقيقت ۾ حاجي لعل بخش جي بروهڻ گهر واريءَ جو ٻار هو پر ٻالاپڻ ۾ چوندا آهن ته هو ايترو ته سهڻو ٻار هو جو سنڌس والده کي حاجي صاحب هڪ پيري منع ڪئي هئي ته: "هن کي وهنجاري سهنجاري، سينگاري منهنجي سامهون نه آڻجان ورنه هن کي منهنجي ئي نظر ڪائي ويندي." واقعي ٿيو به ايئن، هڪ پيري جي ڳالهه ڪندا آهن ته يار محمد جي والده کي شايد پروڙ نه هئي ته سنڌس والد صاحب گهر ۾ آهي ڇاڪاڻ ته هو اڪثر ڳوٺ کان ٻاهر رهندو هو جو ماڻهو کيس دوا درمل جي لاءِ وٺي ويندا هئا. تنهن ڪري کيس والده سينگاري ڪنهن پاڙي وارن ڏانهن وڃڻ جو سوچيو پر انهن جو گهر سنڌس والد جي گهر جي ڪاٻي پاسي هو ۽ کيس اباڻي گهر آڏو گذرڻو هو. هوءَ جيئن ئي اتان گذري ته حاجي لعل بخش جي نظر ننڍڙي يار محمد تي پئي ته اتان ئي هن رڙ ڪري ۽ هڪل ڪري ڌيءَ کي خبردار ڪيو ته پر مٿان اهو به چيائيس ته اهو ئي ٿيو جيڪو مون توکي چيو هو هاڻ هي ٻچي وڃي ته وڏي ڳالهه ٿيندي پوءِ ته يار محمد بخار جي پيو ۽ هن کي اهڙي عجيب تڪليف ٿي جو سنڌس ٽنگون گوڏن کان هيٺ ۽ مرن جي وچ ۾ ڦري ويون ۽ هو هلڻ گهمڻ کان ويهي ويو. سنڌس علاج، دوا درمل، ٽوٽڪا ڦڻا گهڻا ئي ڪيا ويا پر هو هلڻ جهڙو نه پئي ٿيو. نيٺ مايوس ٿي سنڌس والده پنهنجي وڏي ڀاءُ غلام حسين کي چيو ته هاڻ ٻيو ڪو چارو نه وڃي بچيو آهي، تنهن ڪري تون منهنجي مدد ڪر ۽ مون سان سخي شاهه جمال تي اوڇاڳو هلي ڪر ته من نه من ڪا مهر جي نظر ڪري ۽ هي هلڻ جهڙو ٿئي.

مون کي ٻاڻ ادي يار محمد ٻڌايو ته ٻن ڏينهن جي سمهڻ کانپوءِ رات جو مان خواب ٿو ڏسان ته هڪ باريش، سفيد پوش، هٿ ۾ لٺ ڪو درويش مون ڏانهن ايندو ٿو رهي ۽ بلڪل ويجهو اچي مون کي ٽڏو هڻي چوڻ لڳو: "اڙي ڇوڪرا اٿي هل، هتي ڇو ستو پيو آهين؟" ان جي هشمت کي ڏسي ۽ سنڌس اهڙي ٽڏي ۽ دڙڪي ملڻ ڪري مان اٿي ڀڳس ته اچي گهر پيڙو ٿيس. واقعي سنڌس پنين کي ڏسبو هو ته ڪمان جيان لڳنديون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هيون. پوءِ اها سنڌس ناني جي نظر ڇڪجي يا ڪا محلق بيماري، اهڙي بيماري سنڌس ٻئي نمبر پٽ بشير احمد کي بہ ٿي، جنهن جو بہ آپريشن ٿيڻ باوجود سنڌس ڀنيون ڦريل ٿي آهن پر هلڻ ۾ ادي يار محمد کي ڪو بہ محسوس ڪري نہ سگهندو هو.

وري هڪ پيري يار محمد جي والده کي پاڙ جي هڪڙي عورت اچي نياپو ڏنو تہ: "ادي! گذريل ٻن ٽن ڏينهن کان سخي شاهہ جمال مون کي خواب ۾ اچي ٿو ۽ چوي ٿو توکي چوان تہ گهر جي ٻنيي جي ڪڙهہ کولي ڇڏيندي ڪر جو اسان کي سنڌس گهر يار محمد کي ڏسڻ ۾ تڪليف ٿي ٿئي." پوءِ اها هاڻي شاهہ جمال جو نالو پئي ڪٽي، پر من کي لڳي ٿو اهو بہ حاجي لعل بخش شيخ ٿي هوندو جنهن کي هو ننڍي هوندي کان ئي وٽندو هو.

فقير يار محمد پيرزادو سنڌ جي ڀهراڙيءَ جي هڪڙي ننڍي ڳوٺ فيڊر ضلعو نوابشاهہ جيڪو سنڌو درياهہ جي ڪناري تي (اڄڪهہ اهو ڳوٺ آهي ئي ڪو نہ) 1927ع ۾ ڄائو. درياهہ شاهہ جي مستيءَ ۽ چاڙهه ڪري، لڏي پلاڻي، 1936 ۾ خيرن سان اچي ڳوٺ ٻلهڙيجي لڳ موهين جو دڙو کان بہ ميل ڏکڻ طرف سڪونت پذير ٿيو. سنڌس تعليم ان وقت جي رواج مطابق سنڌي فائينل ٿيل هئي.

فقير يار محمد جو نانو ۽ پڙنانو پنهنجي دؤر جا الله تعاليٰ جا پهتل ٻانها هئا. سنڌس وڏا ڪنهن حد تائين ٻني ٻاري يا پيري مريديءَ تي گذران ڪندا هئا. سنڌس پڙ نانو سخي شاهہ جمال (اڙين جو آڏار) جي تربت اڄ بہ ڳوٺ ٻلهڙيجيءَ ۾ موجود آهي.

هو 1942ع ۾ ڳوٺ ٻٽ ۾ معلم ٿيو ۽ 1948ع ۾ سنڌي فائنل پاس ڪيائين، پر ڪيس وڏيڪ نوڪري ۾ رکيو نہ ويو. 1952ع ۾ ڪيس آبپاشي کاتي ۾ داروغي جي نوڪري ملي، پر ڪن سببن جي ڪري اهي ٻئي نوڪريون ڇڏي اچي گهر ويٺو ٿيو. پوءِ مال متاع جي ٿهل ٺڪور ڪري پاڻ ۽ پهنجي خاندان جي پيٽ گذر لاءِ جاکوڙيندو رهيو. ڳوٺ ۾ واندڪائيءَ جي زماني دوران هن جو نظارو ٿيو. بلڪل ايئن جيئن سرمد شهيد جو ٺٽي سنڌ ۾ واپار سانگي اچڻ سان ايپچند نالي هڪ خوبرو هندو ڇوڪري سان نينهن نظارو ٿيو ۽ عشق هن وٽ آيو تہ سنڌس سموري ڪايا تبديل ٿي وئي هئي ۽ هو جڏهن ٺٽي کان دهليءَ پهتو تہ هو ڪپڙن کان پاڪ ٿي چڪو هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چوڻ جو مقصد آهي تہ انسان کي جڏهن عشق مجازيءَ جي چوٽ لڳي ٿي تہ پتائي چواڻي تہ: "عشق جنين سر آئيو سي نہ پائنِ پک". جڏهن اهو عشق سچل سرمست وٽ آيو تہ هن عالماڻو نٽ ٿانگر ڇڏيو ۽ الفي پائي، يڪتارو کڻي، چوڻ لڳو "تيري عشق نچايا، ڪر ڪي ٿيا ٿيا" يا هن اهو چوڻ شروع ڪيو "ڪافر مومن ناهيان، جوئي آهيان سوئي آهيان". ايئن فقير يار محمد جو نظار قادر بخش ابڙو عرف قادن سان ٿيو. هن جي من ۾ هڪ هلچل مچي وئي، هن بہ ڇڻ الفي پاتي، ڪشتو کڻي سٽر شروع ڪيو ۽ فڪر فراق لاءِ شاهہ جمال تي ويٺو تہ هن تي ڪيئي راز عيان ٿيڻ لڳا. پر هن اهي راز سيني سان سلڻ ۽ ونڊڻ ورهائڻ شروع ڪيا جو هو قلندر شهباز جو پوئلڳ سڏائيندو هو ۽ چوندو هو تہ قلندر جو طريقو پيري مريديءَ وارو نہ پر هو سچي فقر کي پائيڙا ڪري سمجهندو هو. تنهن ڪري اسين سڀ پائيڙا آهيون. هڪ ٻئي کي سيکاريون ۽ هڪ ٻئي جي ڄاڻ مان سکون ٿا. پوءِ ٿي هو صوفي شاعرن ڏانهن لڙيو ۽ انهن کي سمجهڻ ۽ سمجهائڻ لڳو.

ان گهر ۾ رهڻ ۽ نينهن نظارو ٿيڻ کانپوءِ سندس ذهن راڳ رنگ سان ريجهڻ لڳو ۽ ڳوٺ ۾ ملوڪ شاهہ جي تُربت تي ٿيندڙ راڳ جي محفلن ۾ ويهڻ ۽ راڳ جي ڄاڻ حاصل ڪرڻ ۽ ڳائيندڙن مجنون ماڇي، ميهر ڪاسائي ۽ ٻين کي شاعري، راڳ جا گر ۽ فريد، بلها شاهہ حمل فقير ۽ اهڙن ٻين صوفي شاعرن جي شاعري، صحيح تلفظ سان پڙهڻ سيکارڻ لڳو.

هڪ لڳا ملوڪ شاهہ جي تُربت تي ويهي تلاوت قرآن پئي ڪيائين تہ هن تي هڪ از افشان ٿيو. هو عربي تہ پڙهيل هو ۽ نہ ئي ڄاڻندو هو. ان جي باوجود هن کي قرآني آيتن جي معنيٰ سمجهہ ۾ اچڻ لڳي ۽ پانيائين تہ سچو قرآن هن لاءِ عيان ٿي پيو آهي. في الحال تہ چرڪي ۽ ڊڄي ويو. ان مهل ئي قرآن بند ڪري سڌو گهر آيو ۽ اچي پنهنجي والد محترم ملان شفيع محمد عرف جمن سان حال اورياٿين . جنهن کان قرآن شريف کولرائي کيس ان جي معنيٰ ٻڌائيندو ٿي ويو جيڪا ڪافي درست هئي.

'د جڏهن دل جي دري کلندي آهي، تڏهن ماڻهو جو اندر اُجري پوندو آهي. پوءِ ڪيترائي راز هن تي عيان ٿي پوندا آهن . ايئن ئي يار محمد تي قدرت پنهنجو ڪرم ڪيو ۽ هو شاهہ لطيف جي شاعريءَ کان ٿيندو سنڌ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ پنجاب جي صوفي شعراءِ تائين پڙهي انهن ۾ لڪل راز عيان ڪندو اظهاريندو ۽ سيني يارن دوستن جي قلبن تان ڪٽ ڪوريندو رهيو.

نيٺ ڪيس خيال آيو تہ انهيءَ پنڌ جي پانڌيئڙي هئڻ جي ناتي، ڪنهن اهڙي رهبر جي ڳولا ڪجي، جيڪو منزل مقصود تي پهچائڻ جي رهنمائي ڪري. ان لاءِ سنڌ جي اڪثر، سندس خيال سان ٺهڪندڙ درگاهن جي سجاده نشينن وٽ طالب ٿيڻ لاءِ ويو پر ڪو بہ هن سان بحث مان ڪتي نہ سگهيو ۽ سندس سوالن جا جوڳا جواب ڏئي نہ سگهيو. ان ڪري هو ڪنهن جو طالب نہ بڻيو باقي پنهنجي ليکي هو پاڻ کي قلندر شهباز جو پوئلڳ چوائيندو هو.

پنهنجي ڳوٺ ۾ اول ملوڪ شاهہ تي ۽ پوءِ شاهہ جمال يعني پنهنجي پڙ ناني جو متولي ٿي وينو ۽ راڳ سان روح رلائي ڇڏيائين. جتي راتين جون راتيون راڳ رنگ جون محفلون ۽ آئي وئي سان قرب جون ڪچهريون ۽ ڀٽائي جي شاعريءَ تي جڻ تہ ليڪچر ڏيڻ شروع ڪيائين. هتي هڪ ڳالهہ هيءَ بہ چوان تہ شاهہ جمال تي ويهڻ کانپوءِ فقيريار محمد سير ڪري آئي وئي کي کارائيندو هو ۽ انهن جو بار ڪڏهن بہ پهنجي پاٿرن تي نہ وڌائين .باقي سندس بارن ٻچن جي ڪفالت سندس ڀيا به پاٿر ڪندا رهندا هئا ۽ آخر سندس اولاد جي پاڻ پرائيءَ تائين. ڪيترائي هن جي قرب ۽ ڪچهرين جي ڪري ڪڙجي ويا. هو سدائين اسان نوجوانن کي شاهہ لطيف کي سياست سان سلهاڙڻ تي رنج هوندو هو ۽ چوندو هو تہ شاهہ لطيف ايئن نہ ٿو چوي جيئن اوهين ڪيس سمجهي رهيا آهيو پر ڀٽائي ايئن ٿو چوي جيئن اسين فقير ٿا چئون.

مثال: مارئي انساني ارواح آهي، جيڪو پنهنجي ڪل يعني رب پاڪ جو جزو آهي ،پنهنجي انهن جزن جي تانگهہ ۾ آهي. سندس ملير عالم الارواح آهي ۽ هتي هن انساني جسم، قيد خاني ۾ آيو آهي. هن جا بند بدا ٿيندا تہ هو اصل وطن يعني ڪل سان ملڻ لاءِ عالم الارواح ڏي ويندو. باقي اوهان ڪڏهن سنڌ ڌرتي يا ملڪ سان اهڙو واعدو ڪيوهو ڇا؟ هو ڀٽائي پڙهندو هو تہ اکين مان ڳوڙها جاري ٿيندا هئس.

نيٺ هڪ دؤر آيو جو هو اولاد جي ڪري ڪراچي اچي رهيو. ڪراچيءَ ۾ رهڻ دوران بہ هن وٽ اهي ئي ڪچهريون، اها ئي شاعري، اهي ئي راڳ رنگ، اهي ئي روح رچنديون.جڏهن هو پاڻ کي بنهہ اڪيلو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

محسوس ڪرڻ لڳو جو هن جا پائر ۽ اولاد فليٽ ۾ اچي رهيا ته مان هن وٽ گهڻو ويندو هوس ۽ کيس نيٽ چئي ان ڳالهه تي آماده ڪيم ته پٺائيءَ کي هر ڪنهن شارح ۽ سهيڙيندڙ جيئن سمجهيو آهي تيئن لکيو آهي، ورنه پٺائيءَ جي رسالي جا ايترا ڇاپا نه هجن ها. کيس انهن مڙني ڇاپن مان ڪلياڻ آڏواڻيءَ جي شرح ڪنهن حد تائين پسند هئي، نيٽ منهنجي م. چڏو ۽ شير پنيان ڦيڪاريءَ واريءَ ڳالهه نيٽ وڃي هٺي هنڌ ڪيو ۽ هو آماده ٿي ويو شاهه جي شرح فقيراڻي رنگ ۾ ماڻهن لاءِ اظهارڻ.

اهو اظهار هن شاهه لطيف جي شاعريءَ جي ٻن ڇاپن کي آڏو رکي ڪيو آهي. هڪڙو مرزا قليچ بيگ وارو نسخو ۽ ٻيو ڪلياڻ آڏواڻيءَ وارو نسخو. پر گهڻو تڻو بيت هن مرزا قليچ بيگ واري نسخي تان کنيا آهن ۽ ڪجهه بيت ڪلياڻ آڏواڻي واري ڇاپي تان کنيا اٿس.

هو سنڌ جي فقيرن سان گڏجي لاهوت ياترا به ڪري آيو هو. هن وٽ به ذات پات، ننڍ وڏائيءَ واري ڳالهه ڪا نه هوندي هئي . هر آيو ويو ان ٽي پٽ تي وڇايل تڏن ۽ گودڙين تي مچ جي چوڌاري ويهندو هو. سنڌس راڳ بابت ڄاڻ جي هاڪ ٻڌي ڪيترائي راڳي شاهه جمال تي فقير يار محمد جا مهمان ٿيا ٽڪيا پيا هوندا هئا ۽ اهي راڳ ڳائيندا هئا ۽ فقير هنن کي فقيرن جا نڪتا ۽ قلندري طريقت بابت ڄاڻ ڏيندو ۽ سندن ڳايل صوفياڻن ڪلامن جي رازن کان ٻڌندڙن کي آگاهه ڪندو رهندو هو. مون جيترو ويجهو فقير يار محمد سان گذاريو ۽ جيڪي ڳالهيون وقت بوقت مون سان ڪندو رهندو هو انهن کي اظهارڻ لاءِ وقت ۽ ڪاغذن جي ضرورت آهي هي به چار ڳالهيون انهن مان واهان سان سليون اٿم . هاڻ هن ڪتاب بابت ڪجهه ٻڌائڻ ضروري ٿو سمجهان.

هاڻيءَ مان ان ڳالهه جو اشارو مٿي ڏئي ويو آهيان ته سنڌس پٺائيءَ جي شاعريءَ جي باري ۾ ڇا رايو هو. هاڻ مان اوهان کي سنڌس ڪيل شرح جي ڪلياڻ آڏواڻيءَ جي شرح سان ڀيٽ ڪري ڏيکارڻ چاهيندس.

سر ڪنيات مان ساڳيو بيت ڪلياڻ آڏواڻيءَ ڪيئن شرح ڪئي ۽ فقير يار محمد ڪيئن ٿو شرح ڪري نموني طور ڏسو:

شارح ڪلياڻ آڏواڻي، سر ڪنيات داستان پهريون، بيت ستون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چنڊ! تنهنجي ذات، پاڙيان تان نہ پرينءَ سين،
تون اُڀو ۾ راتِ، سَڄَڻُ نِتُ سوجهرا.

شرح: اي چنڊ! تنهنجي حسن ۽ خوبيءَ کي سپرين جي سونهن ۽ سوڀيان جو مٽ نہ ٿو سمجهان. تون رڳو رات جو ٿو ڀڪين، اسان جو پرين ٻارهوئي پيو ڀڪي.

شارح فقير يار محمد، سر کنڀات داستان پهريون، بيت 13

شرح: اي صفاتي محبوب توهان سهڻن جي سونهن، حقيقي پرينءَ سان نٿي ٻيئي سگهجي، اوهان هن خواب واري دنيا ۾ اڇا اجرا آهيو پر منهنجو حقيقي محبوب ٻنهي جهانن ۾ روشن آهي.

شارح ڪلياڻ آڏواڻي، سر سريراڳ، داستان پهريون، بيت پهريون

ماڻَ پُڇَنِئي سُپرين، چِتان لاهِ مَ چِڙُ،
اُنين جا اَمَرَ، ڪرڻ تہ خالي نہ ٿئين.

شرح: تون پرينءَ جي پڇار دل تان نہ لاهہ تہ من پرين بہ تنهنجي سار لهن. سندن مڙئي حڪم مڃ تہ ڪڏهن بہ سندن فيض کان ٻالهو نہ رهين.

ساڳوي بيت نمبر، ساڳيو سر ۽ ساڳيو داستان، فقير يار محمد هيئن شارح ٿيو.

شرح: تون اڪيون ٻوٽي تصور ڪري پرينءَ جي يادگيري فراق سان ڪر تہ محبوب ضرور ايندو. تون صبر ۽ تحمل سان فڪر فراق ۾ سڪ پيار سان رهہ تہ نااميدي نہ ٿيندي.

مرتب ۽ شارح ڪلياڻ آڏواڻي، سُر سامونڊي، داستان پهريون، بيت 2

پَڳهہَ پاسي پَڇُ، آيل! سامُونڊيُن جي،
من ۾ ٻاري مَچُ، جِمَ وَڃَنِئي اوهِري.

شرح: اي منڌ! سامونڊين جي ڀڳهہ جي پير ۾ وڃي درد ۽ سوز ۾ پڇ، متان هو تنهن جي من ۾ محبت جي آگ اٿاري، پنهنجي ٻيڙي هاڪاري هليا وڃن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ساڳئي داستان، ساڳئي سر، ساڳئي بيت 2 جي شرح فقير يار محمد هيئن ٿو ڪري:

شرح: جيڪي روئڻ وارا عاشق آهن تون به انهن سان رهي، پنهنجي مجازي محبوب جو تصور ڪر، اهي تنهنجيَ محبوب سان پيار وڌائيندا ۽ فراق جو مچ مچائيندا ۽ پوءِ حقيقي محبوب ڏي وٺي ويندا.

مرتب ۽ شارح ڪلياڻ آڏواڻي، سر ڪيڏارو داستان پهريون، بيت پهريون:

ڏٺو مُحَرمُ ماههُ سَنڪو شهزادن ٿيو
ڇاڻي هيڪ الله، پاڻ وڻنديون جو ڪري

شرح: محرم جو مهينو ڏٺو آهي ۽ دل ۾ شهزادن (امام حسن ۽ امام حسين) جي جهوري لڳي آهي، هڪ االله کي ئي هر راز جي ڄاڻ آهي، جو پاڻ ئي وڻندڙ ڳالهيون ٿو ڪري.

ساڳئي سر جو داستان پهريون ۽ بيت به پهريون ڏسو ته فقير يار محمد ڪيئن ٿو شرح ڪري:

شرح : چنڊ جهڙي سهڻي مجازي محبوب کي ڏسي، عاشق کي انتظار ٿيو عشق انهيءَ راز کي ڄاڻي ٿو جو پنهنجي مرضي سان هلندو آهي ۽ عاشق سان موت ۾ ملاقات ڪندو آهي.

مرتب ۽ شارح ڪلياڻ آڏواڻي، سر ڪاموڏ، داستان پهريون، بيت پهريون.

تون سمون آءُ گندرِي، مون ۾ عَيبَنِ جُوءِ،
پَسي راڻِين روءِ، متان ماڳَرِ متئين.

شرح: تون سمون سردار آهين ۽ مان گندري ذات جي مهاڻي آهيان ۽ مون ۾ اوڻاين جو ماڳ آهي، تون راڻين جو منهن ڏسي، متان ماڳر ذات جي مهاڻيءَ کان منهنڙو مٽي وڃين!

هاڻ ساڳيو سر، داستان به ساڳيو ۽ بيت به ساڳيو ڏسو فقير يار محمد ڪيئن ٿو سمجهائي ڏئي ۽ هن ڪيئن يڪتائي جي ڪاموڏ ۾ رکيل راز سلجهائڻ ۽ سمجهائڻ جي ڪوشش ڪئي آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

شرح: محبوب حقيقي تون ڪائنات جو بادشاھ آھين، مان روئڻي گندي آھيان، تون راڻين جو سينگار (پرھيزگارن جي عبادت) ڏسي متان مون گنديءَ کان نفرت ڪرين ۽ منھن مٿي وڃين.

ھاڻ پڙھندڙ پاڻ بہ انصاف ڪندو تہ اسان جي دانشورن جي راءِ ۽ پتائيءَ متعلق فقراءِ جي راءِ ۾ ڪھڙو فرق آھي. سنڌ جا اھي فقيرجن لاءِ پتائيءَ چيو آھي: "جي تو سانگ سسيءَ جو، تان تون نانھ فقير". اھي فقير جن کي سِسِيءَ جو سانگ نہ ھو جيئن سرمد شھيد کي شھادت ويل سندس هڪ پوئلڳ چيو ھو تہ: "ھينئر بہ وقت آھي، جي تون ڪپڙا پھرين ۽ قلمئہ طيب پورو پڙھين تہ تنھنجي قتل جي سزا معاف ٿي سگھي ٿي". جنھن تي سرمد وراڻي ڏني ھئس تہ: "مان حق تي آھيان، تنھن ڪري مان ايئن چئو ڪريان". پر ٻئي پاسي گيليو ھو جنھن کي پنھنجي ھڪ پياري شاگرد چيو تہ: "استاد تو اھو ڇا ڪيو جو لکت ۾ ڏنئہ تہ: ڌرتي نہ گول آھي ۽ نہ سج جي چوڌاري ڦري ٿي". جنھن تي گيليلو ھن کي وراڻيو ھو تہ: "منھنجي لکي ڏيڻ سان ڌرتي ڦرڻ ڇڏي تہ نہ ڏيندي ان ڪري لکي ڏنم". ھاڻ اھو فرق آھي فقير ۽ دانشور جي خيالن ۾.

پراڻي عھدنامي جي پيدائش جي باب پھرين جي آيت 26 کان 28 ۾ آيل آھي تہ: "خدا چيو اسين انسان کي پنھنجي صورت تي پاڻ جھڙو جوڙيو تہ اھي سمنڊ جي مڇين تي، ھوا جي پکين تي، ڍورن تي، سڄ ۽ زمين تي، سڀني سُرندڙ ۽ جيتن تي حڪومت ھلائين ۽ خدا پنھنجي صورت تي انسان کي پيدا ڪيو خدا جي صورت تي پيدا ڪيائين. نر ۽ ناريءَ کي پيدا ڪيائين ۽ خدا انھن کي برڪت ڏئي چيو تہ وڌو ۽ ويجھو ۽ زمين کي ڀرپور ۽ طابع ڪريو". ھاڻ اسان جي سنڌ جو فقير بہ ان ڳالھ جو قائل آھي تہ "الانسان سري و انا سره." "انسان پيدا ٿيو ھوبھو ھن جي صورت جھڙو". انڪري ھو ھر انسان جي تعظيم ڪرڻ لازم سمجھندا آھن، ھر ڪنھن سان نوڙت سان پيش ايندا آھن. ھر ڪنھن کي ھٿ جوڙيندا آھن. ھر ڪنھن لاءِ سٺو سوچيندا آھن، ان ڪري نہ تہ اھو اسان کان اتم آھي، پر اھي اھا تعظيم ھن جي خدا جي صورت ۽ خدا جي نور جي جزي جي ڪندا آھن. جو تہ ان جي شاھدي بہ پراڻي عھدنامي ۾ آيل آھي تہ "انھيءَ جي نسن ۾ زندگيءَ جو ساھ (نور) ڦوڪيائين تہ ھو جيئرو انسان ٿي پيو". ۽ قرآن پاڪ ۾ شاھدي آيل آھي تہ: "ملائڪن جڏھن بوتو تيار ڪيو ته ان ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پنهنجو جز يعني روح ڦوڪياڻين تہ هو زندهہ ٿي پيو." ان ڪري فقير يار محمد بہ ڀٽائي جي ان بيت کي سچو ثابت ڪيو آهي تہ:

هي بيت نہ ڀانيو ماڻهوئا، آيتون آهين،
نيو مَنُ لائين، ڀِريان سندي ڀارَ ڏي،

فقير يار محمد هڪ ڊگهي عرصي کان جسماني طور نبل ۽ صحت جي خرابيءَ ڪري بيمار رهڻ لڳو هو. ان جا ڪجهہ سبب ڪراچيءَ ۾ هجڻ ۽ هڪ هنڌ ويهي وڃڻ بہ ٿي سگهن ٿا. ان جي باوجود جڏهن هن ڀٽائيءَ جي بيتن جي شرح ڪرڻ شروع ڪئي تہ ڄڻ هن جي جسم ۾ ڦڙتي اچي وئي هئي ، ڪيس پوري رسالي جي شرح جيڪا هن صرف بيتن جي ڪئي آهي، ان عرصي دوران ڪانٽس بيماري بہ وسري وئي. منهنجي هر ڀيٽي ٽئين ڏينهن ملڻ واري نيم ۾ هو مون کي پڙهي ٻڌائيندو هو.ڪڏهن انهن بيتن جي وڌيڪ تشريح ڪري ٻڌائيندو هو ۽ ايئن ڪلاڪن جا ڪلاڪ ڳالهائيندو هو جو ڪڏهن بہ اهو احساس نہ ٿيندو هو تہ ڪو هو بيمار بہ آهي. اهو هو هن جو شوق ۽ ڀٽائيءَ جي شاعريءَ سان لڳاءُ ۽ فقراءَ جي خيالن جي اپٽار سان دلچسپي هئي .

جڏهن هن سڄو رسالو تشريح ڪري ورتو تہ ان ۾ ڪافي ڊاهہ ڊوهہ بہ هئائين . مون کيس اهو فيئر ڪرڻ لاءِ چيو ۽ اجا ٿورو ئي فيئر ڪري سگهيو تہ هن جي صحت هن جي هٿن مان نڪرڻ لڳي ۽ آخر پورو هڪ سال ۾ اهو پرو ٿيل رسالو فيئر نہ ٿي سگهيو ۽ پاڻ 1998ع ۾ اهو ڪم اڌورو ڇڏي وڃي پنهنجي اصل سان مليو.جز ڪل سان ملي ويو.

شاهہ لطيف جو اهو پار اسان کي فقير يار محمد ڏيکارڻ جي ڪوشش ڪئي آهي، هاڻ اهو اسان پڙهندڙن تي ڇڏيل آهي تہ ڀريان سندي ڳالهہ ٻڌي، هنئين سان هنڊائين تہ فقير يار محمد ۽ اسان جو پورهيو ثابت پوي. آخر ۾ دعا آهي تہ:

پورهيو سندو پورهيتن، والي ڪيمَ وڃاءِ،
سو مون ٿورو لاءِ، جو پئي پراڻو نہ ٿئي .

يار محمد پاڻ کي فقير چوائڻ لڳو هو جنهن ڪري هن اهڙين درگاهن جي سجاده نشينن سان تعلق جوڙيو جيڪي خاص ڪري صوفي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

متي، جي جاڻ ڪان وانجهيل هئا. ڪين صوفي ازم جي ڪا به پروڙ ڪا نه هئي، نه ئي وري يار محمد صوفين جي اصل متي مان واقف هو صوفين جي لاءِ پهريون ڏاڪو ئي شريعت آهي، جنهن ڪان هو ڪوهين ڏور هو هن وٽ صوفين جي لاءِ پيٽائي گهوٽ جو هي بيت اهڃاڻ بڻيو ته:

روزو ۽ نماز ايءُ پڻ چڱو ڪم،
اهو ڪو پيو فهم، جنهن سان پسڻ ٿئي پرينءَ جو

يا وري سچل سرمست جو هي بيت:

ڪلمي ڪو نه ڪيو موروڻ مسلمان،
مڪو ڪين محمد، عرب ڪان ايمان،
سچو سِرُ صبحان، عالم ليکي آدمي.

يار محمد ڪي صوفين جي علم بابت به جاڻ ڪا نه هئي ۽ نه ئي هن وڏن، مستند ۽ مشهور صوفين جون ڪي لکڻيون پڙهيون ۽ پرجهيون هيون، بس هن هندو جوڳين ۽ سادن واري رسم نشي ۾ رهي بي سُڌ ۽ دنياوي جهنجهٽن ڪان پري رهي ايشور يا پرماتما کي پائڻ لاءِ ڏيان گيان ڪرڻ واري ڳالهه جي ڪٽي ڳنڍ ٻڌي. هن سٽر ڪري هر آئي وئي جي بک اُجهائڻ لاءِ خوب جتن ڪيو جيڪو ڪم ڪو ايترو سولو نه هو. ان ۾ پنهن جي عزتِ نفس مارڻ جو درس آهي. پر سندس صحبت ۾ منهنجو ڳوٺڙو جيڪو ڪنهن زماني ۾ علم جو پنڊار هو اتي جو اڪثر نوجوان نسل نشي جي علت ۾ اڙجي ويو. ڪاڏي وئي، تعليم، ڪاڏي ويو فهم ۽ علم، ڪاڏي ويا بحث مباحثا، سيڪو گهٽ جاڻ هوندي پاڻ کي عقل ڪل ڄاڻيو ويٺو آهي، ڳوٺ کي اهو جيڪو نقصان رسيو ان جو ازالو سندس چڱائين ۾ ڳڻن به نه ڪيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مير محمد

مير محمد ولد رحمت الله 1942ع ۾ ڳوٺ حاجي لعل بخش شيخ ۾ پيدا ٿيو. پاڻ اڃا 8 يا 9 ورهين جو ٻار هو تہ سندس مٿان پدرانہ شفقت جي ڇانوَ ڏيندڙ گهاتو وڻ، تي ٻيءَ جي لپيٽ ۾ اچي ڪيس نتهڻ ۾ ڇڏي راهہ رباني راهي ٿي ويو. ڪيس ۽ سندس خاندان جي سنڀال سندس چاچي نالي دوست عليءَ ڪئي.

دوست علي هڪ ننڍڙي سرڪاري نوڪريءَ ۾ هئڻ ڪري پنهنجي اولاد، ان ڪان سواءِ پنهنجي ٻئي ڀاءُ ولي داد جي اولاد لاءِ ڇپر ڇانوَ جو ڪم ڏنو پر ڪٿي والد ڪٿي چاچو پٽاٽو اولاد جيڪي انگل آرا پنهنجي والد سان ڪندو آهي، اهڙا آرا تہ پنهنجي چاچي سان ڪري ٿي نہ سگهندو آهي. تنهن هوندي بہ ڪيس جوڳي تعليم ملي. پرائمري تہ پنهنجي اباڻي ڳوٺ ۾ حاصل ڪري ورتائين، مير محمد جيئن تہ هن خاندان ۾ اول تہ پهريون ۽ اڪيلو پٽاٽو اولاد هو تنهن ڪري ڪيس سيڪنڊري تعليم لاءِ ڏوڪري هاءِ اسڪول ۾ داخل ڪرايو ويو جتان مئٽرڪ سيڪنڊ ڪلاس ۾ پاس ڪرڻ ڪانپوءِ ڪيس سندس چاچي دوست علي سنڌ ايگريڪلچر ڪاليج ٽنڊو ڄام ۾ داخلا وٺي ڏني. ان وقت جي پرنسپال ڊاڪٽر اي ايم شيخ جي ذاتي دلچسپيءَ جي ڪري ڪيس هاسٽل ۾ رهائش ملي ۽ ان سان گڏوگڏ اسڪالر شپ بہ ملي وئي.

مير محمد ننڍي هوندي ڪان ئي هوشيار شاگرد هوندو هو. انهن ڏينهن ۾ ڪيس ادب پڙهڻ جو شوق ٿيو ۽ هن اتي شاعري جي ميدان ۾ قدم رکيو. هو جڏهن بہ ڳوٺ ايندو هو تہ ڪي ادبي ڪتاب، ادبي رسالا خاص ڪري ماهوار نئين زندگي ۽ تہ ماهي مهراڻ پڻ خريد ڪري آڻيندو هو.

هڪ ڀيري جيئن هو ڪاليج ۾ موڪل هئڻ ڪري ڳوٺ آيو تہ ڪي بيت اچي ٻڌايائين. مون کي ياد آهي تہ انور انهن ڏينهن ۾ اڃا ادب پڙهڻ ڏانهن نہ لڙيو هو ڇاڪاڻ تہ هو ماستريءَ سان گڏوگڏ خانگي طور بي اي جي تياري ڪندو هو ۽ انهن ڏينهن ۾ ريڊيو پاڪستان تان مخدوم طالب المولىٰ جي شاعري ڳاتي ويندي هئي، تنهن ڪري مير محمد جڏهن اهي بيت پڙهي ٻڌايا ۽ پڇيائين تہ، ڇاٽو ٿا تہ هي ڪنهن جا بيت آهن تہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انور پونسٽ جواب ڏنو هوس ته، ”مخدوم طالب المولىٰ جا ٿي سگهن ٿا“.
ڇاڪاڻ جو انهن ڏينهن ۾ گهڻو تڻو شاعر حضرات فقط غزل جي شاعري ڪندا هئا ۽ اهو مخدوم طالب المولىٰ ٿي هوندو هو جيڪو نج رومانوي ۽ عشقيه شاعري سان گڏ ڪڏهن صوفياڻي رنگ ۾ رنگيل غزل يا نظم به لکندو هو ۽ ڪڏهن بيت جي صنف تي به هنجي شاعري ڪڏهن نئين زندگي ته ڪڏهن مهراڻ ۾ ڇپيل نظر ايندي هئي. ان کان پوءِ مير محمد باقاعدي شاعري 1962ع کان ڪرڻ شروع ڪئي. اسان اڪثر موکلن جي ڏينهن ۾ ٽئي گڏجي اوطاق ۾ ويهي شاهه لطيف جي شاعري پڙهندا هئاسون. اسان جي ڳوٺ هفتي ۾ هڪ ڀيرو يعني هر جمعي جي رات ملوڪ شاهه تي فقيراڻو راڳ ٻڌڻ ويندا هئاسون، مير محمد اهو راڳ ٻڌي راڳ جي راڳڻين مان واقف ٿي ويو ۽ جتي منجهندو هو ته ڪڏهن فقير يار محمد، ڪڏهن مجني ماڇي ته ڪڏهن ميهر ڪاسائيءَ کان پڇي پڪ ڪرائيندو هو ۽ ڪيس هر ڳائڻي پاران ڳايل هر راڳڻي سمجهه ۾ ايندي هئي ۽ جيڪا اڄ به سندس خوبي آهي.

نيٺ مان به مئٽرڪ پاس ڪري ٽنڊوڄام ۾ سنڌ ايگريڪلچرل ريسرچ انسٽيٽيوٽ ۾ نوڪريءَ خاطر آيس ۽ مون کان اڳ مير محمد پڻ ساڳئي انسٽيٽيوٽ ۾ اسسٽنٽ ايگرانامسٽ طور ملازم ٿيڃي چڪو هو. پر هاڻ هو بنهه مستند شاعر طور مشهور ٿي چڪو هو ۽ سندس شاعري ماهوار رسالي سهڻيءَ ۾ پڻ ڇپجڻ لڳي هئي، تنهن ڪري اسان ٻئي گڏ رهڻ ڪري ادبي ڪتاب ۽ ماهوار رسالا خريد ڪري ايندا هئاسون ۽ شام جو يا رات جو دير تائين پڙهندا هئاسون، هڪ ٻئي سان بحث ڪندا هئاسون.

منهنجي ٽنڊوڄام اچڻ کان جلد ئي پوءِ مير محمد جي بدلي ٽنڊوڄام مان سڪرنڊ ايگريڪلچر فارم تي وئي. مان ٽنڊوڄام مان نوڪري ڇڏي حيدرآباد ڊاڪٽر اي ايم شيخ جي پٽ ڊاڪٽر فرخ سيار شيخ جي پئٿالاجي ليبارٽريءَ ۾ اچي ويو هوس. مير محمد کي سڪرنڊ ۾ تاج جويو، خاڪي جويو ۽ اتان جا ٻيا ڪيترائي نوجوان شاعر مليا ۽ گڏوگڏ مطالعو ۽ مشاهدو پڻ وڌندو رهيس ته سندس شاعريءَ ۾ رچاءُ ۽ پختگي ايندي وئي. هتي هن شاعراڻين مختلف صنفن تي ڀرپور لکيو. وري جو تر جا ٻيا به مستند ۽ جهونا شاعر راشد مورائي ۽ عبدالحڪيم ارشد سان مڪا ميلو ٿيڻ کانپوءِ اتان جي اوس پاس جي شاعرن سان رهاڻيون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رچاياائين، راڳ ٻڌندي ويراڳ پاتاائين تيئن سندس شاعري جي صنفن ۽ اتان جي ٻوليءَ جي لهجي تي گرفت مضبوط ٿيندي وئي.

هتي هن نہ صرف غزل يا بيت لکيو پر جديد شاعريءَ ڪان بہ نہ صرف واقفيت حاصل ڪيائين پر انهن صنفن تي بہ خوب لکيائين. هتي هن جي شاعراڻين صنفن گيت ۽ وائيءَ تي بہ گرفت مضبوط ٿي وئي. ان حد تائين جو محترم تاج جويو جڏهن ايم اي سنڌيءَ جي لاءِ گيت تي مقالو ٿي لکيو يعني مونو گراف پئي لکيو تہ هن مير محمد کي نوجوان ٿهيءَ جو گيت جو شاعر ڪري لکيو. جڏهن تہ انهن ڏينهن ۾ گيت جا سٺا ليکڪ شيخ اياز بردو سنڌي ۽ نياز همايوني تہ هئا پر نوجوانن ۾ ان صنف طرف تمام گهٽ شاعرن جو توجهہ ويو هو. هتي مير محمد جن جديد صنفن تي لکڻ شروع ڪيو. انهن ۾ غزل ڪانسواءِ نظم، آزاد نظم، هائيڪا، ترائيل، چئوسٽا، پنج ڪڙا پڻ لکيا. هتي ئي سندس شاعريءَ جو پهريون ڪتاب فيض پيرزادو جي سهيڙڻ ۽ روشني پبليڪيشن، ڪنڊيار پاران سنڌي ساهت سال جي موقعي تي ڇاپي پڌرو ڪيو ويو.

مجموعو "مڪڙيون ماڪ ڦڙا" جي سري هيٺ ۽ انور پيرزادي جي مهاڳ سان ڇپجي پڌرو ٿيو. اهو سن 1981ع هو. ڪتاب جو سرِ ورق، سنڌيءَ جي مشهور مصور فتاح جي مصرويءَ سان ڇپجي پڌرو ٿيو. ڪيس ان ڪتاب شهرت ڏياري ۽ ان ڪتاب تي ڪيس سنڌ گريجوئيٽس ايسوسيئيشن پاران سال جو بهترين شعري ڪتاب ليکيو ويو ۽ ڪيس گولڊ ميڊل عطا ڪيو ويو. ساڳئي ڪتاب تہ ڪيس اول سنڌالاجيءَ بهترين شاعراڻو ڪتاب تي پهريون انعام ڏنو هوس. هن ڪتاب ۾ مير محمد جن صنفن تي لکيو ۽ هن ئي ڪتاب جون اهي صنفون زينتون بڻيون اهي آهن، نظم، غزل، گيت، وائي، ڇتارو،ٽيڙو ۽ دوها. هن ڪتاب مان سندس ڪڇهہ چونڊ صنف جو ساءُ وٺي ڏسو.

٥

هن ڪتاب جي ميٽا ماڻڻ ڪان پوءِ بہ مير محمد شاعريءَ جي زمين جي آبياري ڪندو رهيو ۽ 18 سال لڳاتار سنڌي ٻوليءَ ۾ ادبي توازن جي اڻاٺ جي ور چڙهندو ۽ پنهنجي ئي هلڪي يعني سڪرنڊ ۽ اُن جي اوس پاس جي شاعرن، اديبن، سياسي ۽ سماجي ڪارڪنن لاءِ اتساهہ بڻيو رهيو. نيٺ سندس شاعراڻيءَ خوبيءَ ،هڪ نوجوان سڪندر ملاح کي اتساهيو ۽ هن پنهنجي پبليڪيشن مارئي اڪيڊمي، سڪرنڊ ۽ ڪراچيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پاران 207 صفحن تي ٻڌل شاعراڻو ڳٽڪو "ليار نيٽن ۾ ڦتا" 1999ع ۾ ڇاپي پڌرو ڪيو. جنهن جو مهاڳ سنڌي ٻولي ۾ خاص ڪري شاهه لطيف جي شاعراڻين خوبين تي ڀرپور لکندڙ ۽ وقت جي بهترين شاعرن مان هڪڙي محترم تنوير عباسيءَ جي مهاڳ سان پڙهندڙ کي مليو. تنوير عباسي مير محمد جي گيت واري صنف لاءِ هيئن لکي ٿو "بردي سنڌيءَ کان پوءِ هن ٿي شاعر (مير محمد) گيت جي صنف سان لنءُ لا تي، موسيقيت ۽ نغمگي سنڌس نالي اسلوب جي سڃاڻپ آهي، اها نغمگي ۽ موسيقيت جيڪا گيت جي صنف جي اهم خاصيت آهي سا مير محمد جي شاعريءَ جي سمورين صنفن تي ڇانيل آهي. ايئن به ناهي ته مير محمد صرف گيت جي صنف ۾ ئي پاڻ موکيو آهي پر هن وٽ ته صنفن جي کوٽ ئي ڪانهي، ها جيتوڻيڪ تنوير عباسي چواڻي ته، "هو بنيادي طور تي ڀهراڙيءَ جو شاعر آهي، جتي زندگي نج ۽ غير متڪلف آهي، ان ڪري سنڌس عڪس به نج ۽ غير متڪلف آهن". تنهن هوندي به سنڌس مطالعي ڪيس نه صرف سنڌي صنفن تي پر سنڌي ٻوليءَ ۾ ٻاهرين ٻولين مان وارد ٿيل صنفن تي پڻ پنهنجي ٿهيءَ ۽ دؤر جي شاعرن کان گوءِ کٽي ويو ٿو لڳي. هن ڪتاب ۾ اها ڳالهه ضرور جهلڪي ٿي. پر هن کان پهرين ڪتاب ۾ به انهن نووارد صنفن تي سنڌس گرفت مضبوط کان مضبوط ٿيندي. هن ڪتاب ۾ جن صنفن جو مجموعو آهي انهن ۾ دوها، بيت، گيت، وايون، غزل،نظم، رينگا، ترائيل، آزاد نظم ۽ ڇتارا آهن.

سڪرنڊ ۾ رهندي مير محمد تاج جويو ۽ عبدالحڪيم ارشد وارن جي صحبت ماڻڻ سان گڏ سائين جي ايم سيد طرف به مائل ٿي ويو ۽ هن سان ميل ملاقاتون وڏنديون رهيس. جيئن ته سائين سيد پڻ نه صرف سياسي ماڻهو يا سياسي ڏاهو هو پر ان سان گڏ مطالعي جو مل ۽ ادب سرجيندڙ سياستدان هو. سنڌس لائبريري ته مشهور آهي. سيد سان ميل جول نه صرف مير محمد کي شعوري سگهه ملي پر سنڌس مطالعي ۽ مشاهدي مان به ڪافي لاڀ حاصل ٿيس، جنهن جون جهلڪون مير محمد جي شاعري تورڙي نثراڻين لکڻين ۾ به جهلڪي پونديون هيون.

هاڻ ته هو پنهنجي سرڪاري نوڪريءَ جي ذميوارين کان واندو به ٿي چڪو آهي ۽ ظاهر آهي ته سنڌس سڪرنڊ ۾ دوستاڻو هلڪو به وڌيو آهي ۽ سنڌس آخري ڪتاب 1999ع ۾ ڇپجي پڌرو ٿيو ته ان کانپوءِ هيل

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تائين 12 ورهين جو عصو گذريو آهي تہ ان عرصي دوران پڻ هن شاعريءَ ۾ ڪيئي عڪس ۽ ڪيئي خيالَ رچيا هوندا، اهي پڻ هاڻي ڪتابي صورت ۾ اچڻ گھربا هئا پر افسوس آهي جو 21 صديءَ ۾ به سنڌي پبلشر يا ڪتاب ڇاپيندڙ اڳتي نہ اچي سگھيا آهن، تنهن ڪري اسان جيٰ دؤر ۾ لکيل ڪيترو ئي ادب منظر عام تي اچي نہ ٿو سگھي ۽ پڙهندڙن کان اوجهل ٿو رهي. مير محمد نثري صنفن تي پڻ لکيو آهي، سندس هن ڪتاب ۾ آيل صنفن جي ڪجھہ جهلڪ ڏيکارڻ ضروري ٿو سمجهان.

نظم

تنهنجي اکڙين ــ آکيري ۾
پنهنجون گھايلِ گھڙيون،
ايئن پسان ٿو.
چنڊ جي سيني تي جيئن سائين!
سهڻا سهڻا سانورڙا،
تلڪ لڳن ٿا.
تنهنجي نيڻن ۾ آ جيڪو
گھنگھور گھٽا جيئن گھرو گھرو
تنهن ۾ سائين!
منهنجا پياسا پياسا سپنا،
ڪنوٽين وانگر چمڪن ٿا.
گھايلِ گھڙيون سندر سپنا،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نيٽن ڇپر ڇانئن هينان،
تڙقي تڙقي،
لڙڪن جون ڪيئي لارون ٿاهي،
ٿمي پون ٿا.
تنهنجي ڳل تان ليڪو ٿاهي،
ڪاڏيءَ تي هو موتي ٻنجي،
مون کي ڪائي ياد ڏيارن.
آءَ انهن کي ڪوڙي ڪوڙي ڳيت ٻڻائي،
پيئڻ تي چاهيو.
پي نہ سگهيس،
ڇلڪي پيا.
مرڪ کي موڙيو مروڙيو
ٿهڪ ٿاڻن ۾ وجهو
مهڪندڙ منهن تي پلي دانگي مليو
هر ٻهڪ کي ٻاڻ سان چيريو ڪپيو ڏاڍو ڏنگيو
پل تہ ڪوئي تنگ تي روئي ڏئي،
پوءِ بہ تنهنجو وس پڇي،
لڙڪ پي ان ڳان ڪسي،
پل انهن کي باهہ ڏي
پر ياد رک!
جر انهيءَ ئي باهہ جي ٽيندي جيي،
تون تہ سڙندين پر سنڌ سڙندا تہ ايندڙ نسل پيي!

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

غزل

اسان پرهہ تان پاند لاٿو پرين،
اسان رات جو راز ڇاتو پرين.

توهان پيار مان ڇا انهيءَ ڏي ڏٺو
لڳي چنڊ تو مڏ ماتو پرين.

جهلئي ڪين جهلجي پلئي ڪين پلجي،
نئر نينهن جو آه ناتو پرين.

نہ ڪا اک ئي ڦڙڪي نہ هڏڪي ٿئي،
وساري ڇڏيو آهہ ڇا تو پرين.

هنيلو هنيو هوڏ تي آ چڙهيو
بنهہ ڪين سرچي سوا تو پرين.

اُڃايل اُڃايل سڪايل هي منُ،
ٿيو آهہ تو لاءِ آتو پرين.

جلي رات ساري سهارن سوا،
اسان پرهہ کي آهہ پاتو پرين.

سنڌ ساز آواز لئہ منتظر
اُهو گيت تو ڇو نہ ڳاتو پرين؟

وري مند تي مينهن موتي پيا،
اڇڻ ۾ ڪئي دير آ تو پرين.

ڏکيو ڏيل سارو ڏهيون تي ويو،
وڇوڙو وڏيو ڇو پلا تو پرين.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

غزل

پيارا پيارا پل آپل،
مون وٽ آيا راڳ رُتل.

گيت گلن جاپوئي هار،
تن-تنبور جي تند چڙيل.

گهُورِ نہ ايڏو گهايل ڏي،
چوڏهينءَ جا او چنڊ ڪڙيل.

نيڻ نماڻا نينهن وندا،
جڻ ڪي موتئي گل ٽڙيل.

دلڙي ڪامي ڪنوڻ جيان،
بوند وسي ٿي ٻاڪ مهل.

منهنجو دوهو پاسن ٿا،
ڪلندي تنهنجا چپ ڪليل.

مکڙيون ڪولي گل ڪندي،
هير ٿڌي ۽ ٻاڪ -پنل.

ڪيئي جڻ تہ ڪتاب ڪليل،
ابهم ابهم ٻار ستل.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گيت

سيئي گوندر گس،
منهنجا ڏيندئي ڏس.
منهنجي من جي تئونس هوا ۾، ڪڪريون ٻڻجي ايندئي،
ڦڙ ڦڙ ڦيريون پائي، ياد اسان جي ڏيندئي،
وڏ ـ ڦڙي سان وس،
منهنجا ڏيندئي ڏس.
پرهه ڦٽڻ سان پکي اسان جا حال ونڊيندئي ڳائي،
اُڀ اسان جا نياپا ڏيندئي، لاک جي لالي لائي،
ماڪ ڦڙن جا هس،
منهنجا ڏيندئي ڏس.
ڪنهنجي مَن جي ڦٽن سندا، جي اُڌڙيل تاڪا ڏسندين،
ڪنهنجي دل جا، جلندي جلندي وڄ ـ وراڪا ڏسندين،
چڪي مرجي چس،
منهنجا ڏيندئي ڏس.
وياڪل من جي ويٺا ڪڏهين، راڳ وهاڳ وڄائي،
ڪائي ڪونج ولر کان وڇڙي، ڪڏهن ڪٿي ڪُلائي،
اهڙي لنوـ لهس،
منهنجا ڏيندئي ڏس.
پيٽ بکئي سان، پيسن خاطر، نار ڏسين ڪانچندي،
ڪُرا سانڊي خوب تپا ڏئي، پيار جي عيوض پچندي
نچڻيءَ جي نس نس،
منهنجا ڏيندئي ڏس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وائي

دودي جو تو سودو ڪيڙو نيرا تنهنجا پيرا!

موت تہ ڪوئي مهڻو ناهي.

بمن جي بوچاڙ منجهان، ڇپي ڇوي تي ڪير.

موت تہ ڪوئي مهڻو ناهي.

مري وڃڻ ڪان اڳ ۾ تنهنجي، ڇانوَ ۾ ميڙيان ٻير.

موت تہ ڪوئي مهڻو ناهي.

سهڻي سير ۾ مرندي سوچيو ڪيا نہ پويان پير.

موت تہ ڪوئي مهڻو ناهي.

تنهنجي هڪڙي موت مٿان، تي ويرين جا ڍير.

موت تہ ڪوئي مهڻو ناهي.

پاڻ سجائي ويا هُون سر تا، ڪهڙا پنهنجا ڪهڙا ڏير.

موت تہ ڪوئي مهڻو ناهي.

سِر ۾ سُوري ازلئون ناتو سُچا نہ آهن سير.

موت تہ ڪوئي مهڻو ناهي.

سچ جون شاخون ٻٽجي ڦهليا، ڇُرن جا سٽِ ڇير.

موت تہ ڪوئي مهڻو ناهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چِتارا

چنڊ ـ ڪلا جيئن چنگ وڄايو نڪتن ناچ ڪيا،
مند بسنتيءَ جون مڌ پياليون، آءُ تہ گڏجي پيون پِيا،
آءُ تہ گڏجي پيون پِيا، جو مند بہ نہ پئي ورندي،
هيڪل پنهنجي ڪيسيتائين، آخر پيارا سرندي،
منهنجي من ڪنول مٿان تون، ماڪ ڦڙو ٿي، آءُ پيلا،
پاڻ کي گڏجي پيئندو ڏسندي، جهومي چنڊ ـ ڪلا.

*****

تنبوري جي تان ٽُٽي جڻ، سُڏڪو گهٽجي ويو
سُور انهيءَ کان ساز سندو، هو اندر لُڇيو ڦٿڪيو،
اندر لُڇيو ڦٿڪيو جو ان ٻرراڳيءَ لاتو روڳ،
تلنگ لڳائي تئونس چڏيءِ جيءُ جلائي جوڳ،
ڪنهن کي کهڙي ڪل، تہ ڇا ٿي سڙيو ڪاميو ڪُوري!
ڪيڏا سُور سنا پئي سڙندي، منهنجي من ـ تنبُوري!

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تيڙو

پوبيون پهر منهن تي مات،
ننڊ ۾ شايد هلي وئي آ،
وٺي پرينءَ جي وات.

ڪاريون راتيون پُور پون تا،
راتيون رُلندڙ چريا آهن،
ماٺهو سيٺي چون تا.

اُڀ ۾ مڏ جا مٽ ڏرا،
چنڊ نشي ۾ تيڙ توڪائي،
تارا پيالن جا ٽڪرا.

اهڙو ڪهڙو ڪهڙو نانءُ،
ڪاتب لکيو ڪاڳر تي،
هڪو ٻڪو تيو هانءُ.

چانڊوڪيءَ پٺي مڏ اوتي،
پرهه ڦٽيءَ سان ويڙهي ويٺي،
ڪيئن رات پُسايل پوتي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

دوھا

پنھنجون دانھون پاڻ گھٽيم ،پر پوءِ به اچي پڙلاءُ،
اسان تو لئه آتا آھيون، آءَ ته وري او سرتا واءُ!

اور ڪا ويٺا چورڪٽي آ ساھڻ جي سنگيت،
منھن اونداھي ميت ، اسان جي پڙھه رقتي پيت.

آءَ تلي تٿگور اسان وٽ، ڏاڍي آھي اُشّاٿ،
تنھنجي آڏر ڏيئو ٻاري، ڳولي ڪائي وَاٽ.

چنڊ نشي ۾ تيز تو ڪائي ، روئي ھاري ماڪ،
تنھنجي ڪوني خالي ڇو آ، ڪاڏي ويا سڀ پياڪ.

منھنجي موت پڇاڙا منڙا، مينمن ڪري جي وسَ،
سارا پوتا پسجانءِ ساتي، گھمجانءِ سارا گس .

چوڏھينءَ جي تي چانڊوڪي، چمندس تنھنجو مُک،
پنھنجا ڳوڙھا ماڪ وھائي، ڏوريندس ايئين ڏُک.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انور پيرزادو

انور پيرزادي جو اصل نالو محمد پريل ولد شفيع محمد پڻ ڳوٺ حاجي لعل بخش نئين ٻلهڙيجيءَ ۾ 25 جنوري 1945ع تي جنم ورتو. پاڻ پرائمري تعليم پنهنجي ئي ڳوٺ مان حاصل ڪري مئٽرڪ جو امتحان گورنمينٽ هاءِ اسڪول ڏوڪريءَ مان پاس ڪري واندو ٿيو ته ڪيس گهر جي ڪفالت ڪرڻ واسطي ماستري يعني پرائمري ماستري وٺي ڏني وئي. ڇاڪاڻ جو انور جو والد شفيع محمد عرف ملان جمن ڳوٺ جي مسجد جو پيش امام هو. انور جا ڪانئس ٽي وڏا ڀائر جن مان هڪڙو فقير يار محمد بنا ڪنهن روزگار جي گهر ۾ واندو مڙس بڻيو ويٺو هو ٻيو ڀاءُ امام بخش اول بيروزگار ۽ پوءِ ننڍڙو دڪانڙو هلائڻ لڳو هو ۽ سندس ٽيون ڀاءُ محمد حسن وٽرنري اسسٽنٽ جي ننڍڙي نوڪري به ڇڏي لاهور ڪنگ ايڊورڊ وٽرنري ڪاليج ۾ بي ايس سي وٽرنري ۾ پڙهڻ لاءِ داخل ٿي چڪو هو.

پرائمري ماستريءَ دوران اول انٽر آرٽس پرائيويٽ نموني ۽ سنڌ يونيورسٽيءَ مان بي اي پڻ ٻهرين ڪلاس ۾ پاس ڪئي. انور ماستريءَ دوران پرائمري ٽيچرس ٽريننگ پڻ لاڙڪاڻي مان پاس ڪئي هئي. جيئن ته انور جو والد ڳوٺ جي مسجد جو پيش امام هوندو هو پر ان جو والد به ڳوٺ جي مسجد جو پيش امام هوندو هو. تنهن ڪري ڳوٺ ۾ ملن جو خاندان ڪري سڏبو هو ۽ انور پڻ انهن ڏينهن ۾ مذهبي ڪردار وارو نوجوان هو. روزي نماز جو پابند هوندو هو. ان حلائين جو جڏهن وڏو ڀاءُ فقير يار محمد سخي شاه جمال يعني پيرزادان جي خاندان جو وڏو جي درگاه تي مجاور بڻجي ان جي خدمت ڪرڻ لڳو هو ۽ ڳوٺ کان درياه ٻيڙيءَ رستي ٽپي سچل سرمست يا پنائيءَ جي ميلي تي ڳوٺ جي ٻين فقيرن سان گڏجي ويندو هو ته هڪ ڀيري انور به ٻيڙيءَ رستي پتڻ ٽپي، روزي سان وڃي سچل سرمست جي ميلي تي درازا سهڙيو هو پاڻ ٻڌائيندو هو ته ڪوڙ ساترو پنڌ ڪري وڃي سچل سرمست جي درگاه تي روزو کوليو هئائين.

انور جڏهن بي اي پاس ڪئي ۽ سندس ٻهريون ڪلاس آيو هو ته ڪيس خانگي طور تي ايم اي انگريزيءَ ۾ ڪرڻ جو شوق جاڳيو ۽ هو پرائمري ماستريءَ کي الوداع چئي، ڪراچي هليو آيو ڇاڪاڻ ته سندس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٽيون ڀاءُ محمد حسن، لاهور مان وٽرنري پاس ڪري ۽ ڪراچي ۾ سرڪاري وٽرنري اسپتال ۾ نوڪري ڇڏي هاڻ پنهنجي خانگي جانورن جي اسپتال هلائڻ لڳو هو ۽ خالد بن وليد روڊ تي هڪڙو گهر مسواڙ تي وٺي رهڻ لڳو هو.

انور ڪراچي اچي ان وٽ رهيو ۽ خانگي طور ايم اي انگريزي جي تياري به ڪرڻ لڳو ۽ نيٺ لڳاتار ڏينهن رات پڙهڻ، برٽش ڪائونسل جي لائبريري ۾ منجهند لاءِ ماني ساڻ کڻي وڃي شام بلڪ لائبريري بند ٿيڻ تائين اتي ويهي پڙهندو هو. انور پاڻ چوندو هو ته انگريزي شاعري مونکي مخدوم خالد حسين پڙهائي ۽ سمجهائي، تڏهن وڃي انور سيڪنڊ ڪلاس ۾ انگريزي ادب ۾ ايم اي پاس ڪئي.

هاڻ سندس نوڪريءَ جو مسئلو پيش آيو اسان جي خاندان ۾ ڳوٺ مان ڪو به اهڙو ماڻهو نه هو ۽ نه آهي جيڪو سڌو سنئون سرڪارنامدار جي ڪنهن اداري يا کاتي جو ڪرتا ڌرتا هجي، نه ئي اسان غريب الحال ڳوٺاڻن جو ڪو سياسي ماڻهو پاڪستان يا سنڌ، بلڪه ضلعي سطح تي به ناهي انڪري جيڪي به پيرزادا اڄڪلهه شهري آبادي ۾ آيا ۽ برسر روزگار به آهن انهن ۾ اڪثريت بنا ڪنهن سفارش ۽ پرجهلائيءَ جي موجود آهن. انهن ڏينهن ۾ سائين غلام مصطفيٰ شاهه سنڌ يونيورسٽي جو وائيس چانسلر هوندو هو. اهو گهر ۾ يورپين ماڻهن جيان ڪتا به رکندڙ هو. تنهن ڪري ڊاڪٽر محمد حسن وٽ ڪتا علاج خاطر کڻي ايندو هو. ان جو فائدو وٺي ڪيس ڊاڪٽر محمد حسن، انور کي نوڪري ڏيڻ لاءِ چيو پر جيئن ته انور جي سموري تعليم ميٽرڪ کانپوءِ خانگي طور ڪيل هئي تنهن ڪري يونيورسٽيءَ جي قانون مطابق انور کي نوڪري ڏيڻ ۾ دشواري پيش آيس.

نيٺ ڊاڪٽر اي ايم شيخ، اڳوڻو اولهه پاڪستان جي زراعت کاتي جو ڊائريڪٽر ۽ سنڌ ايگريڪلچر ڪاليج جو پهريون پرنسپال جي ان چوڻ سان ته: "شاهه صاحب انور کي نوڪري ڏي يا تنهنجي منهنجي دوستي ختم." سائين غلام مصطفيٰ شاهه جيئن ته سندس بيحد عزت ڪندڙ ۽ وقت بوقت مشورا ڪندڙ ۽ وٺندڙ هو تنهن مجبور ٿي انور کي سنڌ يونيورسٽيءَ ۾ ليڪچراري ڏني. اهو زمانو 1969ع جو هو. انور سنڌ يونيورسٽي ۾ ليڪچرار مقرر ضرور ٿي ويو ته شاهه صاحب جي خلاف ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انور جي بہ خلاف هڪڙي لابي تي پئي هئي، جاڪاڻ جو سائين غلام مصطفيٰ شاهہ يونيورسٽي جي قانونن جي لتاڙ ڪندي هڪ خانگي پڙهيل ۽ سيڪنڊ ڪلاس جي اميدوار کي انگريزي جي شعبي ۾ ليڪچراري ڏني هئي. بهرحال ان دوران انور چڱو پاڻ موڪيو ۽ پنهنجي صلاحيتن کي استعمال ڪرڻ جي اها بهترين جڳهہ مليس، پر سندس قسمت ۾ اڃا ڪجهہ پيو بہ لکيل هو جيڪو في الحال تہ نظرنہ ٿي آيو ۽ اهو هو پاڪستان ايئر فورس ۾ انور کي انٽرويو ڏيڻ جي آڇ.

هو بيروزگاريءَ دوران ڪراچيءَ ۾ پاءُ وٽ رهندو هو تہ اتي ايئرفورس ۾ پائلٽ آفيسر جي لاءِ هن انٽرويو ڏنو هو ۽ هاڻ ان جي آخري چونڊ ٿيڻي هئي. جڏهن اها ڳالهہ سائين غلام مصطفيٰ شاهہ سان ڪيائين تہ هن کيس ٺپ جواب ڏنو ۽ چيائينس تہ "نہ بابا، تون هتي هج، تنهنجي اسان کي ضرورت آهي، مان توکي پي ايڇ ڊي جي لاءِ انگلينڊ موڪليندس، تون پاڪستان ايئر فورس ۾ رهي نہ سگهندين." ان جو سبب انور جي يونيورسٽي ۾ رهندي خيالن جو لاڙوهاڻ مذهب کان ٽڙي سئو سيڪڙو سوشلزم ۽ پوءِ ڪميونزم ڏانهن ٿيڻ لڳو هو. اها پروڙ شاهہ صاحب کي بہ پئجي وئي هئي ۽ هن مردم شناس شخص ڄاڻي ورتو هو تہ هي ماڻهو پنجابي ملٽري وارن جي چٽيءَ مطابق هلي ۽ رهي نہ سگهندو ۽ خواهہ مخواهہ برباد ٿي ويندو پر انور جو موقف اهو هو تہ "جيئن تہ پاڪستان جي فورسز ۾ سنڌي ماڻهو نہ آهن، نہ وڃن ٿا، نہ ٿي وري وڃڻ ڪانپوءِ کين برداشت ڪيو ٿو وڃي، ان ڪري مون کي هڪ چانس مليو آهي تہ اها حاصل ڪجي ۽ لاٻ پرائجي".

وري بہ ان ٿي ڊاڪٽر اي ايم شيخ کان مدد ورتي وئي ۽ شاهہ صاحب انور کي بي دلياٿيءَ مان اجازت ڏني ۽ انور وڃي پشاور جي لوئر ٽوپا پاڪستان ايئرفورس جي ٽريننگ ڪاليج پيتڙو ٿيو. هتي سڀ ٿي جنرلن جا پٽ ۽ پنجاب ۽ کي بنگال ۽ کي پٺاڻن جي نسلن جا شاگرد هئا ۽ انهن ۾ فقط بہ سنڌي، جن مان بہ هڪڙو شهزادو شيخ تہ ٽريننگ جون سختيون نہ سهي نيٺ پڇي ويو پر انور نہ صرف ٽريننگ پوري ڪئي پر ان ٽريننگ ۾ سيڪنڊ پوزيشن حاصل ڪيائين.

چوندا آهن تہ بندي جي من ۾ هڪڙي ۽ خدا جي دفتر ۾ ٻي. بندي جي چڱائي ڇا ۾ آهي اها پروڙ کيس ناهي. انور جي ٽريننگ دوران اولهہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پاڪستان سرڪار اوڀر پاڪستان تي حملو ڪري ڏنو جيتوڻيڪ ان دوران ملڪ ۾ ٿيندڙ پهرين عام چونڊون ٿيون ۽ چونڊن جي نتيجي ۾ اوڀر پاڪستان مان عوامي ليگ، مجيب الرحمان اڪثريت سان کٽي آيو ۽ اولهه پاڪستان جي ٻن صوبن سنڌ ۽ پنجاب مان پ پ پ، سرحد ۽ بلوچستان مان نيشنل عوامي پارٽي چونڊون کٽي آيون پر ڪن حرفتين جي حرفتن ڪان ۽ اولهه پاڪستان جي لٽ اوڀر پاڪستان مٿان رکڻ خاطر اقتدار مجيب الرحمان جي حوالي نه ڪيو ويو پر اوڀر پاڪستان تي حملو ڪري ڏنو ويو. ان حملي دوران جيڪي وارداتون انور اتي لوٽر ٽوپا ۾ ڏٺيون، اهي هو ذهني سجاڳ ۽ حساس طبيعت هئڻ ڪري برداشت ڪري نه سگهيو ۽ هن ڪان روئداد لاءِ هڪڙو خط انگريزيءَ ۾ پنهنجي هڪ ليڪچرار دوست ڏانهن لکجي ويو جيڪو انهن ڏينهن ۾ سنڌ يونيورسٽيءَ جي انگريزي شعبي ۾ پڙهائيندو هو. پر افسوس اهو دوست ان ڏينهن موڪل تي هئڻ ڪري سندس خط شعبي جي سربراهه قاضي عبدالجليل کولي ڇڏيو ۽ ايئر فورس لوٽر ٽوپا کي موڪلي ڇڏيو پوءِ ته ڳالهه ابتڙ ٿي وئي ۽ نيٺ انور کي ڪيس هلائي غدار قرار ڏئي سادا ست سال سزا ٻڌائي، ڪراچي جيل روانو ڪيو ويو.

انهن ڏينهن ۾ ڪراچي جيل بنگالي آفيسرن سان ڀريل هو هڪ ڏينهن هڪ بنگالي سي ايس پي آفيسر جي والده ساڻس جيل تي ملڻ آئي، انور کيس پنهنجي لخت جگر اڏو ڀڏڪرون ڪري پار ڪيندي ڏٺو ۽ هن جي ذهن ۾ ڇپ هڻي ويٺل شاعر جهنجهوڙجي ڪر موڙي اٿيو ۽ قلم ۽ پنو کڻي لکڻ لڳو "ڳالهه بنگالڻ تي پار ڪيڀا". ايئن انور شاعريءَ طرف حادثاتي طور رشي والميڪ جيان لڙي شاعر بڻجي ويو.

هو جيل مان ته ڪوئي ڇهن مهينن کن ۾ سندس والده ۽ سندس گهرواريءَ پاران رحم جي اپيل ڪرڻ تي سزا معاف ٿيڻ ڪانپوءِ ٻاهر نڪري آيو هتي هڪڙي ڳالهه جو اعتراف ڪندو هلجي ته عام چونڊون ٿيڻ ڪانپوءِ اولهه پاڪستان ۾ سنڌ ۽ پنجاب جناب ذوالفقار علي ڀٽو کٽي آيوهو پيو ته تنهن وقت جي مارشل لا ايڊمنسٽريٽر جنرل يحيٰ ۽ ڪجهه ٻين جنرلن سان چڱي عليڪ سليڪ هئس، هو پاڻ به جنرل ايوب جي حڪومت ۾ هڪ ڊگهو عرصو وزير خارجه رهيو هو تنهن ڪري ڊاڪٽر محمد حسن کي ڪنهن دوست چيو ته مان ٽوڪي ڀٽي صاحب سان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ملايان ٿو. تون هن کي روئداد ٻڌاءِ، ضرور اوهان جي مدد ڪندو پر ذوالفقار پٽي چوائي ته، "هن غداريءَ جو ڪم ڪيو آهي، مان هجان ها ته ڪيس گولي هڻايان ها. شڪر ڪريو جو هٿن صرف سزا ڏني اٿس."

بهرحال پوءِ انور تي سرڪاري نوڪريءَ جا دروازا هميشه لاءِ بند ٿي ويا. هڪ ڀيري انور ٻڌايو هو ته مان ڪوٽي انٽرويو ڏيڻ ويو هوس، اتي ٽي ڇڻا عملدار موجود هئا، پر ڇڻن ته سوال پڇي ڪيا پر ٽيون فقط ٻڌي رهيو هو. انٽرويو پورو ٿيڻ کانپوءِ ويندي مهل مون چيلهه تي ٻئي هٿ رکي ڪانٽس پڇيو ته اوهان مون کي نوڪري ڏيو ٿا يا نه؟ انهن ٻن ڄڻن ته اهو چيو ته اسان اڃا انٽرويوز ڪري رهيا آهيون. پوءِ اوهان کي ٻڌايو ويندو. جڏهن مان ويڇڻ وارو ٿيس ته اهو ٽيون شخص جيڪو صرف ٻڌي رهيو هو تنهن مون کي سڏي چيو: "نوجوان تون زندگي ۾ نوڪري ڪري نه سگهندين"، شايد هن سندس چهري کي پڙهي ورتو هو.

پوءِ نيٺ انور اول گلستان شاهه عبداللطيف هاءِ اسڪول ڪراچيءَ ۾ ماستر ٿيو ۽ پوءِ روزانه هلال پاڪستان ۾ سب ايڊيٽر ۽ ترجمه نگار بڻيو. ايئن سندس زندگي پاسو ورايو ۽ هو صحافت سان لاڳاپجي ويو ۽ ان سان گڏوگڏ هن شاعري به ڪئي، مضمون به لکيا. انور جي ادب ۾ پير پائڻ کان پوءِ هڪ ڀيري ماهوار سهڻي پاران سندس شاعري ڇپي جنهن تي امداد حسيني، "هي بوڙيندا ۽ چنگ ته ٻڌ ني" جي عنوان سان هڪ تعارفي مضمون لکي ڪيس متعارف ڪرايو. ٻيو تاج بلوچ ڪيس نثر جي زمين لاءِ هفتيوار برسات ۾ "وڏيري جي اوطاق مان" ڪالم لکرائي متعارف ڪرايو.

مان هنن پاڻ کان وڏي ٿهيءَ وارن جي لکت جيءَ تڪ تور چاڻي ٻجهي نٿو ڪرڻ گهران، مان ته حقيقت ۾ اهو ڪجهه پڙهندڙن تي ٿو ڇڏيان ۽ ڪين سندن لکڻين کي پڙهائڻ ٿو گهران ۽ اهو ٻڌائڻ ٿو گهران ته هن ڪهڙا ۽ ڪيترا ڪتاب لکيا آهن ۽ انهن جا موضوع ڇا ڇا آهن ۽ مواد ڪهڙو آهي.

انور انهن ڏينهن ۾ سنڌي ادبي سنگت ڪراچي شاخ جو سيڪريٽري بڻيو. سنڌي ادبي سنگت ڪراچيءَ ۾ هفتيوار گڏجاڻيون ٿيڻ لڳيون، جنهن ۾ ان وقت جي سينيئر ترين اديبن به سنگت جي گڏجاڻين ۾ اچڻ شروع ڪيو. حقيقت ۾ انور انهن ڏينهن ۾ ڪميونسٽ پارٽي آف پاڪستان سان پنهنجي ترقي پسند سوچ جي سهاري لاڳاپجي چڪو هو ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏي ادبي سنگت ڪراچيءَ کي سئو سيڪڙو جمهوري اصولن مطابق هلايو پئي ويو. هر ڪارڪن کي پڙهڻ ۽ ڳالهائڻ جي پوري پوري آزادي هوندي هئي، جيتوڻيڪ س ا س جي گڏجاڻين ۾ سوشلسٽ سوچ حاوي هوندي هئي. هنن گڏجاڻين ۾ دوستن جي گڏجڻ جو تعداد پنجاهه تائين به وڃي پهتو. جتي وڏا وڏا سياسي وڏيڪ ۽ ادبي گهٽ بحث ٿيڻ لڳا ۽ انهن جون ڪارروايون روزانو هلال پاڪستان ۾ ڇپجڻ لڳيون، جنهن ڪان اتساهه وٺندي سڄي سنڌ ۾ س ا س جون شاخون سرگرم ٿي ويون ۽ ڪيتريون ئي نيون شاخون کليون ۽ نيٺ س ا س سنڌ جون چونڊون ٿيون جنهن ۾ پڻ انور سيڪريٽري جنرل جي عهدي تي بيٺو هو ۽ پن چٽن ووٽن تان هارايائين ۽ محترم تاج جويو س ا س سنڌ جو سيڪريٽري جنرل چونڊجي آيو. انهيءَ عرصي دوران انور کي هڪڙو ڪتاب انگريزيءَ مان سنڌي ۾ ترجمو ڪرڻ خاطر مليو اهو ڪتاب حقيقت ۾ ڪيوبا جي صدر فيڊل ڪاسترو جي خلاف غداري جو ڪيس سنتياگو ۾ 16 آڪٽوبر 1953ع تي هلايو ويو هو ان ۾ فيڊل ڪاسترو هڪڙو بيان ڏنو هو جيڪو مشهور ٿيو ۽ ان ڪورٽ سڄوريءَ فيڊل ڪاسترو کي بي ڏوهي قرار ڏئي آزاد ڪري ڇڏيو. ان ڪتاب جو عنوان هو "تاريخ مون کي بي ڏوهي قرار ڏيندي" هي ڪتاب جون 1978ع ۾ ڇپجي پڌرو ٿيو. هن ڪتاب لاءِ انور لکي ٿو: "هي تقرير هر اهڙي اسرندڙ معاشري جي ڪهاڻي آهي، جنهن ۾ سرمائيدار، جاگيردار، سول ۽ فوجي ڪامورا پنهنجي پرمار ڦورو ۽ استحصالي، اقتصادي، سياسي، سماجي ۽ ثقافتي مفادن کي جهرندو مرندو ۽ شڪست کائيندو ڏسي، پنهنجي آخري هٿيار فوجي آمريت کي استعمال ڪندا آهن." بهرحال انور جي اها محنت، هن جي لکڻ واري حس کي جڻ سراڻ تان لاٿو ۽ سندس انٹ کلي پئي. هن تقرير جي پڙهڻ ۽ ترجمو ڪرڻ سان انور جي ذهن جي پڻ سياسي تربيت ٿي ۽ ان جو اثر انور جي ذهني واڌ ويجهه تي جيئن جو تيئن ٿيو.

ان ڪتاب جي ڇپجي پڌرو ٿيڻ ڪان جلد ئي پوءِ اهو ڪتاب ترقي پسند سياسي ڪارڪنن ۾ بيحد مقبوليت ماڻي ويو ۽ پوءِ انور اول شاعري ڏانهن لاڙو رکيو انهن ڏينهن ۾ اڪثر سنڌي رسالن ۾ انور جي شاعري ڇپجڻ لڳي ۽ ڪيترائي سڃاڻ اديب نِڄين ڪچهرين ۾ انور کان سندس شعر ٻڌڻ جي فرمائش ڪرڻ لڳا. انهن ڏينهن ۾ هن جا ٻه نظم "اي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چنڊ پيتائي کي چيٽجان" ۾ ٻيو "اي بادلو اي بادلو چو ٿا رلو مون سان هلو"، بيحد مقبول ٿيا. پر اسان جي سنڌي ٻوليءَ ۾ ڇاپي ادارن جي کوٽ سبب انور جو ڪو به ڪتاب ڇپجي نه سگهيو ۽ نه هو پاڻ ئي مالي طور اينترو بيٺل شخص هو جو ڪو ڪتاب پاڻ ڇپرائي سگهي ها. انور حقيقت ۾ پنهنجو شعري ڳٽڪو ڇپرائڻ جي خيال ۾ ئي نه هو ۽ هر پيري اهو چئي ٽاري ڇڏيندو هو ته انهن ۾ کوڙ ساتريون ڪچايون آهن جن کي سنوارڻ جو نه مون وٽ وقت آهي نه ئي وري شوق.

ان ڪانپوءِ انور صحافت کي پنهنجو مستقل پيشو ۽ روزگار جو ذريعو بڻايو. هن روزاني هلال پاڪستان کان صحافت شروع ڪئي، جا روزاني ڊان ۽ ايوان دوستي کان ٿيندي، روزاني سن انگريزي، روزاني سنڌ سجاڳ، روزاني عوامي آواز روزاني سنڌ ترائيبيون انگريزي ۽ روزاني برسات جي ايڊيٽر تائين اچي دنگ ڪيو. ان عرصي دوران روزانو سياسي ۽ سماجي ادبي ۽ ثقافتي موضوعن تي ايڊيٽوريل لکڻ ۽ ڪڏهن ڪڏهن مضمون لکڻ شروع ڪيا، جيڪي پڻ پڙهيا ويندا هئا.

سندس شاعريءَ جو پهريون مجموعو "اي چنڊ پيتائيءَ کي چيٽجان" عشق جي نالي ٿيل هي حاصلات 2005ع ۾ سندس حياتيءَ ۾ باک ٽرسٽ، ٻلهڙيجيءَ پاران ڇپجي پڌرو ڪيو ويو ان وقت انور پاڻ قيدِ حيات ۾ هو ليکڪ لاءِ ڪتاب جو ڇپجي اچڻ پُٽاٽي اولاد جي پيدا ٿيڻ جيتري خوشي بخش ثابت ٿيندو آهي. هن ڪتاب ۾ انور جي مڙئي شاعراڻي پونجي ڪٺي ڪئي وئي. سندس هن پهرين ۽ آخري شاعراڻي صنفن واري ڪتاب ۾ جيڪي صنفون ڪتب آندل آهن، انهن ۾ ڪجهه غزل، وايون، ڪيَ گيت ۽ گهڻو تڻو آزاد نظم ۽ نثراڻو نظم شامل آهي، سندس هن ڪتاب ۾ ڪي ترائيل، چوسٽا، ٽورا ڪي هائيڪا پڻ موجود آهن. .

حقيقت جي ڳالهه اها آهي ته اسان سڀ پيرزادا يا سڀ هڪ خاندان جا ليکڪ، شاعر ۽ صاحبِ ڪتاب اصل ۾ ته ڳوٺ حاجي لعل بخش شيخ جا آهيون، هونئن ٻلهڙيجي اول ٽن ننڍين ننڍين ڳوٺن جو مجموعو هو ۽ پوءِ اسان جو ڳوٺ 1936ع ۾ اڏيو ويو هو. ڇاڪاڻ جو اڳ اسان جا وڏا درياهه جي هُن پر، يعني جنهن کي اسين هاڻ ڪچو ٿا چئون، اتي اسان جو ڳوٺڙو هو فيدر جي نالي سان، اسان جون زمينون به اوڏانهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهن ۽ اهو علائقو هاڻ خيرپور ميرس سان وچي مليو آهي. تڏهن اهو علائقو بہ چانڊڪي پرڳڻي ۾ شامل هوندو هو اصل ۾ پلهڙيجيءَ ۾ ايترا پڙهيل انسان نہ آهن ۽ وري جيڪي ٿورا ٽڪا آهن بہ اهي نہ صرف اديب شاعر تہ ناهن پر انهن ۾ ادب دوست ڪردار بہ ناهن. اڄ تائي اهي ڇاڻ جي لحاظ کان پڻ سڄ ۽ اخبار ني وي واري ڇاڻ تائين محدود آهن.

انور جو هي جهان ڇڏڻ کان اڳ هن سنڌو درياهہ جي شروعات کان وٺي سنڌو درياهہ جي ڇوڙ تائين بدر ابڙي، ڪليم لاشاري ۽ محمد علي قادريءَ سان گڏ سنڌو درياهہ جي اها کوج ڪئي تہ ان جي ٻنهي ڪپن تي ڪهڙيون قومون آباد آهن ۽ انهن جي رهڻي ڪهڻي، رسم رواج، اٺ ويهہ ويس وڳا، ٻولي ۽ ثقافت ڪيئن آهي، انهن جو سنڌي ٻولي ۽ سنڌي ثقافت سان ڪيترو ڳانڍاپو آهي.

ان ڪانسواءِ انور پنهنجي حيثيت مطابق سنڌ جا چارئي، پنج ئي پاڳا گهمي ڏٺا ۽ سنڌ جي ذهن ۾ اها ڳالهہ هئي تہ هو انهن جاين ۽ ٿاٽن ڪي وچي اکئين ڏسي ۽ انهن متعلق ڪا راءِ قائم ڪري سگهي تہ پٺائي گهوٽ پنهنجي شاعريءَ ۾ لاڙ سرو ڪاڇو ۽ ٿر جي ٻوليءَ جا لهجا ڪيئن استعمال ڪيا آهن. ان حد تائين تہ هو ڪُتي جي قبر ۽ هنگلاج بہ ويو ۽ ساڌن ۽ جوڳين سان نہ سهي، پيرين پنڌ نہ سهي پر وقت جي سهوليتن پٽاندر ياترائون ڪري موٽي آيو تہ هن سنڌ جي اڄوڪي لاءِ جا راءِ اها قائم ڪئي هئي سا هيئن هئي تہ سنڌ جي نجات فقط صوفي ازم ۾ آهي. يا دنيا ۾ امن امان جي صورتحال کي نظر ۾ رکندي راءِ ڏني تہ منهنجو وس پڄي تہ مان ساري دنيا کي سنڌ ٻڌائي ڇڏيان. انور جو جنم 25 جنوري 1945ع تي ٿيو ۽ سندس مرتيو 7 جنوري 2007ع تي رت جي سرطان سبب ٿيو. تنهن کانپوءِ سندس اولاد وٽ سٽ ڪري انور اڪيڊميءَ نالي هڪڙو ادارو جوڙي ورتو جنهن پاران انور جي لکڻين کي مختلف موضوعن جي حوالي سان ڇاپي پڌرائي ڪئي. هن اداري جيڪي انور جا نثري ڪتاب ڇپرائي، سندس لکڻين کي هڪ ڪتابي صورت ڏني، سنڌي ماڻهن تائين پهچايو اهي ڪتاب هي آهن:

1. **متان وساريو:** سال 2007 جي فيبروري مهيني ۾ ڇپجي پڌرو ٿيو. هن ڪتاب ۾ سندس صحافتي دور ۾ خاص ڪري روزاني عوامي آزاد

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۾ روزاني برسات ڪراچيءَ ۾ ساڳئي سري هيٺ هرروز جيڪي ٽڪرا متان وساريو جي عنوان سان ڇپيا هئا، انهن کي سهيڙي ڇاپي پڌرو ڪيو ويو.

2. پيتائي : سال 2007 ڊسمبر ۾ ڇپائي پڌرو ڪيو ويو. هن ڪتاب ۾ انور پاران شاهه لطيف پيتائيءَ جي شاعريءَ تي يا سندس شاعريءَ جي ڪردارن يا ڪڏهن شاهه لطيف ۽ سنڌ، سنڌي ٻولي ۽ سنڌي ثقافت تي مختلف وقتن تي لکيل مضمون، مقالا ۽ سلسليوار ڪالم تقريرون ڪٺي ڪري ڇاپيا ويا.جن۾ سندس مشهوريءَ جو سبب بڻيل ڪالم "ور ورائيءَ جو جي لهين" ۽ "آنڊائون عميق مان" پڻ آيل آهن پر نه ڄاڻ ڇو يا ڪين اهي ڪالم ملي نه سگهيا آهن. جيڪي هفتيوار برسات ڪراچيءَ ۾ تاج بلوچ جي ادارت ۾ ڇپيل "وڏيري جي اوطاق مان" ڪالم لکندو هو ۽ ڇپيا هئا، اهي ئي برسات وارا ڪالم انور پيرزادي کي نثر جي دنيا ۾ گهلي آيا ۽ اهي ئي ڪالم انور کي صحافت ۾ پڻ اچڻ جو سبب بڻيا.

3. ممبئي ياترا: هي ڪتاب مئي 2008ع ۾ ڇپجي پڌرو ٿيو آهي، جيئن ڪتاب جي عنوان مان ئي ظاهر آهي ته هي ممبئي ياترا يا سير سفر يا سفرنامو آهي. انور سائوٿ ايشيا فري ميڊيا ايسوسيئيشن (سيفما) جي سڏ تي هند جي ممبئي شهر ڏسڻ ۽ اتي ڪي ڪانفرنسون ڏسڻ ۽ ٻڌڻ ويو. جنهن جو مقصد ڪراچي_ممبئي جي وچ ۾ عوامي رابطا پيدا ڪرڻ هو. اهو سفرنامو روزاني عوامي آواز ۾ قسط وار ڇپيو هو ۽ هن انهن قسطن کي مختلف موضوع ڏئي ڇپرايو هو. هن ڪتاب ۾ ممبئيءَ جون ڪجهه تصويرون پڻ ڏنل آهن.

4. مهين جو دڙو: هي ڪتاب سال 2009ع ۾ ڇپجي پڌرو ٿيو. هن ڪتاب ۾ مهين جو دڙو بابت انور جا لکيل مضمون ڇپيل آهن. حقيقت ۾ هن ڪتاب جا ٻه ڀاڱا آهن، جن ۾ هڪڙي ۾ مهين جو دڙو بابت 5 مضمون ۽ 2 ڪالم ڇپيل آهن ۽ ٻئي حصي ۾ تاريخي ماڳ مڪان ۽ ڪردارن تي لکيو ويو آهي، اهي ٻه ڪل ڇهه مضمون آهن. حقيقت ۾ 65_1964ع ۾ جڏهن آمريڪن ڪمپنيءَ کي مهين جو دڙو جي کوٽائيءَ جو ٺيڪو مليو هو ته انهن کي هتان جي رهاڪو مزدورن سا رابطي خاطر ڪي اهڙا ماڻهو درڪار هئا جيڪي مزدورن ۽ ڏارين جي وچ ۾ ٻوليءَ جو فرق مٽائي سگهن ۽ ڪين هڪ ٻئي جا احڪام يا مزدورن جي مسئلن جي ڄاڻ ڏئي سگهن،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انهن جوانن جي درڪار جو پرائو بہ مهين جو ڏڙو جي اوس پاس ڳوٺن مان فقط اسان جو ڳوٺ ئي هو جيڪو ڪين ماڻهو ڏئي پئي سگهيو. تڏهن مسٽر لعل بخش پيرزادو ترجمان ۽ انور آرٽسٽ طور هنن وٽ ملازمت ڪرڻ لڳا هئا. پر هن ڪتاب ۾ ان دور ۽ ان ڪوٺائي بابت انور جو ڪو بہ مضمون ناهي.

5. **جديد سنڌي ادب :** هي ڪتاب جنوري 2010ع ۾ ڇپجي پڌرو ٿيو هن ڪتاب ۾ انور جا ڪجهہ لکيل مضمون ۽ ڪي ٻيون تحريرون ڇپيل آهن. هن ڪتاب ۾ ٽي ڀاڱا آهن. پهرين ڀاڱي ۾ مختلف موضوعن تي مضمون خاص ڪري ادبي مضمون آهن. ٻئي ڀاڱي ۾ مهاڳ لکيل آهي، جيڪي انور ٻين دوستن جي ڪتابن تي لکيا آهن. اهي 12 آهن. ٽئين ڀاڱي ۾ ادبي شخصيتن تي خاڪا لکيل آهن. جيڪي وقت بوقت مختلف رسالن يا روزاني اخبارن جي زينت بڻبا رهيا آهن.

6. **انٽرويو ۽ تقريرون :** انور جو هي ڇهون ڪتاب جنوري 2011ع يعني سنڌس هي جهان ڇڏڻ واري ڏڻ تي ڇپجي پڌرو ٿيو. هن ڪتاب جو مهاڳ دوست حسن مجتبيٰ لکيو آهي. هن ڪتاب جي سري مان ئي ڄاڻ ملي ٿي تہ هي ڪتاب سنڌس مختلف ماڻهن کي ڏنل انٽرويوز (ذاتي راءِ) ۽ ڪجهہ تقريرن تي ٻڌل آهي. هن ۾ ڪانٽس ورتل مختلف وقتن ۽ موضوعن تي 13 انٽرويوز آيل آهن. جيڪي پڻ اڳ ۾ مختلف رسالن ۽ روزاني اخبارن ۾ ڇپبا رهيا آهن. ٻئي حصي ۾ خاص موقعن ۽ موضوعن تي تقريرون گڏ ڪيل آهن. جيڪي تعداد ۾ 8 آهن. هن ڪتاب ۾ رنگ طور "در حضور پٽ ڏٺي" پڻ حصي طور آيل آهي.جيڪي ڪجهہ صفحا آهن. جنهن ۾ انور جا ڪي تاثرات ڀٽائيءَ جي درگاهہ تي ويندي ۽ اتي راتيون رهندي لکيا ويا آهن.

پنهنجي ان زندگيءَ جي آخري ڪجهہ ورهين کان انور جيڏانهن بہ ويندو هو تہ ڀٽائيءَ جو ديدار ڪندو هو ۽ راڳ ٻڌي، ڪي رمزون پروڙڻ جي ڪوشش ڪندو هو. پر اتي هو ڪڏهن بہ اهڙي نڪاٽي تي نہ رهيو جيڪي اسان جا وچولي طبقي يا مٿانهين طبقي جا اديب رهڻ پسند ڪندا آهن. پر هو هميشہ مور فقير جي اوتاري تي راتيون گذاريندو هو. ان جا ڪهڙا بہ سبب ٿي سگهن ٿا. هي تہ ٿيو انور جو ڪجهہ تعارف ۽ سنڌس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڇپيل ڪتابن جي جاچ، هاڻ سنڌس شاعريءَ جو نمونو پڙهندڙن لاءِ پيش ڪجي ٿو. هاڻ شاعريءَ جي چونڊ ڏسو.

7. پڙ۔ جهڙ : انور جو هي ڪتاب به ”انور پيرزادو اڪيڊمي“ڪراچي،سنڌس پنجين موت-ڏڻ (ورسي) تي ڇپائي پڌرو ڪيو آهي. جنهن ۾ سنڌس اهي ڪالم آهن جيڪي هن 1989 ۾ روزانه هلال پاڪستان،ڪراچيءَ ۾ ڇپيا هئا. ان سان گڏوگڏ ان ۾ سنڌس پاران ۽ لکيل اهي ايڊيٽوريلس آهن جيڪي هن مختلف اخبارن ۾ ايڊيٽر جون ذميواريون سنڀاليندي لکيا هئا.انهن ۾ان دورجي سياسي حالتن تي سنڌس خيالن جو اندازو لڳائي سگهجي ٿو.

انور پيرزادو اڪيڊمي، ڪراچي

پاران انور پيرزادو جا ڇپايل ڪتاب

1.مٽان وساريو	2007
2. پٺائي	2007
3. ممبئي ياترا	2008
4.مهين جو دڙو	2009
5.جديد سنڌي ادب	2010
6. انٽرويو ۽ تقريرون	2011
7.پڙ۔ جهڙ	2012

گهرائڻ لاءِ

زرار پيرزادو

03343007566

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تعذير

هڪ پٿر پيو بہ هٽو ڪو يارو
روح ڪي رهندب اڇي رت وهي،

سچ سنگسار ٿئي پلي ستجي،
تؤنس تعذير جي نہ ٿي گهتجي،

وير پنهنجو وتو وتو يارو.
هڪ پٿر پيو بہ هٽو ڪو يارو.

آدميت جي اصول تي اج پي،
ازل کان ايئن ڪرڻ وارؤ

ماٺهپي کي چريو چوڻ وارؤ
مُشڪي چا ٿا ڏسو ڏسڻ وارؤ.

هڪ پٿر پيو بہ هٽو ڪو يارو!
سچ ۾ ساهہ اچان سڏڪي ٿو

ان کي چچريو چٿيو چيپياتيو
نيسنهن ننگو ٿئي نهائين چڏي،

جِنب اچلايو چنگ هارايو.
هڪ پٿر پيو بہ هٽو ڪو يارو!

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

شادي

هي راهون اهي ٿي تہ آهن،
هي چارا چريا تہ ڪو نہ ٿيا اهن،
هي دڳ پيچرا، گس گهٽيون،
هنڌ پيٽيون ڏين شاهديون ٿيون،
تہ تون ۽ مان هتي،
ڪنهن اَجاڻِي، ڏکي جُوءِ ڳولهڻ لئہ نڪتا هئاسون.
هي راهون اهي ٿي تہ آهن،
جتي تو چيو هو تہ چاهت جي چارن تان،
ڪنڊن کي ميڙي،
رتوڇاڻ پيرن کي آٿت ڏيڻ لئہ
ڏکي جُوءِ،سولي ڪرڻ لاءِ لوچيون،
انهيءَ راهہ تي اڄ،
زنجيرون وڇايون پيون هن،
۽ سُرنگهون هن پوريل،
۽ تون ٿي چوين،
اڄ تہ شادي ڪري،
ٻار پيدا ڪرين !!

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سنڌو

اُجايل لڳين ٿي،
اي سنڌو ندي!
هلي آءُ،
توکي ڏيان مان جسم جو
نپوڙي سپُوڙي
سمورو ئي رت ست.
نہ ڊاپي سگهين جي،
تہ گُرڙي ڪري چڏ،
ڏکن ڏوجهرن جي،
ڏئي ڳيت لاهي ڦٽو ڪر نڙيءَ ير،
تون اجگر آن سِنڌُوءِ،
تون مستيءَ ۾ ايندينءَ،
تہ موٽائي مون کي ڏجان،
سمورو ئي رت ست،
مان تنهجي ڪنڌيءَ تي،
منهين جي دڙي جيان هان وينو
پلي جان اچي مون کي برباد ڪر،
پلي جان اچي مون کي برباد ڪر.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آزادي

منهنجي هٿ ۾ پڳل قلم
منهنجا گيت هتين خالي!
سچ لئي ڪو وقت ئي ويو آ!
منهنجا ساٿي سڀ سمهي پيا،
مون کي ننڊ اچي تہ سمهان،
ڏرتيءَ کهڙا وير سهان،
جاڳان ٿو پيو ۽ تارن جي،
ڏنڏلي ڏنڏلي پاڇن ۾،
ڪنهنجا پيرا ڪين ڏسان ٿو.
لاٽ اُجهاڻي وات آ اونده
هيٺ مٿي اوساٽ ڏسان ٿو .
ٿي وئي آس نراس سين جي،
آزاديءَ جي ديوي اڄ،
قاتل آ ست ڪوٽن ۾،
منهنجي هٿ ۾ پڳل قلم،
منهنجا گيت هتين خالي،
دل ٿي چئي اڄ،
اوچي ڪوٽ جي ديوارن سان،
سر ٽڪرايان،
مٿو ڦاڙيان.
من ڪو پٽ جو چٽر لهي،
۽ آئيندي جو ڪوئي ماڻهو
هيئن چوي،
اوچي ڪوٽ جي ديوارن جو چٽر لٿل آهي،
پنهنجو ماضي،
پوتر آهي، روشن آهي..

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

غزل

آ ذات رُتي ڪي ڏينهن ٿيا،
اڄ منهنجا گيت اُڌامي ويا.

ٿيو ماٺو پاٽي سنڌوءَ جو
ڪا وڻونٽي ڪانهي ناهہ نيا.

ڪنهن سٽ ڏني ۽ تار ڇني،
سو ساز ڀڳو جنهن گيت ڇپيا.

اڄ جيون ۾ ڪا جهانءِ نہ آ،
تون چپ ڇو آهين؟ ڳاءِ هَيا.

ڪا ميچ ملي ڪو پيار ملي،
ڪا هير گهلي تون آءُ پيا.

ڪا چٽنگ ڏکي ڪا باهہ لڳي،
آ ينيت ٻاريون سيءَ پيا.

جانيءَ ريءَ هت جڳ ۾ انور،
جي بہ جيا سي جاڙ جيا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٽيڙو

ڪلڪ گهڙي وٽ،
هاريل رت سُڪي ويندو
ڪجهہ تہ لکي وٺ.

پُور ٽا پوَني،
در ٽو ڪڙڪي،
ڪن ٽا لنوَني.

ڪونجون پنهنجا ولر سهيڙن،
جهُونجهڪڙي جو جنڊ جي جهانءِ،
گلڙا ماڪ ڦڙا ٽا ميڙن.

حيف هجئي انسان،
عاشق مارين ٿو
وحشي جيوت جا نشان.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چوءُ سُٽا

لُڪ لڳندي ٻهلنگ ٿري ويا هن،
پيار جو ڪو پاڇولو پيو آهي.
ڏُڪ پيئندي ٻہ نشو ناهي ٿيو،
ڪنهن ڪي ڏسندي نشا چڙهي ويا هن.

****

پڪ آهي تہ ڏينهن ٽيندو پر،
هينئن اوندهہ ڪانہ ڪا ويندي.
تون جي اوندهہ ڪان ٻہ اکيون بند ڪندين
ٻاک ڦٽندي ٻہ جي هلي ويندي،

****

سياٽي تائين بچياسين تہ شعر لکنداسين،
اجوڪي رات تہ گولين جو گهاءُ ٿي وئي آ.
وجود منجهي وچي برقرار رهي نہ رهي،
خبر پوي تہ پوءِ ڪو ٿاهُ ناهي وجهنداسين.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ترائيل

سُرخي لڳل چپن جا ٽاڪا ٽوڙي موڙي ڳاءِ،
سانجهه به سُرخي لائي، ڪنهنجو راڳ آلاپي ويئي،
رات ٽيڻ ڪان اڳ ۾ پنهنجي مونجهه مروڙي ڳاءِ،
سُرخي لڳل چپن جا ٽاڪا ٽوڙي موڙي ڳاءِ.

جنمن جون چٽرون ۾ ٽوڪون روح تان روڙي ڳاءِ،
هُو ڏس وينا انڌياري ۾ آڳ آلاپي ويئي،
سُرخي لڳل چپن جا ٽاڪا ٽوڙي موڙي ڳاءِ،
سانجهه به سُرخي لائي، ڪنهنجو راڳ آلاپي ويئي،

*****

ڏيئي جي وٽ ڦڙڪو ڏيئي، ڄاڻ وسامي ويئي،
اوندهه ٽيندي ڏسي نه سگهندين لڪي نه سگهندين،
سج لٿي ڪان سڏڪي سڏڪي، رات آ روئي پيئي،
ڏيئي جي وٽ ڦڙڪو ڏيئي، ڄاڻ وسامي ويئي،

ڏيئو رت سان ٻار سگهو ڪر، دل کي جهيرون ڏيئي،
جواني وينديءَ رت نه هُونديءَ، ڪڏي نه سگهندين.
ڏيئي جي وٽ ڦڙڪو ڏيئي، ڄاڻ وسامي ويئي،
اوندهه ٽيندي ڏسي نه سگهندين لڪي نه سگهندين.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

دوها

دل تي لت ڏئي تو ھڪڙو ھلڪو ٺمڪ ڏيان،
دنيا سان منھن ڏيڻو آھي،ڪھڙي آڻ مڃان.

سانجھي سھڙي چمڙا اُڏريا، اولھہ ڳاڙھي لاک،
ڄاڻ اچين تي ڄاڻ اچين تي،ڦٽي وئي آ باک.

ڪُڪڙن پويان دس ھنيا ھنِ، موَن کي پُورَ پون،
تنھنجي پايل ڇرڪي ڇوري، منھنجا ڪن لنون.

رات سمھي پئي پاسا ڪوڙي، مون کي ننڊ نہ آئي،
سُندر سُپنن، ڪوڙين سُرڪين ، منھنجي جاڳ جلائي.

ماٺ مري وئي ساز سڙي ويا، ڪونھي ڪو پڙلاءُ،
گونگا ٻوڙا پاڇا ڪنھنجا ، پيٽڪن ڪنھنجي لاءِ.

سار جڏھن ٻيي آئي تنھنجي، سارنگ ٻڙجي آئي،
منھنجي من کي ٻارن وانگي ، رئاري ڪلائي رھائي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وائي

منڊ وري آ،هير گهلي ٿي،اچڻو آن تون آءُ پيارا.

جهومڻ ڪونگو تارا.

ڳوئنچ نمن ۾ ڏيلها ڪرڙن،پيرپون ٽنڊريون،ويا سيارا،آءُ پيارا.

جهومڻ ڪونگو تارا.

سرنهن سنڌو ڦولار ڏسي ٿيا، مست هي ڏاگها سارا،آءُ پيارا.

جهومڻ ڪونگو تارا.

هي بوڙيندا ۾ چنگ تہ ٻڏ نيءِ! سڏني تو ڪي ساوا تارا،آءُ پيارا.

جهومڻ ڪونگو تارا.

اڱڻ ٻهاريم سهرا ڳاتم،ڪٽن نہ نياپو ڪنياتا ڪارا،آءُ پيارا.

جهومڻ ڪونگو تارا،

ميندءَ رتڙا هٿ اچا ٿيا،ڦارون پائي وجهايان ڍارا،آءُ پيارا.

جهومڻ ڪونگو تارا.

آءُ پيارا آءُ پيارا، اچڻو آن تون آءُ پيارا.

جهومڻ ڪونگو تارا .

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گيت

من مندر ۾ تو بن سهڻا،
ڏوپ نه ڪوئي واسُ! —الا وو!
ڏُوپ نہ ڪوئي واس!

تون ۽ مان بيو ناهيون جاني،
آهيون ڪوسو ماسُ !الا وو!
ڏُوپ نہ ڪوئي واس!

پُورنماسي رات پري آ،
انڌيارو سڀ آس ! الا وو!
ڏُوپ نہ ڪوئي واس!

ٽڏڙي ٽڏڙي رات اُتاري،
جسم سندو احساس !الاوو!
ڏُوپ نہ ڪوئي واس!

چنڊ چڪور تہ پنهنجي ۾ هن،
من ڇو آهہ اداس !الاوو!
ڏُوپ نہ ڪوئي واس!

منهنجي منزل ڏرتيءَ تائين،
ڳوليان ڇو آڪاش!الا وو!
ڏُوپ نہ ڪوئي واس!

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ستار پيرزادو

عبدالستار پيرزادو، ستار جي نالي لکڻ شروع ڪيو. سندس تعلق به ان ٽيي خاندان سان آهي، جيڪو ڳوٺ جو سڀ کان وڌيڪ ۽ ڪهنه مشق شاعر طور مشهور ٿيو يعني رحمت الله پيرزادو. هو سندس سڳو چاچو ۽ مير محمد پيرزادو سڳو سئوٽ، اجا به وڌيڪ ويجهائپ اها جو جڏهن ستار 29 جنوري 1950ع ۾ تهه سياري جي علي الفجر پيدا ٿيو ته ڪيس سندس چاچي رحمت الله جي گهرواري ڪٽي پنهنجو ڪيو. سبب هي هو جو دوست علي نوڪريءَ سانگي ڳوٺ کان گهڻو پري يعني سڪرنڊ ۾ ڊائريڪٽر ايگريڪلچر ريسرچ فارم وٽ ملازمت ڪندو هو. سندس والده جيڪا حاجي لعل بخش شيخ جي وڏي پٽ غلام حسين جي ڌيءَ هئي. اها انتهائي ننڍي عمر جي هئي، ستار جي پالنا سندس چاچي ۽ چاچيءَ پنهنجي ذمي ڪري ڇڏي. جيئن ته دوست علي اهو شخص هو جنهن ڳوٺ جي رسم کان بغاوت ڪري، والده جا ڪجهه پئسا ڪٽي، درياهه ٽپي وڃي سڪرنڊ نڪتو ۽ اتي ڊاڪٽر عبدالباقي سليمان شيخ وٽ گهرو ملازم بڻيو. ڳوٺ جي خانداني رسم مطابق اڪثر جو گذر سفر ڪچي جي زمينن تي هو. جيڪي سنڌو درياهه جي رحم ڪرم جون منتظر هونديون هيون، ٻوڏ ڪري لٿ وڃهي وڃي ته فصل ٿئي ۽ جي واري وڃهي وڃي ته ٿيو مڙئي خير. تنهن ڪري سيني جو گذر سفر مريدن خادمن تي هوندو هو ۽ اها ڳالهه دوست عليءَ کي اصل نه ٿي وڻي.

ستار سندس پهريئي پٽ هو جيتوڻيڪ دوست علي پنهنجي والد جو ۽ اٺن ڀائرن کان پوءِ ناٿون ۽ سيني کان ننڍو ڀاءُ هو سندس والد اصل مستانو هو ۽ حاجي لعل بخش شيخ جو سئوٽ هو ۽ پيٽيو پڻ.

ستار ننڍي هوندي ڏاڍي لاڏ ڪوڏ سان پليو ڪيس خاندان جو هر فرد بيحد پيار ڪندو هو. ستار کي هڪ طرف چاچيءَ ٻئي طرف وڏي ماسي، جيڪا ڪنهن سبب ڪري شادي ڪرڻ کان رهجي وئي هئي. ان جي پالنا هيٺ اچي ويو. ان حد تائين جو هو چاچيءَ کي امان، چاچي رحمت الله کي بابا سمجهندو هو ۽ پنهنجي والد ۽ والده کي پنهنجي سئوٽن جيان چاچو ۽ چاچي سمجهندو هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

خدا جي ڪرڻي جو ستار اڃا ننڍو ئي هو تہ دوست عليءَ جي تي ڀائر يعني امام بخش، ولي داد ۽ رحمت الله هي جهان ڇڏي ننڍي ڀاءُ دوست عليءَ کي اڪيلو ڇڏي وڃي جنت ۾ جاءِ گير ٿيا. تنهن ڪري دوست عليءَ جي ٻلي سندس انهن ٽن ڀائرن جو اولاد پڻ ٿي ويو. جن ۾ امام بخش جو اولاد هڪ نياڻي ۽ هڪ پٽ، رحمت الله جو اولاد چار نياڻيون ۽ هڪ پٽ، ولي داد جو اولاد ٽي نياڻيون سندس پالنا هيٺ اچي ويون تنهن کان سوا پنهنجو اولاد چار ٻار. ٽي پُٽ هڪ نياڻي.

پر قضا ڇئجي يا ڪي حد تائين وڏيڪ اعتماد ڇئجي جو دوست عليءَ جي ڀيڻ ٻٽايل انور جي والده يا ملان شفيع محمد جي گهرواريءَ جي تعاون ، امام بخش جي اولاد کي سندن والده حوالي ڪري ڇڏيو. حقيقت ۾ دوست عليءَ جو پنهنجي ان ڀائٽي يعني عبدالرحيم تي ڏاڍو ڏيان هو جو هو جتي بہ ملازمت ۾ هوندو هو تہ عبدالرحيم کي پاڻ سان گڏ رکندو هو. پنهنجو يا سندس ڀيو ڀائٽيو مير محمد جيئن تہ اڃا ٻاراڻي وهيءَ ۾ هئا تنهن ڪري هو عبدالرحيم کي ٻي حد ڀائيندو هو. پر پوءِ هو ان وات ڇيل ڀيڻ سان ڪاوڙجي ويهي رهيو. اصل ڳالهائڻ ٻولهائڻ ئي ڇڏي ڏنائين.

ستار پرائمري تعليم پنهنجي اباڻي ڳوٺ يعني حاجي لعل بخش شيخ پرائمري اسڪول مان حاصل ڪئي. ڇهين ۽ ستين جماعت نصير آباد، اٺين جماعت منياڻي ۾ نائين ۽ ڏهينءَ جي تعليم گورنمينٽ هاءِ اسڪول ڏوڪريءَ مان ورتي. 1968ع ۾ سائنس ٿرڊ ڪلاس ۾ پاس ڪئي.

ستار جي ميٽرڪ پاس ڪرڻ کان اڳ ئي دوست علي پنهنجي ملازمت فيلڊ اسسٽنٽ تان رٽائر ٿي ڊاڪٽر اي ايم شيخ جي سفارش تي بہ سال واڌارو ملازمت جو موقعو ملڻ ڪري روزگار لاءِ جاکوڙيندو رهيو. هوڏانهن هن ستار کي ڊاڪٽر اي ايم شخ ڏانهن خط لکي تنبدي چام نوڪريءَ خاطر موڪليو. جتي مير محمد 1967ع ۾ اڳ ئي ريسرچ اسسٽنٽ طور انسٽيٽيوٽ آف ايگريڪلچر ۾ ملازمت ۾ هو.

ستار پنهنجي ڳوٺ، گهر، خاندان، جيڏن سرتن گهٽين، گهارن، لوڙهن، ڇنن، جهلي بند، درياهہ جي ڪپ، بمبر، رانديں روندين، ڊڪندڙ ڊوڙندڙ الهڙ پٽي کي الوداع چئي، ملازمت جي گهاٽي کي گيڙڻ ۽ روزگار حاصل ڪرڻ لاءِ، ان ساڳئي اداري جي سوائل ڪيمسٽري Soil

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

Chemistry ڪاتي ۾ ليب اسسٽنٽ جي نوڪريءَ سان لڳي ويو. هتي ڪو سندن گهر ڪي مائٽ تہ ڪين هئا، تنهن هوندي بہ هو مير محمد ۽ ان جي دوستن سان گڏ اياز ميمڻ جي پوسٽ گريجوئيٽ هاسٽل جي هڪڙي ڪمريءَ ۾، اياز ميمڻ، سائين رکيو ڏيرو ۽ مير محمد سان گڏ رهڻ لڳو. سندس ٽئي روم ميٽس مير محمد جا گهرا دوست هئا، هو بہ ستار کي ڀائيندا هئا. هڪ اهڙو بہ وقت اچي ويو جو 1969ع ۾ مير محمد جي بدلي سڪرنڊ، ويٽ ريسرچ انسٽيٽيوٽ ۾ ٿي وئي، وري سائين رکيو ڏيرو ۽ اياز ميمڻ بہ سرڪاري ملازمت ڪري ڪن ٻين شهرن ڏانهن هليا ويا تہ ستار ڏوڪريءَ جي هڪڙي دوست مسٽر پان (نالو وسريل) جيڪو ايگريڪلچر انجنيئرنگ ورڪشاپ ۾ سينئر ڪلارڪ هو ان سان گڏ رهڻ شروع ڪيو.

ستار جڏهن اياز ميمڻ ۽ پوءِ سائين رکئي ڏيري جي بيچلرس هاسٽل تي مير محمد سان رهندو هو تہ اتي هو ۽ مير محمد ادبي ڪتاب ۽ رسالا پڙهڻ لڳا. انهن ٽي ڏينهن ۾ مير محمد جو ڌيان شاعري ڪرڻ ڏانهن ويو ۽ ٻنهي کي ادب پڙهڻ جو شوق جاڳيو جنهن هٽي وڃي هنڌ ڪيو ۽ مير محمد ۽ ستار ٻئي اڄ مستند شاعر ۽ اديب چورائڻ جي قابل ٿيا آهن.

1969ع جي جولاءِ مهيني ۾ ڊاڪٽر اي ايم شيخ ستار کي پنهنجي نظر هيٺ رکڻ ۽ دوست عليءَ جي بهتر ساٽ نباهڻ جي خيال کان ستار کي پنهنجي پٽ ڊاڪٽر فرخ سيار شيخ جي پٿالاجي ليبارٽريءَ ۾ ملازمت لاءِ رکرايو. هاڻ ستار ٽنڊي جام مان ٽپڙ سهيڙي حيدرآباد هليو آيو.

ڪتاب ۽ رسالا پڙهڻ جو شوق تہ اڳي ٿي هوس، اهو هتي اڪيلو رهڻ ڪري تهان ٿي تکو ٿي ويس، ادبي رسالا ۽ ڪتاب، سنڌي توڙي اردو پنهنجي سمجهہ ۽ سگهہ آهر خريد ڪري پڙهڻ لڳو. انهن ڏينهن ۾ محترم ذوالفقار علي ڀٽو فيلڊ مارشل محمد ايوب خان جي حڪومت کي الوداع چئي ملڪ ۾ هڪ سياسي جماعت پاڪستان پيپلز پارٽيءَ جو بنياد رکيو. 1967ع ۽ 1968ع ۾ ون يونٽ خلاف وري اٿيل تحريڪ هٽي وڃي هنڌ ڪيو ۽ 1969ع ۾ جنرل يحيٰ خان جي مارشل لا هوندي ون يونٽ ٽوڙڻ جو اعلان ٿيو. سنڌي عوام خوشيون ملهايون، اديبن ۽ شاعرن ۾ سرهايون آيون ۽ خوب ادب سرجيو ۽ ان ادب جو ستار اکين ڏٺو شاهد هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هتي حيدرآباد ۾ نئون وارد نوجوان، 19 ورهيه عمر، نه گهر ياتي، نه ڳوٺ واسي، نه يار دوست، نه اوهي نه واهي، ليبارٽريءَ ۾ ڪم ڪندڙ سڀ جا سڀ ڏاري ٻولي ڳالهائيندڙ سيني جا پنهنجا مقصد مهانڊا، سيني کي پنهنجا خاندان، سيني کي پنهنجا دوست ۽ جيڏا سرتا، ستار سان برميچي ٿي نه اچن. سنڌس ابوجهائي مان فائدو وٺڻ لڳا ۽ سنڌس سادگيءَ تي ٺوڪون ۽ اردو ڳالهائڻ تي کلون ڪرڻ لڳا. ڪي ته ساڻس وڙهڻ به لڳا، پر هي نيٺ ٻهراڙي جو ٻالو ڀولو ٻار شهر جي چالاڪ ۽ چست ڇوڪرن سان صرف ادب سان ناتي هئڻ ڪري ڳالهائڻ جهڙو هو ٻيو ڪيس ڀرجهلو ڊاڪٽر اي ايم شيخ جو هو.

1973ع جي آڪٽوبر ۾ سنڌس شادي پنهنجي چاچي رحمت الله جي ڌيءَ سان ٿي جيڪا ڪانئس صرف ڏهه سال وڏي هئي. شادي ڪري ستار پنهنجي گهرواريءَ کي حيدرآباد وٺي آيو. 1974ع جي 11 سيپٽمبر ۽ رمضان جي آخري جمعي تي ڪيس پهرينءَ ڌيءَ ڄائي ۽ ٻنهه هڪ سال جي وقفي سان يعني 28 ڊسمبر 1975ع تي ڪيس پٽ پيدا ٿيڻ جي فون آئي. انهن ڏينهن ۾ سنڌس گهرواري ڳوٺ ۾ هئي. يعني پٽ جي پيدائش به ڳوٺ حاجي لعل بخش شيخ ۾ ٿيس.

حيدرآباد ۾ اڪيلائپ ۽ ويڳاڻپ کي ختم ڪرڻ خاطر هن پنهنجا ڪي دوست جوڙڻ جي ڪوشش ڪئي پئي ته حُسنِ اتفاق جو هڪ ڏينهن ريشم گهٽيءَ مان ليبارٽري ايندي سنڌس نظر ماهوار سهڻيءَ جي بورڊ تي پئي ته هي بنا ڪنهن ڄاڻ سڃاڻ جي اوڏانهن لڙي پيو.

طارق اشرف سيد، ماهوار سهڻيءَ جو ايڊيٽر، سنڌس آفيس، ڪتاب اوس پاس پکڙيل، آيل خطن جا انبار ٽيبل تي، ڪي پاسي ڪان رکيل، هڪ نئون نوجوان چهرو هن جي سامهون ويو. السلام عليڪم. وعليڪم السلام، هٿ ملائي، نالو دهرائي ٻيهي رهيو ته هن ويهڻ لاءِ چيس. پوءِ صحيح معنيٰ ۾ تعارف ٿيو. ستار هري پيو ٻئي ويهن ته پنهنجو پنهنجو ڪم ڪن، يعني طارق اشرف ڇپجندڙ ليکن جي پروف ريڊنگ ڪرڻ لاءِ ڪنڌ ان تي جهڪائي ويٺل ۽ ستار ڪوئي رسالو يا ڪوئي ڪتاب پڙهندو رهيو. ايئن دوستي پختي ٿيندي وين ۽ ستارهر روز نه سهي پر وقت ملڻ سان سهڻي آفيس ۾ اچڻ لڳو ۽ نيٺ طارق اشرف سان حجائتو ۽ گهرو ٿيندو ويو. پوءِ هو به طارق اشرف جي پروف ڏسڻ ۾ مدد ڪرڻ لڳو. اتي جن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻين اديبن ۽ ادب دوستن سان ملاقات ٿي تن ۾ ولي رام ولڀ، سيد ظفر حسن شاهه، ارشاد قاضي، فيروز ميمڻ ۽ وقت بوقت ٻاهران ڪهي آيل اديبن ۽ شاعرن سان ميل ملاقاتون ۽ ڇاڻ سڃاڻ ٿي.

1971ع ڪان ستار شاعريءَ ۾ پير پاتو اهو به عجيب اتفاق هو. رات جو 12 وڳي روزانه هلال پاڪستان جي ڪورٽ ويو بلڊنگ ڪراچي جي آفيس، ستار انور سان ملڻ ۽ آچر ملهائڻ لاءِ آيل، هر ڪو خبرون ترجمو ڪرڻ ۽ ڪو مضمون لکڻ ۾ مصروف، هر ڪنهن جا ڪنڌ جهڪيل، هو اڪيلو ماٺ ميٺ، نگاهون تعاقب ۾ ۽ ڪنن ۾ ٽيلي پرنٽر جي ٺڪ ٺڪ، ڪڏهن ڪڏهن ذهنن ۾ هٿوڙن جي ڏڪن جيان محسوس ٿيندڙ. هن ڪيسي مان ٻين ڪڍي، انور ڪان ٻنو گهريو ۽ لکيائين صحافين تي هڪڙو آزاد نظم.ڏيکاريائين انور کي ۽ ان ڏسي واهه واهه چئي، اسلم آزاد کي ٻنو ڏيندي چوڻ لڳو يار هي ته ڏس، اسلم آزاد انهن ڏينهن ۾ روزاني هلال پاڪستان جو نيوز ايڊيٽر ۽ هفتيوار فلم ايڊيشن جو انچارج.نظم ڏسي، هڪ اڌ لفظ جي هيراڦيري ڪري پنهنجي فلم ايڊيشن ۾ ڇاپي ڇڏيو.

نظم ڇپجڻ ۽ اخبار خريد ڪري ڏسڻ کانپوءِ ستار جي دل گدگد ٿي ڇڻ نچڻ ٽپڻ لڳي. پوءِ ته اهو سلسلو جاري رهيو. پوءِ مضمون لکڻ جي ڪوشش اهو به شيخ اياز جي شاعريءَ تي جيڪو هدايت منگيءَ هلال پاڪستان جي ادبي صفحي ۾ ڇاپيو. وري ڪجهه ڪهاڻيون لکڻ جو تجربو ڪيو ۽ رسول بخش پليجو جي سنڌي ادبي سنگت ۾ خيالن کان متاثر ٿي اردوءَ مان سنڌيءَ ۾ ترجما ڪرڻ شروع ڪيا. سامورا ماشيل جي هڪڙي عورتن جي آزاديءَ تي تقرير جو ترجمو ڪيائين، امرتا پريتم جا به ناولٽ تيرهوان سورج ۽ ايڪ سوال ترجما ڪيائين ۽ وري خليل جبران جو جڳ مشهور ناولٽ پرافٽ Prophet جو به ترجمو ڪيو.هيل تائين ستار جا طبعزاد، ترجمعو ڪيل ۽ سهيڙيل ڇپجي پڌرا ٿيل ڪتابن جو تعداد 14 آهي، ايترو تعداد اڻ ڇپيل ڪتابن جو پڻ ڪمپوز ٿيل ڪمپيٽر ۾ محفظ ٿيل اٿس.

1977جي فيبروري مهيني ۾ ستار حيدرآباد کي خيرباد چئي ڪراچيءَ هليو آيو. اتي سڀ کان پهريائين سنڌي ادبي سنگت ڪراچي شاخ سان لاڳاپجي ويو. س ا س سان ته هو حيدرآباد ۾ به لاڳاپيل ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

خزانچي طورعهديدار رهيو جڏهن تہ سيڪريٽري امداد حسيني هوندو هو. انهن ڏينهن ۾ س ا س جي گڏجاڻين ۾ حيدرآباد ۾ رهندڙ ڪيترائي سينيئر اديب شامل ٿيندا هئا، ستار انهن جي آڏو پنهنجي شاعري پيش ڪندو هو تيڪا ٽپڻي ڀڏي ماٺ رهندو هو ايئن اديبن جي اتساهڻ سان ستار اديب، شاعر ۽ مضمون نگار بڻجي ويو سندس ڪتاب هيئن ڇپيا:

1. **پيغامبر:** هي ترجمو جبران خليل جبران جي ناولٽ پرافٽ Prophet جو 1985ع ۾ نيو فيلڊس پبليڪيشن، ٽنڊو ولي محمد، حيدرآباد پاران ڇپيو ويو هن ناولٽ ۾ جبران خليل جبران رسولِ وقت کي ڏيکاريو آهي، جيڪو هڪ شهرڪان ٻئي شهر اسهڻ لاءِ تيار ۽ ٻيڙيءَ تي سوار ٿي روانو ٿيڻ وارو آهي تہ ان وقت جي سندس پيروڪارن ڪانئس پنهنجي پنهنجي زندگي يا معاشري بابت سوال پڇيا آهن، جن جا جبران اهڙا جواب ڏنا آهن جيڪي دنيا جي هر خطي سان لاڳاپيل انسانن جي لاءِ اڄ بہ مؤثر آهن. هن ڪتاب جون بہ ٻيون ايڊيشن بہ ڇپجي وڪرو ٿي چڪيون آهن.

2. **مون کي محبت آهي:** هي ڪتاب بہ جبران خليل جبران جي پنجاهہ ڪهاڻين تي ٻڌل آهي. هي ڪتاب بہ نيو فيلڊس پبليڪيشن حيدآباد پاران 1996ع ۾ ڇپجي پڌرو ٿيو. جبران خليل جبران جون انتهائي مختصر ڪهاڻيون، دانش، ڏاهپ، فلسفي ۽ سوچ تي ٻڌل، پُراثر ننڍڙين ڪهاڻيون آهن جيڪي پڙهندڙن ۾ بيحد مقبول آهن.

3. **تيرهون سچ:** امرتا پريتم اصل ۾ هند جي پنجابي ٻوليءَ جي شاعره، ڪهاڻيڪار ۽ ناولسٽ آهي. سنڌي اديبن ۽ ادب دوستن ۾ بيحد مقبول رهي آهي. سندس هي ناولٽ ترجمو ڪيو ۽ سنڌ ادبي اڪيڊمي ڪراچيءَ پاران سيپٽمبر 1999ع ۾ ڇاپي پڌرو ڪيو. هن ناول ۾ هڪ اديب، جيڪو ڪهاڻيڪار ۽ ناول نگار آهي ان تي هي ناولٽ ڦري رهيو آهي تہ ڪيئن هو ورزگار خاطر هڪ پريس ۾ پروف ريڊر جو ڪم انتهائي گهٽ اجرت تي ڪرڻ لاءِ مجبور آهي. پر جڏهن ڪيس سندس پڙهندڙ سان ملاقات ٿئي ٿي تہ ڪيس خبر ٿي پوي تہ سندس پڙهندڙ هن جا ڪتاب ڪيئن ڳوٺ جي زميندار کان لڪي ۽ اجتماعي طور پڙهندا ۽ پسند ڪندا آهن تہ ڪيس پنهنجي ڪم جو اجورو ملي ٿو وڃي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

4. **ويا جي هنگلور:** هي ڪتاب شيخ اياز جي شاعريءَ شخصيت تي لکيل مضمونن کي سهيڙي گڏ ڪري هن ڳتڪي جي صورت ۾ پيش ڪيو ويو. جيئن ايندڙ نسل کيُ شيخ اياز تي کوجنا ڪرڻ خاطر ڪا تہ سهولت ميسر ٿئي. هي ڪتاب بہ سنڌ ادبي اڪيڊمي، ڪراچيءَ 1999ع ۾ ڇپائي پڌرو ڪيو. حقيقت ۾ هي ڪتاب سهيڙيندي ستار 50 کن مضمون ماهوار سهڻي جي شيخ اياز نمبر، هفتيوار برسات جي شيخ اياز نمبر، ماهوار سپون ۽ ماهوار ڪونج جي شيخ اياز نمبرن مان شيخ اياز جي زندگيءَ ۾ سهيڙيا ۽ ڪمپوز ڪرايا هئا. پر جيئن تہ ان سيني تي خرچ جو ڪاٿو اڪيڊميءَ جي سگهہ کان مٿانهون ٿي ويو تنهن ڪري جلد پهريون ۾ 28 مضمون ۽ ڊاڪٽر فهميده حسين جي مهاڳ سان ڇپيو هو.

5. **شاهہ لطيف جي شرح :** منهنجو ماسڙ ۽ انور جو سڀ کان وڏو ياءُ فقير يار محمد، شاهہ عبداللطيف جي بيتن بابت اسان کي سدائين چيندپيندو رهندو هو تہ اوهان شاهہ لطيف جي درست شرح نہ ٿا ڪريو. آءٌ کيس هڪ ڏکهي عرصي کان اهو چوندو پئي آيس تہ پلا اوهان ان جي شرح لکو. هو ڪلياڻ آڏواڻيءَ سان ڪنهن حد تائين سهمت هوندو هو. نيٺ منهنجي ٿيڪاري تي ڪجهہ پوڻ کان پوءِ پنهنجي زندگيءَ جي آخري سال ۾ هن شاهہ لطيف جي شاعريءَ جي شرح لکي ۽ منهنجي خواهش کي عملي جامو پهرايو. سنڌ ادبي اڪيڊمي، ڪراچيءَ 1999ع ۾ ان سڄي رسالي مان ڪي پنج سُر چونڊي ڇاپي پڌرا ڪيا. هن ڪتاب ۾ پڌائي سائين جا جيڪي سُر آهن اهي آهن، ڪاموڏ، ڪيڏارو، ڪنيات، سريراڳ ۽ سامونڊي.

6. **لاهوتي لڏي ويا:** هي ڪتاب حقيقت ۾ سائين علي احمد بروهيءَ جي لکڻين جو ڳتڪو آهي، جيڪو 2000ع ۾ سنڌ ادبي اڪيڊمي ،ڪراچيءَ ڇاپي پڌرو ڪيو. هن ڪتاب ۾ علي احمد بروهي صاحب جون ڪجهہ مزاحيہ ۽ ڪجهہ فڪر انگيز يا حيران ڪندڙ 50 لکڻيون آهن. سائين بروهي صاحب جون اهي لکڻيون دوست راز شر جي سهڪار سان اسان کي مليون آهن. جن مان اها چونڊ ڪئي وئي، سنڌس اڃا بہ ڪجهہ لکڻيون اسان وٽ موجود آهن، پر انهن کي سهيڙڻ جو شل وقت ۽ مهلت ملي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

7. **سرمد شهيد:** هي ڪتاب بہ ستار جو ڪيل ترجمو آهي، هي ڪتاب سرمد نالي ڊاڪٽر جيت سنگهہ سيتل جو اصل ۾ پنجابي گُرمکي لپيءَ ۾ ڇپيل ۽ تحقيق تي ٻڌل آهي. جيڪو دراصل راڌا سوامي ست سنگ بياس، ڀارت مان اردو ٻوليءَ ۾ ڇپجي اسان ڪي پڙهڻ لاءِ مليو هن ڪتاب ۾ سرمد شهيد جي زندگيءَ بابت اهم معلومات ۽ ڪجهہ سندس شاعري فارسي رباعيات سان گڏ اردوءَ ۾ پڻ ترجمو ٿيل هيون. انهن کي سنڌي پڙهندڙن لاءِ سنڌ ادبي اڪيڊمي، ڪراچيءَ 2002ع ۾ ڇاپي پڌرو ڪيو. هن ڪتاب جا بہ ڀاڱا آهن، هڪ ۾ سرمد شهيد بابت ڄاڻ، هن تيءَ الزام ۽ انهن جو جواب، مذهبي تعصب جو ڪاليو ثبوت، اقتدار تي قبضو ڄمائڻ خاطر ڀيءُ ۽ ڀاءُ کي مارائڻ ۽ وري ڀاڻ کي اسلام جو سورهيہ سڏرائڻ کي واڪو ڪيو ويو آهي ۽ ٻئي ڀاڱي ۾ سندس شاعريءَ جو نمونو سنڌي ترجمي جي صورت ۾ پيش ڪيو ويو آهي.

8. **آڪاڻي** : هي ڪتاب ستار جو سهيڙيل آڪاڻين جو مجموعو آهي، جيڪو جون 2006ع ۾ سائين نور الدين سرڪي ۽ خواجہ سليم نور حسين جي سهڪار سان، سهيڙي پڌرو ڪيو ويو. هن ڪتاب ۾ موجوده دور جي نمائنده ليکڪن سان گڏ اسان کان اڳ واري ٽهيءَ جي آڪاڻين مان چونڊ ۽ ڪجهہ ترجما گڏي ڇاپي پڌرا ڪيا ويا. هن سلسلي ۾ ٻيو ڪتاب سهيڙڻ ۽ ڪمپوز ٿيڻ کان پوءِ ڇپجي منظر عام تي اچي نہ سگهيو ان جو سبب دوستن جي عدم سهڪار جو شڪار ٿي ويو.

9. **آواره** : هي ڪتاب شيخ اياز جي چونڊ ڪهاڻين ۽ ڪجهہ مضمونن جو اردو ٻوليءَ ۾ ترجمو ٿيل آهي، جيڪو پڻ سنڌ ادبي اڪيڊمي ڪراچيءَ پاران سال 2006ع ۾ ڇاپي پڌرو ڪيو ويو. هن ڪتاب ۾ پڻ بہ ڀاڱا آهن، هڪ ڀاڱي ۾ 13 آڪاڻيون ۽ 4 ادبي مضمونن جو ترجمو ٿيل آهي. شيخ اياز جي هي جهان ڇڏڻ کانپوءِ اردو دان طبقي کي سندس شاعري ۽ لکڻين جي پڙهڻ جي ضرورت محسوس ٿي ۽ مختلف رسالن جي ضرورت جي پورائي لاءِ ترجمو ڪيل، سيني ليکن کي هڪ جاءِ ڪري پڙهندڙن لاءِ پيش ڪيو ويو هو.

10. **سيئي جوين ڏينهن** : هي ڪتاب ستار جي پنهنجي مختلف وقتن تي لکيل ۽ رسالن ۾ ڇپيل آڪاڻين جو مجموعو آهي. جيڪو پڻ سنڌ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ادبي اڪيڊمي، ڪراچيءَ پاران اپريل 2008ع ۾ ڇپجي پڌرو ٿيو. هن ڪتاب ۾ ڪل 21 آڪاٽيون ۽ هڪ ڊرامي جو هڪ حصو ڇپيل آهي.

11. **آدرشي انسان** : هي ڪتاب ستار جو سهيڙيل سائين نور الدين سرڪيءَ جي لکڻين، انٽرويوز ۽ شخصيت متعلق مختلف ليکڪن جي راين تي ٻڌل ڪتاب آهي. هن ڪتاب جو محرڪ سائين نورالدين سرڪيءَ کان سنڌس آتم ڪٿا لکرائڻ بدران ٽيپ ڪئي وئي هئي، جيڪي هڪ ڪلاڪ جون ڇهه ڪئسٽس هيون، اهي پني تي لاهي ۽ ڪجهه سنڌس لکڻيون گڏ ڪري هي ڪتاب سنڌ ادبي اڪيڊمي ڪراچي پاران 2009ع ۾ ڇاپي پڌرو ڪيو ويو. هن ڪتاب ۾ ٽي ڀاڱا آهن، جن ۾ پهريون ڀاڱو مختلف وقتن تي ڪانئس انٽرويوز ورتل ڇپيل آهن، جن جو تعداد پنج آهي. ٻئي ڀاڱي ۾ سنڌس رچنائون آيل آهن، جيڪي 14 آهن ۽ آخري ٽئين حصي ۾ سرڪي صاحب تي لکيل ڪن اديبن ۽ گهڻ گهرن جا رايا آهن.

12. **قصائد پاڪ:** خالص قصيدي جو ڪتاب، ليکڪ رحمت الله پيرزادو هي ڪتاب پنهنجي مرشد جي شان ۾ چيل قصيدن تي ٻڌل آهي. جنهن ۾ رحمت الله ولد عبدالعظيم پيرزادو ۽ والد مير محمد پيرزادو ۽ ڏاڏو نوجوان رحمت الله پيرزادو هي شخص ڳوٺ فيدر ۾ ڄائو هو ۽ ڳوٺ حاجي لعل بخش شيخ ۾ 1951ع ۾ پرڏيهه پڌاري ويو هو. هي ڪتاب به سنڌ ادبي اڪيڊمي ڪراچيءَ جولاءِ 2009ع ۾ ، لواري شريف جي بزرگن جي عقيدتمندن لاءِ ڇاپي پڌرو ڪيو. هن ۾ سنڌس 45 قصيدا شامل آهن. جڏهن ته سند ان کان پيٽا ٽيٽا قصيدا اڃا اڻ ڇپيل آهن ۽ سنڌس رومانوي شاعري پڻ ڇپجي نه سگهي آهي، هي ڳوٺ جو پهريون مستند شاعر هو.

13. **سورن سانپاهو** : هي ڪتاب ستار جي پنهنجي ڪيل شاعريءَ تي ٻڌل آهي، جيڪو پڻ سنڌ ادبي اڪيڊمي، ڪراچيءَ 2010ع ۾ ڇاپي پڌرو ڪيو آهي. هن ڪتاب ۾ ستار جن شاعراڻين صنفن تي طبع آزمائي ڪئي آهي، اهي آهن بيت، دوها، سورٺا، گيت، چؤ-سٽا، هائيڪا، ڏيڍ سٽا، نظم، آزاد نظم، غزل ۽ ترائيل. هي ڪتاب 160 صفحن جو آهي.

14. **قصائد پاڪ_2:** هي ڪتاب به قصيدن تي ٻڌل آهي، جنهن جو ليکڪ فقير غلام حسين دايو آهي. هي ڪتاب به سنڌ ادبي اڪيڊمي، ڪراچيءَ پاران مئي 2011ع ۾ ڇپجي پڌرو ٿيو. غلام حسين دايو اصل

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تعليم سان لاڳاپيل هو ۽ مختلف اسڪولن ۾ استاد جي حيثيت سان خدمتون انجام ڏيندي آخر ڊگري ڪاليج، لاڙڪاڻي مان رٽائر ٿيو. 1956ع ۾ هي جهان ڇڏي ويو. چيو ٿو وڃي ته سندس هڪ حمد ڪيتري وقت تائين لاڙڪاڻي جي اسڪولن ۾ صبح جي دعا طور پڙهايو ويندو هو.

الاهي ڪر عطا طاقت ڪريون حمد و ثنا تنهنجي،
اسان جي دل ٿئي روشن، ڪري سارهه ثنا تنهنجي.

غلام حسين دايو نه صرف لواري شريف جو معتقد هو پر لواري شريف جو 1940ع کان 1956ع تائين ملازم پڻ رهيو. هن ڪتاب ۾ سندس عقيدت جا گل قصيدي جي صنف ۾ مرشد لاءِ پيش ٿيل آهن جو جو تعداد 45 آهي. ستار جي شاعري جي چونڊ

ستار پيرزادو جو

جلد شايع ٿيڻ وارو ڪتاب

لونءُ لڳئي لال

**(لنءُ تنهين سين لاءِ، جنهن لنءُ لڳئي لال ٿئين،
بي سين لنءُ مَ لاءِ، متان ڪسُ لڳي ڪارو ٿئين.)**

سنڌي ٻوليءَ جي 17 اڳاتن شاعرن جي
چونڊ شاعريءَ ۽ تعارف

گهرائڻ لاءِ
03008947200 , 03062563417

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بيت

گل ڦل گاهہ گسن ، چوڏس تي سُرهاڻ،
وسي ويو وڏڦڙو وڻ ٽڻ ٽا وِهسن،
پرين شال پُرجهن، مُند سندا مامرا.

اچا گلُ ابوٽيءَ جا، تاري تاري تي ٻهڪي،
چَٽُون چيها جهرڪيون، ٽيٽيهر تي ٽهڪي،
مند سڄي مهڪي، توڙي ڏينهن ٽپي ويا.

پيرون ڪپڙن ڪوڙ ڪاٺُنهن جهليا ڪارڙا،
ٽڙڳي ٻاٽيءَ ٻاند ۾ ، جهول پِرن ٽا ٻارڙا،
تو ڪيئن منهنجا يارڙا، وسريا ورڻ ڏينهڙا.

باک ڦٽيءَ جو ماک، جرڪي لئيءَ جي لام،
رات صبح ۽ شام، ماٺهو سيءَ سُڪائيا.

ڏنم توکي ڏاج ۾ ، لڙڪ اکئين لاڙي،
ساهُ نہ اٿين ساڙي، جدائي هن جيءَ کي،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

دوها

آءُ هلي هڪ وار تلي، اگهڻ اُجاري وچ،
من ۾ مائي چٽنگ مِٺي، ينيت ٻاري وچ.

جيڏي ڪاري رات، تيڏا روشن نيڻ،
ڪيئن نه ٻکجن تن سان، منهنجا آتا نيڻ.

اکڙيون ڪول ته اوتيان تن ۾، پنهنجي من جي جوت،
اونداهيون سڀ روشن ٿين، منهنجي دل جا هوت.

جنهن جا ڳل گلاب ڪڙيل، نرگس جهڙا نيڻ،
سي ئي منهنجا ساجن سرتي ،سي ئي منهنجا سيڻ.

لائي پريت نباهڻ سرتا، آهي پنهنجي ريت،
موهي ماڻن ساڻ نہ مارج، جڙ لائي نا جيت.

ساٿي ساري هنجون هاري هيءَ اياٽي ڪيرَ،
راهہ نهاري سج اُياري . ڪنهن جا گهٽ ۾ گهير.

رات وسايم وڏڙو . توکي ساري سيڻ،
ڪنهنجا ساريم ڪين ڪي، سرتين ڏنا جي ويڻ..

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سورٺا

لڙي هيل تہ آءُ ، ڏس تہ اسان جا ڏاڪڙا،
سُڏِ نہ ساڻَ سماءُ، ڪمڙو ويلُ وهي ويو.

چڙهي متي چوٽ، ڏسي بينو چنڊُ،
جيڏا اونچا ڪوٽ، اوڏو ظلم زمين تي.

تون بہ تہ اوري آءُ، توڏي آءُ رڙهان پيو
منهنجو ٿهريو ٿانءُ، پرج پنهنجي ٻاجهہ سان.

ٿهہ ٿهہ ڳوڙها نيڻ، ٽپڪي پاند پُسائيو
پنهنجا سيئي سيڻ، ساريم ويٺي سانت ۾.

ڪالهانڪُر ڪانگ، ڪنڌيءَ ويٺو ٽاٽي،
ساٿيئڙن جو سانگ، آهي منهنجي پار ڏي.

آءُ اڱر تو ساڻ، ڪريان روح رچنديون،
چنڊ ڪتين ساڻ ، تڪ ٻڏي ٻڏندو رهي.

ڪانهي ڪا بہ ميار ، توتي منهنجا يار
آهي مون ڇمار ، اُڪنڊي ازل کؤن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گيت

تنهنجي سار ستائي،
سَاجن!
پل پل تي تڙپائي.
ڪيڏا ڏينهن وڇوڙي پيڙا، ڪين لڌي تو سار
ڪيئي چؤماسا گذريا، لنگهي ويا سوين بهار.
ڪونج لنگهي ڪُرلائي،
ساجن!
پل پل تي تڙپائي.
هيل اچي ڪر ميل، ڏڪئي هن ڏيل سندو ڪر دارون،
ساهه سڪي ير ريجهي ڪين، ڪري اوهان لئه ڪارون.
سُور اندر جڙ لائي،
ساجن!
پل پل تي تڙپائي.
واجهه وجهان واجهائيان، سڏ پڙاڏا ساريون واٽون،
روح رڙي ٿو تو لئه ساجن! نيڻ وسن جيئن چاتون.
چڻ ڪو سارنگ ڳائي،
ساجن!
پل پل تي تڙپائي.
آءُ هلي پوءِ ڏيهه پلي، ڳالهيون ڳائي ڪين مُڙي،
چوريو منهنجو چِتُ آهي، ڪَن پئي هن چنگ چڙي.
ساهه سندم سيڏائي،
ساجن!
پل پل تي تڙپائي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چؤسٽا

ڪوئي فرشتو ناهہ پل ڪٽي اديب هجي،
چار ڪتاب لکڻ، شرافت جي نشاني ناهي.
ڪري ڏوهہ ثواب تہ هر ڪو پنهنجي لاءِ،
عابد جي نشاني تہ ڪو ئي تغمو ناهي.

****

ساڳيو مان آهيان ساجن! ساڳيا منهنجا حال،
ساڳيو آهي جڳ سارو، ساڳيا جڳ جنجال.
قرب تہ رهيو ناهي ، ڪنهن جي دل ۾ يارو!
هر ڪو هاڻ تڪي پيو ڪنهن ٻئي جا مالَ.

****

روح جون ويرانيون رات توڙي ڏينهن ۾
برهہ جون برساتيون ،منډ ڏسن ڪينڪي.
ٿا ٻرن ڪورا اندر ٻاڦ ٻاهر ڏسي ڪونہ ڪو
درد جون درمانيون ،توکان ٿين سي ڪينڪي.

****

پريت پارڻ ، توکي سنيارڻ ، وصل وارڻ،
تو ڏي نهارڻ نيڻ ٺارڻ ، منهنجو ڪم آ.
تون لنگھين ڏسندي ورين ويندو رهين،
منٿون ڪرڻ توکي سڏڻ منهنجو ڪم آ.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٽيڙو

سج نہ سنيران سُور سوا،
سُک نہ منهنجا ساٿي ڙي،
ڏک نہ ڪڏهين ڏور ٿيا.

❋

ڪيڏي ٿڌڙي ڇانءَ،
جهڙي نم جي هاڙهہ ۾،
وٿان ٿنهنجو ناٺءُ.

❋

هُر لو لوٿو مالهہ،
پاٽي نيسر مان اُڙهو
آنواندو پڳو ڪالهہ.

❋

ٿو لئہ منهنجا انگ،
لرزن، ڪچن ڪينڪي،
هوا ۾ ڪٽڪ جا سنگ.

❋

چٽن سرنهن جو ساڳ،
واهہ منهنجي پاپڙي،
ڪيڏو ٿنهنجو ڀاڳ.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏيڍ سِٽا

ٻيو جوڙ نہ پائيندس،
توساڻ پرين مان،پڪ توڙنباهيندس.

رهہ رات تہ رائنيان،
ڳالهيون ڪري توسان،سيني ساڻ لڳائيان.

تو ڪان نہ ٻڳو پيارا،
مان پاڻ ٿي آيس،واعدو ٻڳو تو پيارا.

ڪي ڏينهن ٿيا ملندي،
ڪامي وئي دلڙي، ڏينهن ٿيا سڪندي.

رهہ رات پرين هتڙي،
توکي نہ وڃڻ ڏيندس،ٻانهن ۾ چڏيانءِ جڪڙي.

تون آءُ اچي پرچاءِ،
جهل ڪين ڏين اکڙيون،تون پاڻ اچي پرپاءِ.

ڪو وقت هيو ٿوسان،
ڳل لڳي ڳرهيو هيم،سوَ سُر سليم توسان.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سڪ، سُور سنيارون

آءُ اوهان جي سار اسانجو آهه سِڪايو ساههُ
ڪيئي آهن ويڙهي منهنجي،دل جو توسان چاههُ

آءُ سِڪايل ساري توکي، نيڻين وهايان نيرُ،
پانيان ساجن ياد اوهانجي، دل ۾ پنهنجي تيرُ.

سيارو آيو سيءُ سنيارون، آ من متو مانڌاڻُ،
خالي پنهنجو پاسو ڏسندي،جهريو پنهنجو پاڻُ.

هيل نه پارو پارو ناهي، جڻ چڙهي ويو سوداءُ،
رانديون رُونديون وسري ويڙيون مون سان ٿيو انياءُ.

سيارو گذري ويو پن ڇڻي ويا، موريا سڀ بادام،
گوُنج ڦٽا ڦٽ ڦاٽي پيا،سُک ساري وِيا آرام.

سج تپي ٿو تاءُ ڪري، تنهنجي تئؤنس تپائي ٿي،
ڪيڏو ٿو من ڪانڊو ٿئي،هر وائي دل ورنائي ٿي.

رات بهاري اُڀ سُهائو تارا تر ور چنچل چنڊُ،
راهه تڪيندي تنهنجي ساجن، گڙيو ذهن ۾ گهنڊُ

چارڻ تتا سڀ ڏينهن پيارا، سانوڻ مستؤن مست اچي،
جيءُ جهجي رم جهم برسي، هانءُ هجي جي موُرءُ نچي.

پن ڇڻ جي ڏس منڍ وري آ، جڻ وريو وچوڙي واءُ،
ساري تنهنجون ساروُن ساجن، ساهه چڙهيو سوداءُ.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اعتماد

مونکي آهي پڪ پرين!
جي هيڪر مون کان وسري وئين،
منهنجي ذهن ۾ لفظن جو ذخيرو
هڪ جهٽڪي ساڻ ويندو ختم ٿي.
چؤطرف خاموشي ڇانئجي ويندي،
اوندهه انڌوڪار ۾،
هر شيءِ نظرن کان اوجهل ٿي ويندي
۽ مون کي آهي پڪ پرين!
مان پنهنجو پاڻ کان،
ازل کان ابد تائين پلجي ويندس.
مون کي آهي پڪ پرين!
تہ تنهنجو نانءُ ئي آهي،
جو منهنجي ساهہ جي نازڪ سڳي کي،
مظبوط کان بہ مظبوط ڪيون بيٺو آ.
۽ مون کي آهي پڪ پرين!
مون کان تنهن جو نانءُ جي وسري ويو
تہ دنيا جي هر شيءِ نہ ياد رهندي مون کي،
ڏينهن نہ ٿيندو ڪڏهين،
هي چنڊ ۽ تارا سيئَي،
ڪائنات جي منظر تان،
مون لاءِ سڀ غائب ٿي ويندا،
باقي ڪجهه بہ نہ رهندو،
سڀ ڪجهه تنهنجي نانءَ سان،
مون لاءِ آهہ سلهاڙيل سائين.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

غزل

جسم آهي سُور منهنجو ڪيئن ڪيان مان ڪيئن ڪيان،
روح آ رنجوُر منهنجو ڪيئن ڪيان مان ڪيئن ڪيان.

ڪئي اُڏارون سُڳنڌن جون، ڏس قول بہ وڪريا پيا آهن،
ڪيڏو پورالو پُور منهنجو ڪيئن ڪيان مان ڪيئن ڪيان.

زخم چڪيل ،اڪ ڏرا ڏنل، آ حالت منهنجي ڪهڙي تي،
جسم سچو ئي سُور منهنجو ڪيئن ڪيان مان ڪيئن ڪيان.

ڪيڏو پرين جو پنڌ پري، تو منهنجو هاٿي ڪنڌ ڍري،
ايئن من آ مخمور منهنجو ڪيئن ڪيان مان ڪيئن ڪيان.

سهڻا سارا ڪئين نظارا، ڪنهن تي اک تي ڪين ٻُڏي،
تو ڏُور نهاري نور منهنجو ڪيئن ڪيان مان ڪيئن ڪيان.

تو ڪيئن جهتي هڪ نظر سان، جو بہ وهي جڳ منجهہ پيو
اهڙو آهي شعور منهنجو ڪيئن ڪيان مان ڪيئن ڪيان.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ترائيل

جيئن ڪجل پائي اکين ۾ لالي لبن کي لاتئہ،
ڏينهن ۾ اوندهہ پڳي، شفق رنگ وکري ويو.
پوءِ وري کولي دري، مون گهر جهاتي پاتئہ،
۽ ڪري اک سان اشارو هٿ چپن تي لاتئہ.

منهن جي ڇهري جا سيئي ورن ٿي جاتئہ،
گنگنايئہ گيت پئي، سُر سنگيت وکري ويو.
آهہ اجان ياد پرين، جو گيت پئي ڳاتئہ،
جيئن ڪجل پائي اکين ۾، لالي لبن کي لاتئہ.

****

منهنجا مٺا مهنا ٿيا، هاڻ تہ تون ير موٽي آ،
مون کان پرچي ڪين ٿو روح رڙي تو کان سوا.
زندگيءَ تي ڀروسو ئي ناهي، ياد اها کوٽي آ.
هيءُ جياپو آهي جنهن تي، سو ته ڳيو روٽي آ.

نينهن وسي مينهن جيان، ان جي نه ڪا چوٽي آ،
رات رُسي دلڙي کسي، ڪو نه پيو توکان سوا.
مان بہ تہ تون آهيان سائين، ڪانڪا وڃوٽي آ،
منهنجا مٺا مهنا ٿيا، هاڻ تہ تون ير موٽي آ.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ملڪ خاتون

ملڪ بہ شاھہ محمد جي ڌيءَ ۽ امام بخش پيرزادو جي ڌيءَ آھي. سندس جنم فيبروري 1958ع ۾ ٿيو. انھن ڏينھن ۾ فيبروري سياري جي سيءَ وارو مھينو ھوندو ھو ۽ جنوريءَ جي پارن ڪانجوڙ سيءَ ۾ ڪجھہ گھٽتائي ضرور ٿيندي ھئي پر انھيءَ جي باوجود بہ ھي مھينو سرڊين ۾ شماريو ويندو ھو. ملڪ ھوڻ تہ ايم اي سنڌي ۾ بي ايڊ ڪيل آھي پر سندس تعليم ڪنھن بہ اسڪول، ڪاليج يا يونيورسٽيءَ ۾ نہ ٿي آھي، اسان جي خاندان ۾ جيڪي ڇوڪريون پھرين انگريزي پڙھيون، اھي ھيون رحمت ھاڻ ميران سڏرائيندڙ ۽ بي ھئي بھشت خاتون ۽ تين ھئي زبيده خاتون. بھشت خاتون، انور جي ڀيڻ، رحمت انور جي ماسات ۽ زبيده انور جي ڀائٽي. ھڪ عجيب اتفاق سان رحمت کي والد ۽ نہ ڪو ڀاءُ ھو. ھوءَ پنھنجي پوڙھي والده سان پنھنجي مامي ۽ انور جن جي گھر جي وچ ۾ ھڪ ڪمري واري گھر ۾ رھندي ھئي. کيس اڪيلائيءَ جو احساس ۽ روزگار جي تانگھہ جي جذھن سندس مرشد خواجہ گل حسن، لواريءَ واري کي عرض رکي وئي تہ ھنن صلاح ڏنن تہ کيس تعليم ڏياريو. جيئن تہ انھن ڏينھن ۾ اسان جي ڳوٺ ۾ ڪو انگريزي اسڪول تہ ھو ڪو نہ ۽ ڏوڪري ھاءِ اسڪول اسان کان 8 ميل پري، تنھن ڪري ڪنھن اڪيلي ڇوڪريءَ جو ايئن بنا ڪنھن سواريءَ جو ايترو اچڻ وڃڻ ناممڪن ھو تنھن ڪري انور کي چيو ويو تہ تون کيس پڙھاءِ. انھن ڏينھن ۾ انور مھين جو دڙو تي پرائمري ماستر ھوندو ھو ۽ بي اي ڪرڻ جي تياري ڪري رھيو ھو. ھن بہ ڪٽي ماءُ ۽ ماسيءَ جي چوڻ تي حامي ڀري. پوءِ اول ھن پنھنجي ڀيڻ ۽ ماسات کي تعليم ڏيڻ جي شروعات ڪئي، جيڪي پوءِ مئٽرڪ ڪري رحمت ۽ بھشت خاتون پرائمري ماستريائڻيون بڻيون ۽ وري زبيده انٽر سائنس پري ميڊيڪل ڪري ورتي. ايئن اھا ساڳي راھہ ملڪ جي لاءِ بہ جڙي پئي. جيتوڻيڪ انور پوءِ ايم اي فائنل جي تياري لاءِ ڪراچيءَ ھليو ويو پر تڏھن بہ ملڪ ۽ زبيده جيڪا سندس وڏي ڀيڻ ھئي، پنھنجي تعليم جاري رکي ۽ زبيده ايم بي بي ايس ڪئي ۽ ملڪ بي اي پاس ڪري ورتي تہ کيس بہ ماستري ملي وئي. اھو زمانو اھڙو ھو جو سرڪار ڳوٺن ۾ ڇوڪرين کي تعليم ڏيڻ خاطر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اسڪول ڪولي ڏيڍ پئي گهري پر ڀهراڙين ۾ پڙهيل عورتون نه ته مليون ۽ جيڪي مليون ته انهن کي ضرور ماستري ملي ٿي وئي. ايئن ملڪ کي به ماستري ملي وئي. هن جيئن ئي مئٽرڪ پاس ڪئي ۽ ڪجهه شعور حاصل ڪيو ۽ گهر ۾ انور پاران آندل ڪجهه ڪتاب پڙهيائين ته سندس اندر جو حساس پٽو جاڳي پيو ۽ هن جو ڌيان قلم طرف ويو. جڏهن قلم سندس هٿ ۾ آيو ته ذهن مان جو ڪجهه نڪتس ۽ پني تي اُڪر ڪيائين ته اهو نظم نثري نظم جي صورت وٺي بيهي رهيو ۽ 1977ع جو سال ليکجڻ ۾ آيو. يعني هن به 19 ورهين جي ڄمار ۾ شاعري لکڻ شروع ڪئي پر پوءِ هر ڀهراڙيءَ جي عورت جيان شادي ڪرڻ ڪانپوءِ اول جيون ساٿيءَ جون ذميواريون، پوءِ ٻارن جون ذميواريون ۽ انهن سان ٽيون نوڪريءَ جون ذميواريون مٿان مڙهجڻ سان هن کان به شاعري ڇڏائجي وئي. تنهن هوندي سندس گڏيل ڪتاب "استوپيا، سنڌو ۽ چنڊ" ۾ اول ملڪ جي شاعري ڏنل آهي ڇاڪاڻ جو ملڪ، فيض ۽ شاهه محمد کان عمر ۾ به ۽ شعر گوئيءَ ۾ به سينئر آهي، سندس هن ڪتاب ۾ آيل شاعري صرف نثري نظم تي ٻڌل آهي. سندس شاعريءَ جو نمونو هيٺ ڏجي ٿو.

ستار پيرزادو جا ترجمو ٿيل ڪتاب

پيغمبر	خليل جبران
مونکي محبت آهي	خليل جبران
تيرهون سج	امرتا پريتم
سرمد شهيد	جيت سنگ سيتل
آواره (اردو ۾)	شيخ اياز

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نظم

يادن جي اڱڻ تي،
جمي ويل دز کي صاف ڪندي،
نظر پوي ٿي هڪ تصوير تي.....
جا منهنجي خوابن جيان،
ڳڙ ڪنيو بيٺي آهي.
ڇا ڇا نہ آهي ان تصوير ۾!؟
پيار جو ڇُهاءُ، وعدا،
چپن جا چُسڪا،
ٻانهن ۾ مظبوط گهيرو
خوف جو احساس،
تہ ڪٿي ڪير ڏسي نہ وٺي،
ان تصوير کي....
نظر پوي ٿي ٻي تصوير تي،
اها تصوير،
جنهن کي ڏسڻ سان،
سڀ جذبا برف جهڙا ٿيو وڃن.
جنهن کي محسوس ڪندي،
خوف اچڻ لڳي ٿو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جنهن جي ڪانڌيءَ جي پلوَ سان،
منهنجو ريشم جو پلئُه اٽڪايو ويو
منهنجي پيءُ ڪان به شفيق چهرو
خواهشن جي سمنڊ ۾ لڙهندي،
ڪو ٽُرهو هٿ آيو
بلڪل ڀرين تصوير وارو
. مان ان کي چنبڙي،
پنتي نهاريان ته،
ماڻهن جي انبوهه جي،
چپن تي به لفظ هئا :
ڪارو ڪاري،
طعنن جو وسڪارو
مان ان تصوير کي،
زره سمجهي،
چهٽي پوان ٿي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نظم

تون جو بار بار
مون کي يادن جي ڦاسي ڳهاٽ تي لٽڪائي،
وري پنهنجي پُرامن پانهن ۾،
لڪائين ٿو؟
جنهن لمحي کي مان؛
هڪ ڳيت ۾ جذب ڪرڻ چاهيان،
تون ان کي خوشبو بڻائي،
مون ۾ سمائي ڇڏين ؟
مان جنهن کي ماضي سمجهي،
پنتي ڇڏيان، تون ان کي،
مستقبل بڻائي آڏو ڪڙو ڪرين ؟
تون مون کان ڪمڙي جُڳ جو
وير پيو وٺين ؟
ڪڏهن تون منهنجو سڄڻ بڻجي،
مون کي گُلن واريون،
راهون پيو هلائين،
مان تنهنجي ان رستي کي،
ڪمڙو نالو ڏيان ؟
اي منهنجا شعور!

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نظم

تنھنجي ياد،
سگريٽ جي دونھين جيان،
وڪوڙي،
جڏھن چڙي ٿي،
تڏھن منھنجو من،
ڳاڙھي ٿلي مان ڌڪي،
خاڪ ٿيو وڃي.

نظم

ڏُور اُفق جي ڪناري ۾،
مون ٻه پکي ڏٺا.
ھڪ ٻئي سان چنھنبون ملائي،
جدا ٿي ويا......
مون سوچيو
زندگي ملي جدا ٿيڻ،
۽ جدا ٿي ملڻ جو نالو آھي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نظم

هن جڳ جي وجود ۾ اچڻ کان اڳ ۾
تنهنجو منهنجو ساٿ،
پيار جي شروعات ته تو ئي ڪئي،
پر نباهي نه سگهين.
مختلف روپ ڌاري،
تون مون کي ڌوڪو ڏيندو رهئين .
مان مختلف روپ ڌاري به ،
تو سان وفاداري ڪئي ۽ ڪندي رهيس،
پر تون ڪڏهن به منهنجو پنهنجو،
نه ٿي سگهئين .
تنهنجي محبت جي انتها ۾
مون سڀ الزام سِرَ تي سَنا .
پنهنجو جيءُ جوکم ۾ وڌم.
بدلي ۾ تو مون کي ويرانيون،
بدناميون ڏنيون.
جڏهن تنهنجو پيار
مادي صورت ورتي،
منهنجي ڪُک مان نڪتو
ته تو وقت جي حڪمران جو روپ ورتي ،
مون کي ست سال قيد ۽ ڦٽڪن جي سزا ڏني.
۽ مون اها به تنهنجي پيار جي ادا سمجهي ،
ڪاٽي ڇڏي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نظم

تون ۾ مان،
هوند ننڍڙا ٻالڪ ٿي پئون.
صاف سٿرو يونيفارم پائي،
هٿ هٿ ۾ ڏئي،
ڪي ٻاراٽا ٻول پڙهي،
پتڪڙيون خواهشون ڪيون.
تون ۾ مان،
هوند عيد ٿي پئون،
وقت جي پابنديءَ سان ملندا رهون.

نظم

دل ٿي چاهي،
ڪنهن اڙٻنگ ٻار جيان،
نينگ ٽپا ڏيان......
چنڊ کي حاصل ڪرڻ جي،
خواهش ڪريان.
پر.......
زندگي جيئڻ پوءِ ٿيئڻ،
ڪيڏي نہ وزني ٿيندي وڃي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نظم

باک ڦٽيءَ جي خاموشيءَ کي،
چيريندڙ
ٻيل گاڏيءَ جو آواز
ايندو رهيو.
مان سوچيان ٿي،
پنج هزار سالن کان،
اها ٻيل گاڏي هلندي رهي آ،
ڇا ان جي،
ڏڏرُ ۾ ويل سوار کي،
منزل الائي ڪڏهن ملندي؟

نظم

مان زندگيءَ جي ٽيپ ريڪارڊر تي،
رڪارڊ ٿيل ڪو نغمو ته ناهيان.
جو تون،
رِي وائينڊ ڪري
ٻڌي ٻُڌي،
ارواح تان لاهي ڇڏين.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نظم

مان عورت،
وفا جو پتلو،
مان عورت
ممتا جو روپ،
مان عورت
جنت جي فوٽو اسٽيٽ،
مان عورت،
نياڻي ست قرآن،
مان عورت،
پاءُ جي پيرڻ سدوري
تڏهن تہ پاءُ،
قربان ڪري ٿو
پنهنجين خوشين ٿان،
پيءُ انساني منڊيءَ ۾،
واڪُ ڏئي ٿو چاليهہ هزار.
معاشري جا چڱا مڙس،
ڪجهہ گهٽ ڪريو
چاليهہ هزار تمام گهڻا آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پوءِ مان هٿ اچان ٿي،
ڪنهن پئسي واري کي،
ڪنهن ضرورت مند کي.
جنهن کي ضرورت آهي،
منهنجي سهاري جي،
منهنجي ساٿ جي.
ها مان عورت آهيان،
وفا جو پتلو
ممتا جو روپ،
جنت جي فوٽو اسٽيٽ،
نياڻي ست قرآن،
پاءُ جي پيرڙ،سدوري!
مڙس جي گهر ڏياڻي،
ان جي ذاتي ملڪيت،
تڏهن تہ جڏهن چاهي،
چوٽيءَ ۾ هٿ وجهي،
حڪم هلائي ٿو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

فيض الله

اسان جي ڳوٺ جي نوخيز نوجوانن جن سياست ۾ ڀرپور ورتو انهن مان فيض الله پهريون شخص آهي جنهن انتهائي ننڍي عمر ۾ سنڌي قومي سياست ۾ ڀرپور حصو ورتو. فيض الله بہ حقيقت ۾ منهنجي چاچي رحمت ا لله جو ڏوهٽو ۽ علي گل عرف علي روشن ولد علي گوهر ولد حاجي لعل بخش شيخ آهي. سندس جنم 1960ع تي ڳوٺ حاجي لعل بخش شيخ عرف عام پلهڙيجيءَ ۾ ٿيو پر سندس نوجواني سڪرنڊ ۾ اپري. چاڪاڻ جو جيئن مير محمد پنهنجا ٻار ۽ پينر ۽ ماءُ کي وٺي لڏي پلاٽي سڪرنڊ هليو ويو تہ هن کي ضرورت هئي تہ سندس نوڪريءَ تي وڃڻ ڪري پويان گهر ۾ ڪو اهڙو هجي جيڪو گهر ۾ هجي ۽ گهر جي ڪم ڪار ۾ هٿ ونڊائي. پيو تہ مير محمد کي پيو پاءُ بہ نہ هو سڪرنڊ جي ڪٽڪ جي ٻوڪ بابت اداري ۾ نوڪريءَ يعني اتي اول تہ هو ريسرچ آفيسر جي طور تنڊوڄام مان بدلي ٿي ويو هو. تنهن ڪري هي عورتن لاءِ نئون شهر هو ۽ هونءَ بہ اسان جي خاندان جون عورتون ڳوٺ ۾ ٻاهر نڪرڻ جو رواج نہ هو تنهن ڪري هو فيض الله کي ساڻ وٺي ويو. انهن ڏينهن ۾ فيض الله اڃا ستين جماعت ۾ پڙهندو هو. ڪيس سڪرنڊ اسڪول ۾ داخلا وٺي ڏني وئي ۽ اتي جيئن تہ اوس پاس جو ماحول ڪيس ادبي ۽ سياسي مليو تہ هو اسڪول ۾ مئٽرڪ تائين ايندي ايندي جي ايم سيد جي جيئي سنڌ قومي محاذ سان لاڳاپجي ويو. سڪرنڊ ۾ ڪيس هڪ طرف مير محمد جا ادبي دوست مليا ۽ انهن جي ادبي ۽ سياسي ڳالهين جو اثر هن تي خوب ٿيو ۽ ان عمر جي باري ۾ هن هڪ نظم ”پنهنجي مقدس ماضيءَ جي نانءِ“ ۾ خوب اظهار ڪيو آهي. ان مان اندازو لڳائي ٿو سگهجي.

چيگم ڪائڻ جي عمر ۾،
سنڌ جا نعرا هڻندا هئاسين.
محبوبا جي انتظار ڪرڻ جهڙي جيون ۾،
آزاديءَ جي اچڻ جو،
انتظار ڪندا هئاسين.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لَوِ ليٽر لکڻ جي ٿهيءَ ۾
پمفليٽ لکندا هئاسين.
چين سان ڪيڏڻ واري ڳيرو جوين ۾
آڌيءَ رات اٿي،
چاڪنگ ڪندا هئاسين.
راتين جو سپنن ۾
پيار ڪرڻ بدران،
استرگل ڪندا هئاسين.
پنهنجو سادڙو سياسي ماضي
پاراٺو اٿپورو اڌورو سهي،
ڏاڍو مصروف ۽ مزيدار لڳندو آهي.

1970ع کان 1980ع وارو ڏهاڪو سنڌ ۾ سياسي رومانس جو ڏهو هو. ان ۾ پاڪستان پيپلز پارٽي چونڊ کٽي تہ ورتي هئي پر جنرل يحيٰ خان جمهوري طرح چونڊون کٽي آيل پاڪستان جي سڀ کان وڏي سياسي پارٽي عوامي ليگ کي پاڪستان جون واڳون سونپڻ بدران بنگال تي فوجي حملو ڪري ڏنو ۽ ان کان اڳ ۾ سنڌ ۾ سنڌي اديبن ۽ خالص سنڌي سياسي پارٽين يعني جيئي سنڌ ۽ عوامي تحريڪ جي سهڪار سان ون يونٽ ٽوڙ تحريڪ هلائي ۽ ون يونٽ جي هوندي جيڪا اديبن ادب وسيلي ماڻهن خاص ڪري سنڌي نوجوان نسل ۾ سجاڳي آندي ان رنگ لاتو ۽ 1967ع ۾ سنڌي شاگردن جي تحريڪ جيڪي نشان ڇڏيا انهن نشانن جي اثر ۾ نوخيز نوجوان نسل عام طور تي جيئي سنڌ طرف لڙي ويو. سڪرنڊ ۾ ان تحريڪ جو چڱو خاصو اثر هو تنهن ڪري نوجوان ٽين ايجر Teen Agers تي پڻ گهرو اثر پيو ۽ فيض الله بہ ان اثر کان وانجهو نہ رهيو ۽ هو مئٽرڪ ڪانپوءِ پنهنجي جيڏن سرتن سان گڏ جيئي سنڌ جو فل ٽائيم ورڪر بڻجي ويو پر هن کي شاگردن ۾ ويڙهہ واري رجحان کان نفرت هئي ۽ سائين جي ايم سيد خود عدم تشدد جو سئو سيڪڙو حامي هو. تنهن ڪري فيض الله پنهنجي ساٿين کي پرتشدد حرڪتن کان پاسي رهڻ جا ڏس ڏئي ادب پڙهڻ ۽ پرجهڻ سان لاڳاپجي، سياسي سوجهہ حاصل ڪري سنڌ جي آزاديءَ جي تلقين ڪرڻ لڳو پر جڏهن هن ڏٺو تہ شاگرد

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سندس ان سوچ کي اهميت نه ڏنا ڏين ته هو ڪانئن الڳ ٿي ويو. حقيقت ۾ 1978ع ۾ ملڪ وري هڪ ٽين مارشل لاءِ جي پنجوڙن ۾ ڦاسي پيو ۽ ملڪ هڪ اهڙي آمر جي ور چڙهي ويو جيڪو شاهه لطيف چواڻي:

ان ٻر نه ايمان، جڻن قلمي گو ڪونائين،
دغا تنهنجي دل ۾، شرڪ ۽ شيطان،
منهن ۾ مسلمان، اندر آذر آهيين.

فيض الله مئٽرڪ 76_1975ع کان ئي س ا س سڪرنڊ شاخ ۾ حصو وٺڻ لڳو هو تڏهن ئي هن شاعريءَ جي شروعات ڪئي هئي. 1976ع ۾ جڏهن مئٽرڪ کان پوءِ هو نوابشاهه انڊسٽريل ڪيميڪل ٽيڪنالاجيءَ ۾ ڊپلوما ڪرڻ ويو ته ڪاليج ۾ جيئي سنڌ اسٽوڊنٽس فيڊريشن نوابشاهه جو صدر چونڊجي ويو ۽ سائين قاضي فيض محمد سان سندس ملاقاتون ڪري ۽ ان کان سياسي سوجهه ٻوجهه حاصل ڪيائين. سندس پٽ رضا قاضي نوابشاهه جساف جو جنرل سيڪريٽري هو. فيض الله ڊپلوما پاس ڪئي ۽ لڳاتار بي روزگاريءَ جي ڪري هو جساف ۾ ڀرپور بهرو وٺڻ ۽ ڪل وقتي ورڪر بڻجي ويو. اهو سال 1982ع جو هو ۽ پ پ وارن مارشل لا جي خلاف ايم آر ڊي تحريڪ ڏاڍي زور سان هلائي. انهن ڏينهن ۾ فيض الله جساف کي ڪاليجن ۽ يونيورسٽين مان بائيڪاٽ ۽ ويڙهه جهيڙ جي سياست مان ڪڍڻ جي ڪوشش ڪئي ۽ مختلف ڪاليجن ۽ يونيورسٽين ۾ شاگردن کي ڪتابن سان روشناس ڪرائڻ لاءِ ڪتابي ميلا لڳرايا. جيڪي ڏاڍا ڪامياب ٿيا ۽ ڪيترائي پڙهڻ ڏانهن مائل شاگرد ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. هن کي ان طرح جي چارڻ ڏيڻ ۽ شاگردن کي صحيح سياسي واٽ لائڻ جي ڪري ڪيس سنڌ جو صدر بڻايو ويو ته سندس سائين جي ايم سيد ۽ آريسر جي ويجهو ٿيو پر 16 جنوري 1983ع تي هو جساف سان ڪن اختلافن جي ڪري سن ۾ سيد سائينءَ جي جنم ڏينهن واري رات استعفيٰ ڏئي رات و واهه سن مان نڪري ويو. جو ڪيس خدشو هو ته محترمه جي ايم سيد ڪيس رهائي ڇڏيندو. حقيقت ۾ جن شاگردن جي ڪري اهي اختلاف اڀريا انهن جي دلين مان اهي ڪدورتون ختم نه ٿينديون تنهن ڪري هن ان ۾ ئي پنهنجي عافيت ڄاتي ته ماٺ ڪري هليو وڃجي بجاءِ جو ڪو نقصان ڪيس يا جساف تنظيم کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ رسي. نوابشاھ ۾ فيض الله کي 1990ع ۾ يو بي ايل ۾ نوڪري ملي وئي.
اتي هن اول بي اي پاس ڪئي ۽ پگهار ۾ واڌ ملڻ جي لالچ ۾ هن شاھ
عبداللطيف ڀٽائي يونيورسٽيءَ خيرپور مان ايم اي سنڌيءَ ۾ ڪئي ۽ حمل
فقير لغاريءَ جي شاعريءَ ۾ سگهڙپڻو جي موضوع تي مقالو يا مونوگراف
لکيو ۽ هن بهتر نمبرن ۾ ايم اي پاس ڪئي ۽ اهو مونوگراف پڻ 2008ع ۾
حمل فقير يادگار ڪميٽي سڪرنڊ پاران ڇپجي پڌرو ٿيو آهي. سنڌس
شاعريءَ جي چونڊ هيٺن آهي.

ستار پيرزادو جا سهڙيل ڪتاب

وياجي هنگلور	شيخ اياز
لاهوتي لڏي ويا	احمد علي بروهي
آدرشي انسان	نورالدين سرڪي
شاھ لطيف جي شرح	يار محمد پيرزادو فقير
قصائد پاڪ 1	رحمت الله پيرزادو
قصائد پاڪ 2	غلام حسين دايو

03452217471

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هڪ ايبسٽريڪٽ نظم

پنهنجا ٻار وڻندا آهن،
پر رانديڪا ته ناهن،
جو انهن سان راند رهون.
رڳو پيار ڪريون،
هننجون ضرورتون ٻه ماٽا،
ڪيئن پورا ڪريون.
توهان چئو ٿا تہ ماں،
ڏاڍي سُهڻي آهيان،
منهنجي سُونهن وٺي،
ڪوپ دڪاندار گهر جو سودو ته ڏئي .
اسان جا فوٽو ٿا ڪيو
اسان تي جڻ توڪون ٿا ڪريو.
راڻل مينهوڱي رُت،
تو ٻن وچوڙي جو ساءُ ڏيندي،
گيت لکندي،
اسان جي پورهيو ڪندڙ غربت کي،
ڪهڙو آٿت ڏيندين.
اسان جي ته ڏهاڙي ويندي،
ڪن ماڻهن کي،
پاؤڊر جي خوشبوءِ ڪان وڏيڪ،
اٽي جي خوشبوءِ وڻندي آهي.
تنهنجي اچڻ جو ٻڌي،
ڪڪر چٽڪار ڪري رهيا آهن .

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ماڊرنزم، رومانس ۽ انقلاب

هن دؤر جون،
نوجوان ڇوڪريون،
جي پاڻ کي آزاد سمجهن ٿيون،
سي شاپنگ سينٽرن تي.
سهڻيون شيون جاچينديون آهن،
هر هر گهُوري ڏسنديون آهن
کيئن به ڪري حاصل ڪنديون آهن ،
پر جي ڇوڪريون،
پنهنجي جيون جوين لاءِ،
ايتريءَ محنت سان،
سهڻو ساٿي چونڊينديون آهن،
باغي ناهن.
هنن کي ڪير چوي!
باغي ٿيڻ بد اخلاقي ناهي ،
ميڪ اپ هڪڙي مهل هوندو آهي،
ڪپڙو ڪجهه ڏينهن هلندو آهي ،
پر سهڻو ماڻهو ڏاڍو پيارو لڳندو آهي .
روز نئين لڳندو آهي ،
سڄي عمر هوندو آهي،
هنن کي ڪير چوي!
هٿ ۾ پئسن پريل پرس کڻي گهمڻ زندگي ناهي،
زندگي ڪنهن هٿ ۾ هٿ ڏئي گهمڻ آهي ،
پرس جا ڪڙا ٻانهون ناهن ،
جو پاڪر پائن ،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هٿ ۾ حياتي هوندي آهي،
هٿ ۾ جواني به ٿيندي آهي،
تنها ڪار تي گهمڻ زندگي ناهي،
زندگي پريںءَ سان پنڌ گهمڻ آهي،
ڪار هارن هڻندي آهي،
هن جان ٿڪ ڏيندي ناهي،
ڪار جون بتيون روشني ڪنديون آهن،
پر ڪنهن جون اکيون ته ناهن،
هي ويچاريون،
حياءَ ڪرڻ جهڙيون،
اسان جون ڇوڪريون،
مادرنزم ۾ قاتل آهن،
باشعور ناهن،
هنن سان نہ رڳو
گهر ۾ اهو ڳالهائبو آهي،
ماني ڏيو،
پاڻي ڏيو
ڪپڙا ڏيو.
رومانس،
سيڪس،
سنڌءِ جوين ڄاتو آهي،
انجواءِ ڪيو ناهي،
ادب،
انقلاب،
هنن رڳو ٻڌو آهي،
اجان سمجهو ناهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جوڻن جي پهرين پرهه ڦٽي.

سنجها مهل،
سنهري ۽ سُريلي آواز ۾،
موسيقيءَ ۾ مونکي،
جاني ڪوٺيو.
ياڪر پاتو
پوءِ تعارف ٿيو.
مون صحيح ۾ مون عورت کي ڏٺو.
اڄ هي وسڪيءَ جون ٻه بوتلون،
هنن جهڙيون ٻه پوريون ڇوڪريون لڳن ٿيون.
گلاسن ۾،
برف جهڙن ٿڌن ٿڪن جهڙا ٽڪرا وجهي،
چانڊوڪيءَ جي بيئر ملائي،
هن پيار مان پيگ ٺاهيا.
پيگ پيئندي،
آءُ هنن جي جسمن جي شهر ۾ گهمندو رهيس،
جي شهر رات جو کلندا آهن.
هتي سيڪس جون،
سهٽيون ٽوڪڙيون ملنديون آهن،
پيار بليڪ تي ملندو آهي،
چميون ۽ ياڪُر رانديڪن جيان،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جوين ٻارڙي لئہ خريد ڪيون آهن.
بيو بيگ پي،
لفظن ۾ تشبيهن ڪانءَ آجي دنيا ۾ هليا ويا سين،
رڳو ايترو محسوس ڪيو سين،
تہ هٿ ۾ چپ،
جسم جي جنگين جا وڏا هٿيار آهن.
تاريخ تبديل ٿي وئي،
رات ڪافي ڍلي وئي آهي،
مُرڪن جي ماڪ وسي رهي آهي،
لپ اسٽڪ جي پردن مان،
اوجاڳيل چميون لڪيو ليٽا پيون پائن،
ٿڪل ڇاتيون هن جي سيني تي آهلجي پيون آهن،
ننڍا ڪين ڀاڪين ۾ بہ پنهنجو مزو آهي،
چانڊوڪيءَ ۾،
هن ڇپ چمندي،
مون اڃوڪي ڏينهن تي،
پنهنجي ٿافيون چوسيندڙ جيون کي،
الوداع ڪئي.
صبح ساجهر جو
ن ڪانءَ موڪلايا تہ
مون جا هٿ،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هٿڪڙيءَ جيئن چنبڙي پيا،
اُسان ٻئي،
جوانيءَ جا جوابدار لڳيٰ رهيا آهيون،
بس ۾ ويٺل بيوقوف،
آفيس وڃي رهيا آهن،
هي جيءِ زالن کان وڌ،
گريڊ سان پيار ڪندا آهن،
ڪنڊڪٽر کي ڪرائي ۾،
ڪاڳر ڪي ڏئي سگهن ٿا،
هونءَ تہ منهنجو ڪيسو
چمين ۽ ياڪين سان پريل آهي،
منهنجي ڪپڙن ۾،
هنجي جسم جون،
يادون ۽ حرڪتون لڪل آهن،
هٽڙن ملڪن ۾،
هي راتيون بہ،
انڊر گراؤنڊ تي رهنديون آهن،
شهر ۾ بسن جا هارن وڄائي باک ڦٽي،
اڄ منهنجي جوڀن جي پهرين پرهه ڦٽي،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نظم

ڏکڙ گهليو آ،
مينهن اُڪاميو آ،
حرڪتي ٻار
ڪاري هينان،
اُن ڇتي،
ڏس ڪيئن نه ،
جهرڪيون ڦاسائن ٿا.

*****

ترمان گذرؤن پيا،
اُتن جو وڳر پڇي پيو
منهنجو دوست،
فوٽو ڪڍي پيو
مان سوچيان ويٺو
هنن اُتن ۾،
انهيءَ اُٺ جو نسل به هوندو؟
جيڪو ڪاڪ تي چندن چرندو هو.

نظم

تون وېتل آهين ڪچي،
ڏس هيل سانوڻي تي اچي،
شل! تنهنجو ڳوٺ ٻڏي
۽ تون اچين لڏي.
اسان ڏي
اسان ڏي،
پينگهه ۾ پاڻ سان،
شام به گڏ لُڏي.
تون گهرڙو ٺاهين اچي،
شل ڳوٺ اسان جي. .

*****

هاڻي تون
وڏيڪ سهڻي نه ٿيءُ
مون کي پاڻ وڃائڻ جي جي،
ڪوشش نه ڪر.
مون ڪان وسري وڃ،
مٿي تي هٿ گهمائي،
مون وٽان
پنهنجو پاڻ وٺي وڃ.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سکان

هنجي لاش کي، مڙس جي،
آزاديءَ لاءِ نڪتل،
پمفليٽن ۽ بينرن جو
ڪفن ڏئي،
دفن ڪجو او لوڪو!
پوياڙيءَ جي پاچولن ۾،
نظريو هن جي،
زخميل هن جي نندڙاکن نيڻن ۾ گهُري،
ٽڪل پوڙهي ڇهري جا،
گهنج ٿو ڳٽي،
ڏج ٿو ٿئيم تہ ڪٿي،
نظرين ۽ هن جو
ايڪسيڊنٽ نہ ٿئي.
زندگي ڪشڪول آ،
قربانيءَ جو
هر هڪ آڏو
دڪن جي بيڪ گهرندڙ
ڇڻ ڪن پل آهي زندگي،
شام جو جيئن رستن تي رئي،
زندگي نرمل ۽ نازڪ هٿن ۾،
ٿجوڙيءَ جي ڇاٻي،
زندگي چانڊوڪيءَ جو
وڻ پاڇن ۾ پلجندڙ پيار
زندگي ٿر ۾ ور لاءِ،
انتظار ڪري مرڻ،
اُڏمن کي دٻائي،
دل کي دل ۾ لٽڪ پي.
هن جي لاش تي،
اهو ڪفن ڏئي، دفن ڪجو او لوڪو!

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نظم

آئون تخليق جيان،
پيار جون ڳالهيون،
پنهنجي ٻوليءَ ۾ ئي،
ڪري سگهندو آهيان.
مون سان پيار ڪرڻ لاءِ،
تون کي منهنجي ٻولي سکڻي پوندي.

نظم

نوڪري بہ نہ تي ملي،
جمهوريت بہ نہ تي اچي،
انڪري،
تو سان پيار ڪرڻ تي،
دل ئي نہ چوي.
هن دفعي،
هيءَ بهار جي،
مند بہ نہ تي وڻي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڳوٺ سان نئون رشتو

تون جا منهنجو اوچتو انتخاب آهين،
تون جا اڄ ڪان منهنجي نالي آهين،
تون جا منهنجي پنهنجي آهين،
پنهنجا ئپ ۾ به تہ ،
پنهنجي سُونهن هوندي آهي،
تڏهن تہ،
سس سِهرا چوندي آهي،
سالي جهمر هڻندي آهي،
تون جا منهنجي پاڙيسري آهين،
پاڙو پيارو هوندو آهي،
ڏاڍو ويجهو هوندو آهي.
ڪيئي چوڏهينءَ چنڊ،
هن ڳوٺ تي اپريا هوندا،
پر هي چوڏهينءَ چنڊ،
اڄ ڳوٺ اسان جي،
منهنجي منگينديءَ ڏسڻ آيو آهي.
ڳوٺ سان ،
هڪ نئون رشتو ٿي ويو آهي.
هاڻي هن ڳوٺ ۾،
منهنجي منگ بہ رهندي آهي،
جنهنجي اوسيئڙي ۾،
مان آرس ڀڃندو آهيان،
جنهن جي مرڪڻ جو
مان موضوع آهيان.
جنهن جي سوچن جو
مان شهزادو آهيان.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

شاهہ محمد پيرزادو

هي بہ حسنِ اتفاق آهي جو مهيني جنوريءَ جي 31 تاريخ 1961ع تي امام بخش ولد شفيع محمد جي گهر ۾ ٻن نياڻين کانپوءِ پٽ ڄائو. امام بخش پنهنجي والدين جو ٻيو نمبر پٽ هو. انهن ڏينهن ۾ هو منشيءَ طور ملازمت ڪندو هو. حقيقت ۾ شفيع محمد پنهنجي والدين جو هڪڙو ئي پٽاڻو اولاد هو. تنهن ڪري ڪيس الله تعاليٰ جهجهو اولاد عطا ڪيو. جڏهن تہ انور ۽ ستار بہ جنوريءَ مهيني جي پيداوار آهن. امام بخش ڪو وڏي ملازمت وارو نہ هو ۽ نہ ئي شفيع محمد ڪو برسر روزگار هو. شفيع محمد جو ڪم مسجد ۾ پيش اماميءَ جو هو ۽ سندس والد پڻ ڳوٺ جي مسجد جو پيش امام هو. تنهن ڪري سندن خاندان ملان جي خاندان جي نالي سان سڏبو هو.

شاهہ محمد ٿان بہ امام بخش کي ڏيءَ ڄائي تہ امام بخش پٽاڻي اولاد لاءِ سوختو ٿي ويو. تنهن ڪري ڪيس غربت آهر ڪافي لاڏ ڪوڏ ميسر ٿيو. تنهن هوندي بہ سندس پرائمري تعليم پنهنجي ڳوٺ حاجي لعل بخش شيخ جي اسڪول ۾ ٿي ۽ پوءِ مئٽرڪ هن بہ گورنمينٽ هاءِ اسڪول ڏوڪريءَ مان پاس ڪئي. انٽر سائنس بہ حيدر بخش جتوئي سائنس ڪاليج ڏوڪريءَ مان پاس ڪئي، بي ايس سي ڪراچيءَ جي اسلاميہ سائنس ڪاليج مان حاصل ڪيائين ۽ ڪراچيءَ ۾ ڪجهہ خانگي نوڪرين کانپوءِ هن هڪڙي ڪاروبار جي شروعات ڪئي، جيڪو اڄا سوڌو جاري ۽ ساري اٿس. هو ان نوڪري ۽ ڪاروبار جي سلسلي هيٺ ڪري ڪيترائي ملڪ گهمي آيو پر نہ ڄاڻ ڇو سندس طبيعت انهن سفرن ۾ ملڪن جي ياترائن کي قلم بند ڪرڻ تي آماده ٿي نہ سگهي يعني ڪيس نثر اٺو ادب ايترو پاڻ ڏانهن ڇڪي نہ سگهيو يا هو پنهنجي ڄاڻ جو ونڊُ ونڊڻ ۾ گهبرائي رهيو هو.

شاهہ محمد جڏهن هاءِ اسڪول ڏوڪريءَ ۾ تعليم هيٺ هو تڏهن ڳوٺ ۾ ڳوٺ سڌار سنگت ڪافي اوج تي هئي ۽ سندس چاچو انور پيرزادو پڪتي سياسي ڪارڪن طور مشهور ٿي چڪو هو ۽ ڳوٺ ۾ ترقي پسند سوچ جو پرچار عام جام ڪندو رهندو هو. تنهن ڪري ڪيس ننڍي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وهيءَ کان سياسي تعليم ڪتابي ۽ ٻڌ سڌ سان ملي، پوءِ جڏهن هو ڪراچيءَ ۾ آيو ۽ بي ايس سيءَ جو شاگرد هو ۽ پنهنجي چاچي جي گهر ۾ رهندو هو تہ اهو وقت ڪراچيءَ ۾ وري سنڌي ادبي سنگت جي سرگرميءَ جو دؤر هو ۽ انهن ڏينهن ۾ محترم فقير محمد لاشاري س ا س ڪراچيءَ جو سيڪريٽري هو تہ شاهہ محمد بہ اهي سنگت جون گڏجاڻيون باقاعدگيءَ سان شامل ٿي ٻڌندو ۽ ڀهرو وٺندو رهيو.

نيٺ شاهہ محمد 1978ع کان پاڻ بہ شاعري رچڻ لڳو. اهو سندس شوق اڄ تائين جاري آهي. هيل تائين سندس بہ شاعريءَ جا مجموعا ڇپجي پڌرا ٿيا آهن. سندس پهريون مجموعو" استوپا، سنڌو ۽ چنڊ" نالي عبدالرب پيرزادي سهيڙيو ۽ مسعود لائبريري ڪراچيءَ مئي 1995ع ۾ ڇاپي پڌرو ڪيو. هي مجموعو حقيقت ۾ ٽن شاعرن يعني ملڪ، فيض الله ۽ شاهہ محمد شاهہ جي گڏيل شاعريءَ جو مجموعو آهي. هن ۾ اول حصو ملڪ جو آهي، ٻيو حصو فيض الله ۽ ٽيون حصو شاهہ محمد جو آهي. ان لحاظ سان شاهہ محمد، فيض الله ۽ ملڪ جو هي گڏيل شاعريءَ جو ڳٽڪو اسان جي ڳوٺ جي اديبن جو پهريون ڇپيل ڪتاب آهي، جيتوڻيڪ اڳ ڄاڻايل شاعر يعني رحمت الله، مير محمد، انور ۽ ستار ڪانئن عمر جي لحاظ کان توڙي ادبي لحاظ کان سينيئر آهن، تنهن هوندي بہ "استوپا، سنڌو ۽ چنڊ" ڪتاب ۽ ان جي شاعرن کي پهريان صاحب ڪتاب هئڻ جو اعزاز حاصل آهي.

هن ڪتاب مان شاهہ محمد جي شاعريءَ جي چونڊ ڏيڻ ضروري ٿو سمجهان، جيئن پڙهندڙن کي سندس شاعريءَ جي ساءَ جي خبر پوي. سندس ڪتاب ۾ جيڪي صنفون آيل آهن، اهي هي آهن، نظم، غزل، ترائيل، وائيون، هائيڪا ۽ هڪ گيت، پڙهڻ ويل سندس نظم نثري وڌيڪ لڳندا.

شاهہ محمد جو ٻيو ڪتاب "سونهن جون سوَ صورتون" 2003ع ۾ شهرزاد ڪراچيءَ مان مهتاب علي مگريو جي سهيڙ سان ڇپجي پڌرو ٿيو. سندس هي ڪتاب اڳ ڇپيل گڏيل ڪتاب کان 8 سال پوءِ ڇپيو. هن ڪتاب ۾ سندس جيڪي صنفون آيل آهن انهن ۾ نظم، ٽيڙو غزل، وائيون ۽ ٽي گيت آهن.شاهه محمد هڪ ڪتاب سهيڙيو بہ ۽ ترجمو بہ ڪيو جيڪو شيخ اياز جي شاعريءَ کي انگريزيءَ ۾ روشناس ڪرائڻ لاءِ

هن محترم آصف فرخيءَ سان گڏجي سنڌيءَ مان ترجمو ڪيو اهو ڪتاب انگريزي ٻوليءَ ۾ نالي Storm Calls for Prayers آڪسفورڊ پريس پاران 1998 ۾ ڇپجي پڌرو ٿيو.
سنڌس هن ڪتاب مان پڙهندڙن ڪي چس وٺائڻ لاءِ ڪجهه چونڊ.

شاه محمد جا ترجمو ٿيل ڪتاب

سارا ملڪ منصور اردو ترجمو سنڌي ادب

(اردوءَ ۾ احمد سليم سان گڏيل)

فڪرِ اياز اردو ترجمو شيخ اياز جون لکڻيون

ذڪرِ اياز اردو ترجمو شيخ اياز بابت لکتون

(اردو ۾ ڊاڪٽر آصف فرخيءَ سان گڏيل)

THE STORM CALLS FOR PRAYERS

شيخ اياز جي شاعري

انگريزيءَ ۾ ڊاڪٽر آصف فرخيءَ سان گڏيل

03008947200

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سال جي آخري شام

شام تنهنجي ريشمي پوتيءَ جيان،
ٽي پهاڙن جي مٿان جهرمر ڪري،
۽ پهاڙن پوٽيتان،
جڻ تہ ان کي هوريان آهي جو ڪوئي،
ڇڪيندو ٿو وڃي،
منهنجي اکين جي اڳيان،
آخري ان جو پلئہ گم ٿي ويو.
جنهن ۾ منهنجي پيار جون،
ڪيئي سانديل سوڪڙيون گم ٿي ويو
زندگيءَ جي باب جو هڪڙو صفحو گم ٿي ويو!
ڪنڌ ورائي مان جو تنهنجي روپ کي آهي ڏٺو.
تيستائين ان ۾ ڪيئي چنڊ ڪڙي آهن پيا،
چاندني تنهنجي بدن جي،
رقص ٿي منهنجي حواسن تي ڪري،
مان اکين جي آس کي تازو رکي،
۽ چپن جي پياس کي تازو رکي،
تنهنجي رخ جي روشنيءَ جو ڪيان پيو انتظار،
شام جو ڪجهہ پاڻ سان گڏ وٺي ڪٽي،
ياد ان جيءَ جا ستارا،
رات ساري مون سان گڏ ڏکندا رهيا،
مان ٿو سوچيان،
زندگيءَ جي رڻ مان لنگهي،
۽ پڇاڙيءَ ڪان اڳي،
جي اچي ڪنهنجي ڪنن ۾ ڪنهن جي پاران،
چاهجڻ جو اعتراف،
زندگيءَ جي سو سڃي بازي ڪٽي ويو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تون اچين ٿي تہ .....

تون اچين ٿي تہ،
شاعري مون ڏي،
اهڙي ڪنهن دوست جيان،
هلي ٿي اچي.
تنهنجي باري ۾،
جنهن سان ڳالهيون ڪرڻ،
هيرَ بڻجي وئي آهي منهنجي،
تون اچين ٿي تہ،
زندگي مون ڏي،
ٿي اچي آبشار جي صورت،
جو ڏکن جي پهاڙ کي ڪاٽي،
ڪنهن مسافر ڪيٖ ٿو،
ڪري سيراب.
جو گهڻي پنڌ جو ٿڪل آهي،
تون اچين ٿي تہ،
ائين لڳي ٿو جڻ،
هر ڪا مووسم بهار جيٖ آهي.
پر فضا ۾،
سدائين گل ٽا ٽڙن.
۽ هوا،
صرف سُرهي ٿيندي آ.
تون اچين ٿي تہ...
تون اچين ٿي تہ...

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نظم

کجيءَ جي ٽاري ۾ چنڊ
کجيءَ جي ٽاريءَ ۾ اٽڪيل،
چوڏهينءَ جو چنڊ،
۽ تنهنجي چهري کي،
منهنجون اکيون،
هميشه چٽ ڏسڻ چاهينديون آهن ،
تنهنجا وار ريشمي،چمڪندڙ ۽ خوشبودار به ناهن،
تنهنجا چپ گلابي به ناهن،
تنهنجي اکين کي،
هن ڪائنات جي ڪنهن خوبصورت آبجيڪٽ سان،
تشبيهه به ڏئي نه ٿي سگهجي،
پر تڏهن به اهي سڀ شيون،
جڏهن هڪ وجود ۾ سمائجي ٿيون وڃن،
تڏهن،
ان سراپا کي،
۽ کجيءَ جي ٽارين ۾ اٽڪيل،
چوڏهيءَ جي چنڊ کي،
منهنجون اکيون هميشه چٽو ڏسڻ چاهينديون آهن !!

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

غزل

اچي ڪو هتائي اڳيان منهنجي ڪڪريون،
نہ جيئن چنڊ پورو اچي مون اکين ۾.

هي تنهنجو ئي آهي سبب منهنجي پياري،
جو سينگارجي سُونهن تي مون اکين ۾.

ڇڪين پاڻ ڏي تي تون ايڏي تہ سگهہ سان
نہ دنيا، نہ رشتا، رڳو تون اکين ۾.

وري ڏس تي تنهنجي جدائي ڏُکاري،
وري هينئڙو ڦٽيو نہ جو تون اکين ۾.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

غزل

پاڻ کان تو دُور مان نڪتو وڃان،
ڪنهن جي چڏيل واس پويان ٿو وڃان.

ڪنوار ڳاڙهيءَ ڪي ڏسي ويڳاڻيل،
ريت جي رُڃ ۾ ئي رُلندو ٿو وڃان.

ڪنهن ٻڪايل ٻار ڪي گس تي ڏٺم،
پنهنجي منزل کان ئي ڀلندو ٿو وڃان.

ڪنهن کان ڪنهنجي لاءِ ڪو نياپو وٺي،
هير ٻٽجي ڪائي گهلندو تو وڃان،

گهُور مون ۾ جان ڪئي تو آ پرين،
مڪڙيءَ وانگر هاڻي ڪلندو ٿو وڃان.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

غزل

شهر سڄي ۾ جيڪو آهي هُل منهنجو آ،
تنهن جي وارن ۾ جو آهي گُل منهنجو آ.

مون وٽ جيڪا رسوائي آ تنهنجي آ،
تو وٽ جيڪو درد لڪل آ ڳُل منهنجو آ.

تنهنجي هر هڪ گهُور اُياريو آ هي مون کي،
تنهنجي نگاهن ۾ جادو اوتيل منهنجو آ.

تنهنجي محرومين واري احساس جو بار،
ڍوئي ڍوئي جسم ٿيو هي شل منهنجو آ.

وڻن منجهان پن ڇڻ ۾ ڇڻيل پتن ۾،
بي وطنيءَ جو ڏک سدا سانڊيل منهنجو آ.

ڏيساور وارؤ هي منهن جو ديس اتوَ
گهايل گهايل هن ۾ هر هڪ پل منهنجو آ.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گيت

ڪيڏي ڪاري واري آهي،
هاڻ تہ واري ئي واري آهي.

سنڌو هٽندو هو جت چوليون،
پاڻ پڇايون هُون جت چوليون،

تو جا جُوءِ سنياري آهي،
هاڻ تہ واري ئي واري آهي!

ڪيڏا ڏينهن لنگهي ويا آهن،
ڏاڍا ڏُک ڏنگي ويا آهن،

ونجهہ نہ ڪو ڪا ناري آهي.
هاڻ تہ واري ئي واري آهي.

تنهنجا جذبا سنڌوءَ پيٽ،
منهنجون آنسون ان ۾ پيٽ،

ڪيڏي تن ۾ ياري آهي.
هاڻ تہ واري ئي واري آهي.

اکيون پاڻي پاڻيءَ ڪارڻ،
سکن جي تہ وراڻيءَ ڪارڻ،

پنهنجي سڪ نياري آهي.
هان تہ واري ئي واري آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وائي

گھمندي گھمندي باغ ۾،
ڏسيِ ڳاڙها گل.
اڄ وري پنھنجو پرين آ ياد پيو.
تُ بسنتيءَ جي سورج تي،
ڏسي جھڙ جي جھُل.
اڄ وري پنھنجو پرين آ ياد پيو.
ھلندي ھلندي لوڪ ڪان،
ٻُڌي ساڳيا ھُل.
اڄ وري پنھنجو پرين آ ياد پيو.
ساري پنھنجو سُپرين،
ورجائي ھيءَ پل.
اڄ وري پنھنجو پرين آ ياد پيو.
ڪ ھڻ مسافر جا ڏسي
ڳاڙھا ڳل پڳل.
اڄ وري پنھنجو پرين آ ياد پيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ترائيل

تون جڏهن چيير ٻڏي دل ۾ هلي ايندي آن،
رات جي سانت ۾، ياد جو ويس ڍڪي.
سڪ جي سمنڊ مان پري، ڪيئي وٿيون ڏيندي آن،
تون جڏهن چيير ٻڏي، دل ۾ هلي ايندي آن.

تون سجي ماحول کي ، مدهوش ڪري ويندي آن،
رُوپ کي،سونهن کي، چانڊوڪيءَ ۾ ڍڪي.
تون جڏهن چيير ٻڏي ، دل ۾ هلي ايندي آن،
رات جي سانت ۾، ياد جو ويس ڍڪي.

*****

نيري اُڀ تي اڇي جهڙ جون، ڪڪريون وڪريون پيون آهن،
هوا جي رخ تي هيڏي هوڏي، بيوس ڪيڏو اُڏرن ٿيون.
چڙ ڪنهن من جون آسون ٻٽجي، ٻاقي اکين مان اُڏيون آهن،
نيري اُڀ تي اڇي جهڙ جون، ڪڪريون وڪريون پيون آهن.

چڙ ته امن جي جهنڊي جون ڪي، وڪريل وڪريل چيهون آهن،
چڙ تہ ڦتيون ڪي ووٽن ۾، ڪنهن بم لڳڙ سان اُڏرن ٿيون .
نيري اُڀ تي اڇي جهڙ جون، ڪڪريون وڪريون پيون آهن،
هوا جي رخ تي هيڏي هوڏي، بيوس ڪيڏو اُڏرن ٿيون.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٽيڙو

ولهہ ۾ آهي ڪٽ،
هُوءَ منهنجي آغوش ۾
ساهن ۾ آ سٽَ.

حيرت ۾ آ هاڻ،
پنير ڪي ۾ ڪو پڳو
ٻڳِل چڏي آلاڻ.

ميرا ليڪا منهن تي لائي،
متيءَ ۾ تو ڪيڏي ٻارُ
ماءُ پري ڪان نظرون لاهي.

معصُوميت جو موهہ،
دل ڏڙڪڻ ڪان اڳ ئي پرٽيل،
عشق ويو ٿي ڏوهہ.

جُودُ ڪري ڪڻ چُوڙ
وٽ ريجهائي ٻار ڪي،
دل مان ياد نچُوڙ.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

غوث پيرزادو

هي انتهائي غربت ماريل جوان اهڙي گهراڻي ۾ پيدا ٿيو جنهن لاءِ لکڻ ڏاڍو عجيب ٿو لڳيم سندس پيءُ جي پيشي جي لحاظ سان چالڪان تہ هو چاهو اهو تہ مان چئي نہ ٿو سگهان باقي هن جو تعلق سنڌ جي اهڙن انسانن سان هو جنهن لاءِ شاهہ لطيف ڀٽائي چيو آهي: ”جهنگل هليا سي نہ پليا، راهہ هليا قرجن.“

غوث ولد ڪريم بخش ولد گل حسن سن 13 آگسٽ 1968 تي پيدا ٿيو. سندس گهر جو غريبي گذر ۽ والد جا رولاڪڙا، سندس تربيت ڪير ڪري. والده ڪي ٻارن جي ڪانگ گهر ۾ ڪجهہ مينهون، ڪاڏي لاءِ اناج تہ ڪنهن حد تائين گهر ۾ اچي ويندو هون پر زندگي صرف اناج جي محتاج تہ نہ هوندي. تنهن هوندي بہ ڳوٺ جي پرائمري اسڪول ۾ پڙهڻ لاءِ ويهاريو ويو چاڪاڻ تہ اتي جيڪو ماستر هو سو منهن جو مامون يعني ماستر الله بخش، جيڪو چاهيندو هيو تہ ڳوٺ جو هر ٻار گهٽ ۾ گهٽ پنج درجا تہ پڙهي پوي ۽ قرآني تعليم يعني قرآن شريف تہ پڙهي سگهي، ايئن مون ڪان وٺي ڪيترائي ڳوٺ جا ٻار ان جي دڙڪي داٻ، ڪڏهن پيار ۽ ڪڏهن مار موچڙي ۽ استاد جي خوف ڪان ڳوٺ جا اڪثر ڇوڪرا اسڪول ويندا هئا. ڪين گهرج هوندي هئي سليٽ، قلم ۽ شروعات ۾ قرهي، جيڪا ڪاٺ جي ٺهيندي هئي ۽ ميٽ سان هر روز ميٽي ۽ ڪانهن جي ڪلڪ سان هڪ تڪيءَ ڪي پاٽيءَ ۾ ڳاري مس ٻڻائي لکرائيندو هو. توهان ڏسو اسان جي اڪثر پيرزادن جا هٿ اکر خوبصورت هوندا آهن.

بهرحال غوث پرائمري ڳوٺ جي اسڪول مان پڙهي نڪتو تہ هنن جي قسمت چڱي جو مهين جو دڙو تي مڊل اسڪول قائم ٿي ويو تہ غوث بہ ان ۾ داخل ٿي ويو. ڪنهن حد تائين پڙهڻ ۾ چڱو هوشيار شاگرد هئڻ ڪري ڏاڪي بہ ڏاڪي درجا پاس ڪندو ويو ۽ نيٺ هن ڏوڪري هاءِ اسڪول مان ميٽرڪ پاس ڪري ورتي. جيتوڻيڪ ڪيس ڪورس جا پورا ڪتاب بہ نہ هوندا ها پر هو پنهنجي جيڏن ۽ هم ڪلاسي دوستن جي ڪتابن تان پڙهڻ جي مدد وٺندو هو. ايئن ڏوڪري ڪاليج مان انٽر ۽ شاهہ عبداللطيف يونيورسٽي خيرپورمان بي اي (پاس) ۽ ايم اي سنڌي ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پاس ڪياڻين . هن پاڻ ٿي هي واقعو مون کي ٻڌايو ته جڏهن ايم اي جي واءِ وائس ڏيڻ جي لاءِ خيرپور ويس ته ات ملڪ نديم ۽ ادل سومرو وارا استاد هئا. جڏهن کين ٻڌايم ته ٻلهڙيجيءَ جو پيرزادو آهيان ته ملڪ نديم چيو ته تون انور ۽ مير محمد جو مائٽ آهين ته کيس هائو ڪيم ته هن هڪڙو ٿي سوال پڇيو ته مير محمد جا ڪيترا ڪتاب ڇپيل آهن؟ جنهن تي پاڻ جواب ڏنائين ته هڪ به نه. ان وقت ملڪ نديم کلي کيس چيو ته چڱو وڃ، پر کيس ايم اي ۾ پاس ڪيو ويو. ان کان اڳ مير محمد جو ڪتاب "مُکڙيون ماڪ ڦڙا" ڇپجي پڌرو ٿي چڪو هو. پر ڏوهه غوث جو ان ڪري نه هو جو انهن ڏينهن ۾ ته ڇا پر مير محمد جيئن ته اڄ تائين ٻلهڙيجي وارن سان رابطا ڪٽي سڪرنڊ جو ٿي ويو آهي . هو صرف عيد برات تي به ڳوٺ نه ايندو ويندو آهي تنهن ڪري هاڻ ڳوٺ جا ڪيترائي ماڻهو کيس نه ٿا ڄاڻن ۽ هن جا هاڻ به ڪتاب ڇپيا آهن پر ڳوٺ جي تمام ٿورن ماڻهن کي ان جي ڄاڻ آهي. سواءِ مير محمد جي انهن مٿن مائٽن کي خبر آهي ته هن جا شاعريءَ جا به ڪتاب ڇپيل آهن ۽ سندس ڪجهه ڪهاڻيون ۽ ڪيترائي مضمون ڇپيل آهن.

غوث جڏهن تڪليف سان ايم اي ڪئي ته هن لاڙڪاڻي مان ٽائيپ ڪرڻ سکي ورتي هئي، تنهن هوندي به کيس ڪا نوڪري ملي نه سگهي. ڇاڪاڻ جو انهن ڏينهن کان اڄ تائين سرڪاري نوڪرين تي بندش هلي ٿي اچي ۽ ٻي ڳالهه ته ٻلهڙيجيءَ جي نوجوانن کي ڪنهن به قسم جي پٺ يا سفارش يا پئسو ناهي جو هو نوڪري حاصل ڪرڻ ۾ سوڀارا ٿين پوءِ پل ڪٽي هُو اهل به هُجن، جن کي ڪنهن حد تائين اهڙي سهوليت موجود هئي، انهن رڳو خيش کي اهميت ڏني درويش جو جڏهن وارو اچي.

غوث ڳوٺ ۾ ٻالاپڻ کان جوانيءَ تائين، يعني جيسين ڳوٺ ۾ رهيو ته سندس اٿڻي ويهڻيءَ ۾ عورتاڻو اثر نمايان نظر اچڻ لڳو. تنهن ڪري هو ڳوٺ ۾ ڇوڪرين سان رائل مائل وڌيڪ رهندو هو . هو مرداني جُهمر به خوب هڻي ڄاڻي جا اڄڪلهه ختم ٿيندي وڃي . پوءِ کيس ايتري اهميت هئي جو امام بخش جي ڊيئرن مان ڪنهن کي به لاڙڪاڻي امتحان ڏيڻ لاءِ وڃڻو هوندو هو ته هو پنهنجي پاڻيجن بدران غوث ۾ وڌيڪ پراطمينان هوندو هو ۽ کيس ساڻن گڏجي وڃڻ لاءِ چوندو هو. ڳوٺ ۾ ۽ تر ۾ سندس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گهڻن وٽ اچ وڃ هوندي هئي، ڇاڪاڻ جو سنڌس والد جي نظر نہ هئڻ، نہ سنڌس چاچو نہ وڏو مامون نہ ٿي هو پاڻ جي زور بار ۾ رهندو هو تنهن ڪري پيو تر جي ڳوٺن ۾ ايندو ويندو هو سو هن جي ڏيٺ ويٺ وڏيڪ رهي.

غوث نيٺ ڪراچيءَ ڪهي آيو. تيسين هن جا ڪجهہ ڳوٺائي جيڏا سرتا ڪراچيءَ جي سنڌي پريس ۾ پيٽ پالڻ جيترين نوڪرين سان اچي لڳا هئا. هو جڏهن ڪراچي آيو تہ ڪيس چُنگي گڏ ڪرڻ لاءِ منشي گيري ملي ۽ هن اها پنج سال لڳاتار ڪئي ۽ شايد چُنگيون نواز شريف جي حڪومت ۾ ختم ڪيون ويون تہ هو بہ وري واندو ۽ وانڊيو رهجي ويو. وري ڪراچيءَ ۾ ڪيس هڪ فيڪٽري ۾ اڪائونٽ سيڪشن ۾ نوڪري ملي جا بہ هن هڪ سال ڪئي، اها بہ نہ ڄاڻ ڪهڙن سببن ڪري ڇڏي آيو ۽ ڪجهہ وقت واندو رهيو پر هن مايوس ٿي ڪراچيءَ جي ڳڙَ ئي نہ ڇڏي. ان عرصي دوران سنڌس مختلف علائقن ۾ رهڻ ڪري غفور شاهہ ۽ ان جي خاندان وارن سان ڏيٺ ويٺ بہ جڙي ۽ هو رزاق آباد ۾ ڪجهہ دوستن سان گڏجي رهڻ لڳو، هتي ڪراچيءَ ۾ س ا س ۾ اچڻ وڃڻ لڳو ۽ غفور شاهہ جي صحبت ۾ هن عروض جي ڪجهہ ڄاڻ حاصل ڪئي. پوءِ بہ بيروزگاريءَ جي صورت ۾ ڪراچي نہ ڇڏيندو هو جو ڪيس اها پڪ هئي تہ ڪيس روزگار ڪنهن بہ صورت ۾ ملندو تہ ڪراچيءَ ۾ ئي ملندو ورنہ ڳوٺ ۾ هن کي روزگار ملي نہ سگهندو. سنڌس پاڻ کي پوليس ۾ نوڪري تہ ملي وئي هئي پر هن جي شادي بہ ٿي ۽ هو ڀهراڙيءَ جي ماڻهوءَ جان ٻار بہ گنج ٿي هئس تنهن ڪري سنڌس پاڻ سنڌس پرجهلو ٻڌجي ئي نہ ٿي سگهيو.

وري هن ڪيترا پيرا سنڌي اخبارن ۾ پروف ريڊر ۽ ڪڏهن سب ايڊيٽر جي نوڪري ڪندو ۽ ڇڏيندو رهيو ان جو سبب ڪهڙو هو يا تہ سنڌس طبيعت جو قصورهو جو هر ڳالهہ تي ڪاوڙجڻ، هر ڪنهن کي دشمن سمجهڻ، ٿوري بہ اڻ ٻڻت کي وڏو ڄاڻڻ ،ڪڏهن گهٽ هجڻ ۽ ڪڏهن پاڻ کي سيني ڪان ويڪ ڄاڻو سمجهڻ جي ڪري، هن جي ذهن ۾ هڪڙو خلل هو جنهن ڪري ڪيترن ئي دوستن سان ڪيس ڦٽاڪٽو پيو. خاص ڪري مٿن ماڻن لاءِ تہ چوندو تہ هو بہ دشمن ۽ هي بہ دشمن .خبر نہ آهي هو دشمن ڇا کي چوندو آهي؟ بهرحال مون سان اچا سنوت ۾ آهي ۽ نہ ڄاڻ منهنجو وارو ڪڏهن ايندو جو هو مون لاءِ بہ ايئن چوندو. مان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سمجهندو آهيان ته ڪيس ڪو ڪامپليڪس آهي. جنهن جو اظهار به ڪري نه سگهندو آهي ۽ ان آڳ ۾ پرندو ۽ پچرندو رهندو آهي.

نيٽ ڪيس ايجوڪيشن فائونڊيشن ۾ نوڪري ملي ته اتي ڪيس ڪجهه چڱا ماڻهو مليا. ڪيس ڪي ٽريننگس به ڪرايائون ۽ ڪي ذاتي سمجهاڻيون به ڏنائونس. تنهن ڪري هو ڪجهه ٺڄي، سنورجي پيو ۽ پوءِ ته ڪيس سنڌ جي مختلف علائقن گهمڻ جو به وجهه مليو. هن وري هڪ ٻن سالن جي لاءِ آمريڪي امداد مينگروز جا وڻ سمنڊ ڪنڌار تي پوکڻ جي نوڪري ڪئي. ان نوڪريءَ دوران ڪيس ڪراچيءَ کان ٺٽو ۽ بدين جي لاڙ ۾ سمنڊ ڪناري ڪرها ڪاهڻا پيا ۽ هن اتان به ڪجهه پرايو.

وري سنڌ حڪومت پاران ٻڌايل هڪ اين جي او ۾ هن نوڪري ڪئي، جنهن جي معرفت هن سنڌ جا مختلف علائقا ويندي ٿر جي ڪجهه ڳوٺن جا به چڪر ڪاٽيا. ايئن سندس مشاهدي ۾ واڌارو ٿيو. منهنجي ڳوٺ جو هي ٻيو ماڻهو آهي جنهن به انور پيرزادي جيان سرڪاري ڪنهن اين جي او جي ڪم سانگي سنڌ جي مختلف علائقن جي ٻهراڙين جي اوطاقن تي راتيون گذاريون ۽ ڪچهريون ٻڌيون. هن آغا خان يونيورسٽي جي ڪميونٽي هيلٿ سائنس ۾ ملڪ جي 29 ضلعن ۾ ڪاڌ خوراڪ بابت پڻ هڪ ورهيه ڪم ڪيو. هو جڏهن کان اين جي اوز ۾ گهڙيو ته پوءِ هن لاءِ اجا تائين روزگار جو در بند نه ٿيو آهي. اين جي اوز ۾ نوڪرين ڪرڻ ۽ لڳاتار نوڪرين ۾ رهڻ سان هن فيض پيرزادي جي پيڻ سان يا علي گل جي ڌيءَ سان شادي رچائي ته مستقل گلشن حديد ۾ رهڻ لڳو جتي اجا به رهي ٿو.

هتي سندس سٺيون دوستيون جُڙيون، ڪن سان ڦيٽارو به ٿيس پر پوءِ به هن گلشن حديد نه ڇڏيو.ان ٿي عرصي دوران هن سنڌي ادبي سنگت گلشن حديد ۾ خاصو حصو ورتو ته اتي هو سيڪريٽريءَ جي عهدي تي به پهتو ۽ نون نون نوجوان اديبن سان به سجاڻ حاصل ڪيائين اتي ئي هو شاعريءَ جي ڪوري ۾ پچندو رهيو نيٺ انهن مڙني دوستن جي همٿائڻ ۽ مالي استحڪام ڪري هن پنهنجي شاعريءَ جو ڪتاب 2010ع ۾ ”چيڪي متي“ جي سري سان سنڌ ادبي اڪيڊمي، ڪراچيءَ پاران ڇپرائي پڌرو ڪيو. جنهن کي ڪافي پذيرائي حاصل ٿي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مير محمد جنهن ڪنهن به ڳوٺ جي شاعر تي قلم کڻڻ کان نه ڇاڻ ڇو پئي لهرايو يا ڪيس انهن مان ڪنهن جي شاعري ڇڪ ڪري نه سگهي پر هن غوث جي ڪتاب تي هڪ ڊگهو مضمون لکي به وڏو ۽ اهو ڇپجي به چڪو. ان حوالي سان به هو اسان سيني کان گوءِ کٽي ويو.

غوث کي شايد اهو احساس ٿيو ته وري نه ڄاڻ ڪڏهن پيهر هن جي شاعريءَ کي ڇاپي جو وجهه ملي ان ڪري هن هي هڪڙو ئي ڪتاب پنهنجي خاندان کان وٺي مڙني ڪردارن جي نانءِ ڪي ڇڏيو جن کان هو متاثر آهي.

سندس ڪتاب تي به وڏن اديبن لکيو جن ۾ ڊاڪٽر فهميده حسين لکيو: "غوث پيرزادي جي خمير ۾ توڙي شاعريءَ ۾ جيڪا چيڪي مٽي آهي، ان ۾ ڪئين رنگ آهن. هن ۾ پابند ۽ نثري شاعري آهي. گهاڙيٽن تي ته نه ڳالهائيندس ڇو ته اهي دماغ جا دليل آهن. جڏهن ته ڪتاب ۾ جا بجاءِ دل جا دليل پکڙيل آهن. درد وڇوڙا آهن، رومانس آهي ۽ رسڻ پرچڻ آهي جن جو پنهنجو ئي گهاڙيٽو هوندو آهي. ڪٿي محبوب سان ملڻ وڇڙڻ جو درد آهي. غوث پيزادي وٽ احساس ڏاڍو سگهارو آهي، البت ٿوري سکيا جي ضرورت آهي."

وري مهاڳ لکندي سنڌ جي جوان سال، جوان خيال،عشق جي چوٽ جو گهرو گهاءُ سيني تي سهي جيئندڙ انور ابڙو "سنڌوءَ جي ڪپ تي ويهي لکيل شاعري" جي عنوان سان غوث لاءِ لکي ٿو: "غوث پيرزادو عشق جي اهڙي پنڌ ۾ هلندڙ قافلي ۾ خاموشيءَ سان شامل ٿي گم ناهي ٿي ويو پر قافلي جتي ڊاہو ڪيو آهي، اتي هو چيڪي مٽيءَ جو تحفو کڻي سيني کي پيش ڪري رهيو آهي. هيءَ مٽي ڏاڍي زرخيز آ ساقي، هن جي شاعريءَ مان نئين دور جو شعور ۽ نوان احساس ته ظاهر ٿين ٿا پر اهو نٿو لڳي ته هن جي شاعري شعوري ڪوشش جو نتيجو آهي هن تي شاعري پيار جيان لٿي آهي ۽ هو رڳو ميزبان بڻيو آهي. غوث پيرزادي جي شاعريءَ جا چٽ رڳو سنڌو درياهه جي اوسي پاسي ناهن پر هو پنهنجن موضوعن کي وسعت ڏيئي سموري سنڌ جا موضوع بڻائي ٿو."

غوث جي شاعريءَ تي گلشن حديد ۾ رهندڙ ۽ سندس پهرين ۽ گهاٽي دوست اياز جاني به "نئدپڻ جي خوبصورت يار جهڙو شاعر" جي عنوان سان لکندي لکيو آهي: "غوث پيرزادي جي طبيعت ۾ حسن يا جڙاءُ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي ڪوٺ ضرور آهي پر رائج سماجي قدرن پٽاندر عام رواجي شخص قطعي ناهي . غوث پيرزادي جي نظم ۾ ذهني اذيت جو سبب رڳو اهو ڪونهي پر هن لاءِ زندگيءَ ڪي اوجهڙ ۾ اڇليندڙ قدرن سان نهي وڃڻ واري صلاحيت اذيت جو سبب بڻجي ٿي. جنهن تي هو سراپا احتجاج بڻجي وڃي ٿو. سندس شاعريءَ ۾ مزاحمتي قوت جو احساس شديد سياويڪ دائري ۾ آهي‘ . غوث پيرزادي جي نثري نظمن، هائيڪن ۽ بيتن ۾ جيتوڻيڪ ڪي چرڪائيندڙ احساس ۽ منظر موجود آهن، جن جو ڇهاءُ نهايت وڻندڙ به آهي پر انهن ۾ اهو اجا تائين دسترس جي منزل ماڻي نه سگهيو آهي . غوث جي رويي ۾ جيڪا دنيا داريءَ جي لحاظ کان اٽپورائپ نظر اچي ٿي اها دراصل ان ڪري آهي جو هن ڪڏهن به سماج جي ڏيتي ليتي، اٿي ويٺيءَ ۾ منافقي، موقعي پرستي ۽ مصلحت پسنديءَ مان ڪم نه ورتو آهي.“

سندس ڪتاب تي نئڊيڻ جي ڳوڻائي دوست ۽ امام بخش جي پٽ (امام بخش جو ذڪر اڳ مٿي ڪيل آهي) پرويز پيرزادو به ڪي اکر لکي سندس دوستيءَ جي هام هڻئين، هو لکي ٿو: ”غوث پنهنجي ادبي ڪيريئر جي شروعات ڪڏهن ڪئي اهو مون کي ياد ناهي پر جڏهن غوث شاعري شروع ڪئي ته مون کي ڪا به حيرت نه لڳي ڇو ته منهنجي خيال ۾ هر حساس ماڻهوءَ جي اندر ۾ هڪ شاعر موجود هوندو آهي. 1990ع واري ڏهاڪي جي شروعات ۾ جڏهن اسان ٻلهڙيجي سنڌي ادبي سنگت شاخ کي سرگرم ڪيو ته غوث اسان سان گڏ هو. ان وقت اسان سنگت ۾ پيش ٿيندڙ اسمن تي ٻڌل هٿ سان لکيل پرچو ”سُرهاڻ“ ڪڍندا هئاسين، جنهن ۾ غوث جي شاعري به هوندي هئي. سندس لکڻيون اثرائتيون ٿين ٿيون. هونءَ هن شاعري وڌيڪ ڪئي آهي پر مون کي سندس نثر وڌيڪ پسند آهي. ”سندس هي ڪتاب ”چيڪي مٽي“ ٻن صنفن تي يعني غزل ۽ نثري نظم تي ٻڌل آهي، هاڻ اوهان کي سندس شاعريءَ جو نمونو پڙهڻ لاءِ پيش ڪريان ٿو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

غزل

دوستيءَ جي راهہ ۾ سڀ ٿڪ ڀاري هان ڀڳو،
روح جي تارن پريا ، آڪاس ڀاري هان ڀڳو.

سادگيءَ جي جام ۾ ڪجهہ زهر ٻيي پيئندو رهيس،
ڇا ڪيان دل جو پڪي، مان پاڻ ماري هان ڀڳو.

ڪير ٿو ناسي هوائن جي شهر مان پيو سڏي،
ٽُوهرن جي ديس ۾ مان سڏ هاري هان ڀڳو.

راهہ ۾ واري وڇيل هئي ۽ جهول ۾ پٿر هتا،
ناوَ ٻيي ڪمزور هئي،ٻس غوث تاري هان ڀڳو.

اڪ ڪلي ٿي ڪين ٿي، ڪو ڪيفُ ويو آهي چڙهي،
چنڊ جهڙي سانوريءَ سان رات گهاري هان ڀڳو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سهڻي تنهنجي لفظن ۾ هي درد ڪٿان آيو،
روشن روشن چهري ۾ رنگ زرد ڪٿان آيو.

ڪاريون راتيون جاڳي، اڇيون ڪرڻ لڳو آهين،
ڇوڪرِ تنهنجي اندرِ ۾ هي مرد ڪٿان آيو.

شام لٿي ڪو تنها، ڪونيءَ منجهہ پيو گهٽجي،
ڪلمڪ ماڻهوءَ ۾ رئندڙ هي فرد ڪٿان آيو.

چاهيندي رستي ۾ پيي تو سان نہ ملان هاڻي،
زندهہ ماڻهوا لهجو تو ۾ سرد ڪٿان آيو.

شايد ڪائي چوٽ لڳي آهي، هن ڳيروءَ کي،
غوث پيلا نہ تہ هي، آواراگرد ڪٿان آيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تون اچين ٿو ،ساهه ۾ جڻ، ساهه پنهنجي ٿو وڃي،
تون ڏسين ٿو روح مان، ڪو راڳ سِرجي ٿو وڃي.

واڪِ واريءَ واٽ تي، توکي ڏسي احساس ٿيو
هر سچو ماڻهو هتي، آسان وڪجي ٿو وڃي.

چيڪي مٿي چڪ تي هجي، تہ پوءِ هن بانوري،
ڪنير جي ڇهري ۾ مٿا، ڪو چاهہ پرجي ٿو وڃي.

هرڪ جھڙو پل اڃو اُجرو هجي پر او پرين!
نيٺ ڪاري ڪاٽ سان ،هي پيار وڍجي ٿو وڃي.

ڪيترا پيي سونهن خوشبو سوچ تي ڏاڙا هڻي،
ماڻهپي جي منڊ ۾، ڏاڙيل جهلجي ٿو وڃي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تنهنجي مرڪڻ جو مون ڪان انداز نہ ٿو وسري،
ڪيئن وساريان دلبر،تنهنجو هي ناز نہ ٿو وسري.

درد جو احساس اندر ۾ پيو ٿو وڌ وجهي،
تو بن ڦٿڪڻ جو جيڪو آ راز نہ ٿو وسري.

سنڌوءَ ڪپ تي هڪڙي پيري،ڪلندي ڪلندي جو
تنهنجي چپڙن چوريو هو، سو ساز نہ ٿو وسري.

ڪائنرتا جي فطرت هوندي،ڪوتا جو ڪيڏو
ماڻهن ۾ تو جو آندو ،هو بياض نہ ٿو وسري.

ايم آر ڊي تحريڪ جي نالي سنڌي ماڻهن،
حقن وٺڻ لئہ ٺاهيو هو، سو محاذ نہ ٿو وسري.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چنڊ جهڙ سان جنگ جوتي اُپ تي اُپري پيو
پوڳناٿن جو سفر پيو، انت تي پهچي پيو.

ڪيترا تي رنگ بدلي،زندگيءَ جي چوڪري،
هو بہ پاڪُر ۾ پيري پوءِ، ساهہ ڪي ساهي پيو.

وات تي تالا هڻي، جنهن تي چپيو چو تا جيئو
سوئي سُوريءَ تي چڙهي، اڄ سانت ڪي ٽوڙي پيو.

دوستي گم تي وئي آ ؟ مون هوائن کان پڇيو
شهر سارو بي رخيءَ جي باهہ ۾ پڃري پيو.

مُرڪ چورائي چپن تان، پوءِ ڏاڍي شور مان،
وقت منهن ۾ گهُنڊ وجهي مون ڏانهن تو گهُوري پيو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وري ايندين ته وڙهنداسين
وجڻ جي وقت جڙنداسين.

ڪلي ساري اُڏائين ٿو
ڇڏين ڪاوڙ نه ڇڄنداسين.

هوائن جو بدن ڪورو
سنڌءَ جا پير ڇهنداسين.

لڳائي ڇڏ ڪڙو در تي،
ليا تي پو به رهنداسين.

رنگن جي شهر ۾ رنگي،
ڇپن سان پاڻ رڪنداسين.

ڇني محدود حدبنديون،
اسين آزاد اُڏنداسين.

لکي ڇڏ لوهه لاهي سيءَ،
گلن جي تور ٽُرنداسين.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪمپرومائيز

سچ چوڻ جي
ڏوهہ هيٺ،
پلي تہ منهنجي چپ،
ڪاڪڙي وٽان پٽي،
سونهن جي ويري،
ڪتن حوالي ڪئي ويجي ها .
پل تہ هن تتل پوهہ تي،
بسنت رُت جا،
خواب ڏسندڙ
هيءَ بي چين دل،
راتين جي رولاڪ،
ڪنهن ڏاٿڙ واٽان،
چِيرائي ويجي ها،
پلي تہ صدين کان،
صبح جي انتظار ۾،
پٽيل منهنجي تاڙن کي،
سُئن سان ڪيڏي،
جانبدهہ جي پن پُٽڙن وچ ۾،
ڏئي کين پينو ويجي ها،
منهنجا دوست!
پر تو هن سماج جي،
جڙتو قائدن قانونن سان،
ڪمپرومائيز ڪرڻ جو
مشورو ڏئي،
مون سان بي وفائي ڪئي آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سنڌو صحرا ۾ تبديل

ڪنهن زماني جي ڳالهه آ،
منهنجي وجود جي واهڙ پرسان،
تنهنجي محبت جو سنڌو درياهه وهندو هو.
هڪ پيري هن،
پنهنجي مستيءَ ۾ اچي،
اٿنيهينءَ جي اُماس رات جو
سهارو وٺندي،
تنهنجي ڳلن جي سهڻي،
۽ منهنجي بي چين،
چپن جي ميهر ڪي به،
پنهنجي موج جو نشانو بڻايو هو.
نتيجي ۾،
روايتن جا بند به پچي پيا هئا.
رسمن ۽ رواج جا،
ڪيترائي ڳوٺ به،
سندس لپيٽ ۾ اچي ويا هئا.
پر پرين! ان جي مٽان،
جڏهن کان تنهنجي بيوفائن جو
ڪالا باغ ڊيم ٺهيو آهي،
من ۾ وهندڙ تنهنجي محبت جو
سنڌو درياهه ڏينهون ڏينهن،
صحرا جي شڪل اختيار ڪندو ٿو وڃي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هجوم ۾ گم ٿي ويل دوستي

جنهن جي ٿڪن مان،
گلاب جا گل ڇڻندا هئا،
سو به اڄ،
لکين ماڻهن جي هجوم ۾،
وڃائجي ويو آهي.
چار شوري جي چرين هوائن جي مُک تي،
ٽوهر ڦٽي پيا آهن.
اڄ جڏهن من جي ڪڪائين جهوپڙي
طوفان جي سٽ نه سهندي
پٽ پئجي وئي آهي.
ته هو پنهنجي ٻڙ جهڙيءَ ٻانهن جي بدران،
منهنجي ڪنڌ ۾،
وجهي ويو آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مسرور پيرزادو

هي بہ خوبرو نوجوان 5 مئي 1976ع تي محمد سليمان جي گھر ۾ پيدا ٿيو. سندس والده انور پيرزادي جي نِنڍي ڀيڻ ۽ انور پاران ڏنل تعليم پرايل، ڳوٺ جي انهن نياڻين مان هڪ آهي جيڪي پھريون بہ ماسترياڻيون بڻيون، سندس والد اول هاريو ۽ پوءِ چوپائي مال جو واپاري بڻيو. ڳوٺ ۾ ڪيترن ئي غريب خاندانن ڪان سندن گھراڻو مڃي ماني وارو تہ هو پر اهو خاندان تعليم جي زيور ڪان وانجھيل رهندو پئي آيو. ان حد تائين جو سليمان پنهنجي مڱ ڪي نوڪري ڪرائڻ جي حق ۾ بہ نہ هو ۽ انور جي ضد آڏو ڏاڍا وس ڪيائين تہ سندس مڱ نوڪري سا بہ ڳوٺ جي ڇوڪرين جي اسڪول ۾ ماسترياڻي بڻجي، پر چوندا آهن بي وس ٿي ائن بار ڦٽا ڪيا ۽ آخرڪار ڪيس پنهنجي ڪاروبار ۾ نقصان ٿيو تہ سندن گھر جي گاڏي گيڙڻ لاءِ گھرواريءَ جي پگھار تي ئي هٿ ڪتا.

مسرور سندن ٻيو نمبر پٽاڻو اولاد آهي، سندس وڏو ڀاءُ تہ تعليم حاصل ڪري نہ سگھيو ،نيٺ وچي والدين جي ڪرت سان لڳو پر مسرور هوشيار ٻار ثابت ٿين ۽ پرائمري ڳوٺ جي اسڪول مان پنج درجا پاس ڪري مٽترڪ 1990ع ۾ گورنمينٽ هاءِ اسڪول ڏوڪريءَ مان سٺن نمبرن سان پاس ڪيائين تہ سندس والدين سندس مامن جي سهاري ڪيس حيدر بخش جتوئي سائنس ڪاليج ڏوڪريءَ ۾ انٽر سائنس ۾ داخلا وٺي ڏني ۽ اتي بہ هن پاڻ چڱو موڪيو ۽ نيٺ هو سنڌ ايگريڪلچر يونيورسٽي ٽنڊو ڄام جي وٽرنري ميڊيڪل سائنس DVM ۾ داخل ٿي ويو جتان هن 2001ع ۾ گريجوئيشن ڪئي.

مسرور جيئن تہ خاندان ۽ ڳوٺ جي هوشيار شاگردن مان هو تنهن ڪري سندس مامي انور پاران گھر ۾ آندل ڪي ڪتاب بہ پڙهڻ لڳو ۽ حساس طبيعت، ٻهراڙيءَ جي ماحول، اتر ۾ موهن جو دڙو اوير ۾ سنڌو درياهہ ان جي ٻنهي ڪپرن سان ساوڪ ئي ساوڪ درياهہ ۾ پاڻيءَ جي لاهہ چاڙهہ، پاڻيءَ ۾ ترڳڻ، ڏائي ٻچي، ٻلهاڙيءَ، ونجهہ وٽي، ڦر ڦر سؤنٽو دبلي. درياهہ ۾ اک ٻوٽ، لڪ لڪوٽي، هودڙي سان راند ۽ ڪڏهن ڪرڪيٽ راند ڪندي، حساسيت ذانهن مائل طبيعت جو مالڪ بڻجي ويو ۽ هو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مئترڪ ۾ هوندي مات ميٽ ۾ ۽ لڪ چوريءَ ڪنهن نينهن نگار ۾ ايندي شاعريءَ ڏانهن لڙي پيو. پوءِ هن اها ڳالهه ڏٺي عرصي تائين ڪنهن گناهه جيان ڳوٺ واسين کان لڪائي رکي پر عشق ۽ مشڪ لڪائي نه لڪندا آهن جي مصداق هن ڪاليج يا يونيورسٽيءَ ۾ دوستن، جيڏن سرتن جي رهلي ۾ اچڻ سان وائکي ڪري ڇڏي پر اسان سان ان باري ۾ ڳڙڪ نه ٻاقيائين. جيتوڻيڪ مون سان هو شيخ اياز جي شاعري، ڪڏهن شاهه لطيف جي شاعري، غالب ۽ فيض احمد فيض متعلق ڳالهيون ڪندو هو ۽ مون کان شيخ اياز جا ڪتاب گهرندو هو. نيٺ هڪ ڏينهن هن پاڻ پنهنجي حجاب جا پردا ڦاڙي ڦٽا ڪيا ۽ مون کي اچي ٻڌايائين ته سندس ڪاليج جا دوست، يونيورسٽي ڇڏڻ کان اڳ سندس شاعريءَ جو ڪتاب چندو ڪري ڇپرائڻ ٿا گهرن. مون کان ڇرڪ نڪري ويو. مون ته ڪڏهن به نه ٻڌو هو ته ڪو مسرور به شاعري ڪندو آهي ۽ نه ئي ڪنهن ماهوار رسالي ۾ سندس شاعري مون کي پڙهڻ لاءِ ملي هئي.

ٽنڊوڄام ۾ رهندي هو حيدرآباد جي اديبن ۾ روشناس ٿي چڪو هو جن ۾ امداد حسيني، سحر امداد ۽ اعجاز منگي نمايان آهن. ممڪن آهي ته انهن ڏينهن ۾

س ا س حيدرآباد ۾ سندس اچ وڃ هجي ۽ ڪجهه جهونن ۽ ڪجهه هڪ جيڏن شاعرن ۽ اديبن سان سندس لاڳاپا جڙيا هجن. نيٺ هو هڪ ڏينهن مون وٽ پنهنجي شاعريءَ جو مجموعو "چانڊني تو سوا نه ٿيندي" نومبر 2001 ۾ ڇپرائي کڻي آيو. مون کان واهه جو لفظ بي ساخته نڪتو ۽ هن جي نوجوان چهري ۽ ڪتاب جي سرورق کي واري واري سان ڏسي رهيو هوس. هو به مون جيان شيخ اياز جي ذهن کي ڌونڌاڙيندڙ شاعري ۾ منهن کان چوٽيءَ تائين جهنجهوڙجي ويو هو ۽ هي ڪتاب جو سرورق يا ٽائٽل شيخ اياز جي ان رومانس ۾ ٻڏل غزل تان کنيو آهي، جيڪو ڪيترن ئي سنڌي راڳين مختلف طريقن سان ڳايو آهي، پر اڄڪلهه منهنجي ڳوٺ جون نوخيز نياڻيون لاڏي طور ڪنهن ادل جي گهر وني وني اچڻ وارن لاڏن سان ڳائينديون ۽ ان جي ٻولن ۽ دهل جي ٻي ترتيب ٿاڦ تي ڇيلهه متڪائي ڊانس ڪنديون آهن.

سکي پيا کي ملين ته چئجان، چانڊني تو سواءِ نه ٿيندي،
اچين ته منهنجي اماس ۾ آ، چو ته پي رات ڪا نه ٿيندي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سندس هي پهريون شعري ڳٽڪو ڪنول پبليڪيشن، ڦنمبر (لاڙڪاڻو) پر هاڻ ڦنمبر-شهدادڪوٽ ضلعو بڻجي چڪو آهي.) پاران چيئرمين منير چانڊيو ڇپرائي پڌرو ڪيو آهي ۽ مسرور لاءِ لکيائين تہ: "مسرور پيرزادو جنهن جا غزل توڙي نظم موجوده دؤر جي جديد گهرجن ۽ تقاضائن جي بلڪل عين مطابق لهن ٿا، مسرور جا غزل جتي پنهنجي ڀرپور حسناڪين سان ٽپٽار آهن اتي سندن نظمن جو وري پنهنجو رنگ ۽ ڍنگ آهي". هن ڪتاب جو مهاڳ نوجوان نسل جي دانشور اعجاز منگي لکيو آهي، جيڪو بہ مون ۽ مسرور جيان شيخ اياز کي بيحد پسند ڪندڙ آهي. هن مسرور لاءِ هيئن لکيو آهي: "موهن جي دڙي جي ڀرسان ان رات بہ ڪوتا جي ڪنني تي سرسوتي ۽ ڪاليءَ (ڪالي ماتا) گڏجي امرت جو پيگ شيئر ڪيو هو جنهن رات مسرور جنم ورتو هو. هو هڪ نوجوان شاعر آهي ۽ ڪيس شاعريءَ جي ڪنن رستي تي مهانتا طرف سفر ڪرڻو آهي." پر شايد اعجاز منگيءَ کي مسرور اهو نہ ٻڌايو هو تہ مسرور جو جنم روشنين جي شهر ڪراچيءَ جي ليڊي ڊفرن اسپتال جي هڪ ڪمري ۾ ٿيو هو جتي سج جي ڪرڻي کي بہ اچڻ جي اجازت نہ هئي. مسرور جو ٻيو ڪتاب "سُرُورُ" جي سرورق سان 2008 ۾ روشني پبليڪيشن، ڪنڊيارو حيدرآباد مان سنڌ جي بهترين جديد شاعر امداد حسينيءَ جي مهاڳ سان ڇپجي پڌرو ٿيو آهي. يعني سندس هي ڪتاب سندس پهرين ڪتاب کان ست ورهيہ پوءِ ڇپجي اسان جي هٿن ۾ پڙهندڙن کي مليو. ايئن مسرور، مير محمد پيرزادو ۽ "استوپا،سنڌو ۽ چنڊ" ملڪ ، فيض ۽ شاهہ محمد ڪانپوءِ نوجوان شاعر طور ڇپجي پڌرو ٿيو آهي. هن ڪتاب جي مهاڳ لکندي امداد حسيني مسرور جي لاءِ هيئن لکيو آهي: "مسرور جي شاعريءَ ۾ نواڻ آهي، هن لتاڙيل موضوعن کي بہ نئين انگ، رنگ سان پيش ڪيو آهي، توڙي جو هن وٽ حسن/ عشق، حيات/ممات، فراق/وصال، وفا/ جفا، بقا/ فنا جو ورن ڪجهہ سرس ٿي آهي." هن جي ٻنهي ڪتابن ۾ جيڪي سنڌي شاعريءَ جون صنفون سمايل آهن تن ۾ غزل، نظم، بيت ۽ وائي آهي، سندس شاعريءَ جي چونڊ ڏجي ٿي، اها ڏسڻ وٽان آهي.ڪتابن مان چونڊ .

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

غزل

يار کي ياد ڪر! يار جي ڳالهہ ڪر،
ڪا اجائي نہ ڪر، پيار جي ڳالهہ ڪر.
ڳالهہ جنهن جي سڳنڌون پکيڙي ڇڏي،
گل جهڙي انهيءَ نار جي ڳالهہ ڪر.
اڄ دنيا ٻاهرينءَ جي فڪر کي ڇڏي،
پنهنجي اندر جي فنڪار جي ڳالهہ ڪر.
ڏس اُداسي ڪيئن اچي آ اندر ۾ لٿي،
اڄ تہ پرينءَ جي رخسار جي ڳالهہ ڪر.
ڪنهن عطر جي نہ ڪر، بس رڳو ڳوٺ ۾،
مينهن کان پوءِ مهڪار جي ڳالهہ ڪر.
اڄ گلن آهي ڇيو.روئندي گلدان جي،
جنهن تي هٿاسين ،انهيءَ تارِ جي ڳالهہ ڪر.
اي نڌيا آدمي! ڳالهہ تو گهر جي ڪرين،
ڪجهہ وڏو تيءُ، ۽ سنسار جي ڳالهہ ڪر.
ظلم ۽ ويڙهہ جي، اڄ ڇڏي سا ڳالهڙي،
چانڊنيءَ ۾ ڪوي، پيار جي ڳالهہ ڪر.
وقت آزادگيءَ جو اچڻ وارو تہ آ،
اڄ ڇڏي ڳالهہ ٻي ، دار جي ڳالهہ ڪر.
آ پرين تيو پري،ڪيئن هاٺي سري،
شاعري تون تہ اڄ، سهڪار جي ڳلهہ ڪر.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اڄ تنهنجي ئي اڇڻ جي آس آ،
سمنڊ-دريا جيئن ملڻ جي آس آ.

تنهنجي گهر جو در رڳو آ موت ئي،
تنهن ڪري مون کي مرڻ جي آس آ.

نازڪي هن جي هٿن جي هيءَ ڏسي،
اڄ گلن جي ئي چمڻ جي آس آ.

چڙهه شڪاريا ڏس پکيءَ کي ڪيتري،
آسمانن تي اڏامڻ جي آس آ.

پُٽ مري ويو شهر ۾ هوءَ بي خبر،
ماءُ کي هن جي ورڻ جي آس آ.

پنهنجو نازڪ سات جيڪو پيو ٽٽي،
اڄ بہ مون کي سو ڳنڍڻ جي آس آ.

سانوريا اڄ ڇيڙ تارون تون ڪٽي،
ساز دل جي کي وڄڻ جي آس آ.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پٽي اکيون چوطرف تہ ڏس تون ، حسين نظارا اجا بہ آھن،
چڱي نظر سان ڏسين گھڙي جي، تہ چاھہ وارا اجا بہ آھن.

ڪڏي اکين مان تون مير پنھنجي،ڏسين دنيا ڪڏھن ڪڏھن جي،
ھيءَ دنيا سچي نہ ميري، ڪي صاف سارا اجا بہ آھن.

اوھان ڪان ناھن شڪايتون ڪي، ھلي آ ڪر تون عنايتون ڪي،
اسان جي دل جي ڪشادي گھر جا، ڪليل ڏُوارا اجا بہ آھن.

اجا سويرو گھڻو پري آ، اجا ڪي نہ تون پاڪرن مان
گذار گذجي گھڙيون جو اُپ تي، بہ تي ستارا اجا بہ آھن.

اجا ھلي ھاڻ ناوَ آھي، تہ خوف ٻوڙي پيو ٻڏڻ جو
ڪنديون نہ ڪجھہ ھي نراس چوليون، ڪٿي ڪنارا اجا بہ آھن.

ڇڏي اسان کي وئين جڏھن تون ، تہ سنگ سانوڻ پري ٿو سڏڪا،
ڪري ٿي تو لئہ ھوا بہ واڪا، چريا نظارا اجا بہ آھن

بچڻ سندو آسرو نہ ھوڪو ، جڏھن اسان کي ڇڏي ڏنو تو
بچايو آ شاعريءَ اسان کي، حسين سھارا اجا بہ آھن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

عمر جي ٽاريءَ تي تون آن گل جواني،
اڱ ڇٽڻ کان ڇھُول ڪجھہ ۾ جھل جواني.

ڪيترو ئي عشق کي تو مان لڪايان،
ها مگر ھيءَ تي مچائي هُل جواني.

خوبصورت جي بہ تخليقون تين تيون،
ها، انھن جو پيي سبب آ ڪل جواني.

پيار جيۡ ڪي ڏينھن گھاري ھو ويو
حسرتن جي هاڻ رڻ ۾ آ رڊل جواني.

عشق ۾ ناڪام تي ڪُومائجين ڇو؟
ڏي سڳنڌون گُل وانگي کُل جواني.

پاڻ ھڪڙي شخص لئہ ڇو تي وڃائين،
ھير دنيا لاءِ تي تون گھُل جواني.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مان سدا تنهنجي نظر ۾ گم رهيس،
عشق جي گهري بحر ۾ گم رهيس.

منزلن جي سوچ ئي وسري وئي،
عشق جي جو مان سفر ۾ گم رهيس.

ڪاش امون ڪي تون تراشين ها ڪڏهن،
مان هميشه ئي پٿر ۾ گم رهيس.

پوءِ سڀ ڪي پيار مان ڏسندو رهيس،
پيار جي جڏهين سحر ۾ گم رهيس.

پو دنيا جا اجايا سڀ ڪم لڳا،
جيئن تنهنجي مان اثر ۾ گم رهيس.

پاڻ ڪي حاصل ڪيان اڄ ڳوٺ ۾،
پاڻ کان ٻيي مان شهر ۾ گم رهيس.

پنهنجو ٻاهرُ سڀ سنوارن يار تا،
مان سدا پنهنجي اندر ۾ گم رهيس.

سات ۾ آهيان اوهان سان ساٿيو
ڪير ٿو چئي مان قبر ۾ گم رهيس.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وائي

تنهنجو يار بدن — آهہ خدا جي شاعري

چانڊوڪيءَ جي رات ۾ـ پنهنجو هي وطن.
آهہ خدا جي شاعري
ڏس تہ هوا ۾ سرنهن جا ـ فصل پيا جهومن،
آهہ خدا جي شاعري
روز عشق ڏي تا پکي — بي پرواهہ اُڏن.
آهہ خدا جي شاعري
ماڪ گلن کي تي چمي ـ ۽ تا گل لڏن.
آهہ خدا جي شاعري
شور ڪندي اڄ مينهن ۾ ـ ٻار پيا وهنجن.
آهہ خدا جي شاعري
۽ هي منهنجا نيڻ تا — جيڪي ڪجهہ ڏسن.
آهہ خدا جي شاعري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تاريخ

اسان جي ملڪ جا مالڪ،وري وردي ۽ وارا هن،
اهي جنرل اهي فوجي، پنهنجي مرضي ۽ وارا هن.

لُٽن ڪائن پيا هي ،پڇڻ وارو بہ ڪونهي ڪو
لُٽن ٿا لڄ ڌرتي ۽ جي، ڪڇڻ وارو بہ ڪوني ڪو.

انهن امريڪي سازش سان، ڌڪيو آ ديس وارن کي،
وديشي تن ڪتن وانگر، چڪيو آ ديس پنهنجي کي.

انهن فوجين لتاڙيو آ، وطن هي لانگ بُوٽن سان،
گلن سان واسيل سارو،چمن هي لانگ بُوٽن سان.

سُڪائي سنڌ ساري ۽ کي،انهن اڳواڻ پيي ماريا،
اسان تي ديس پنهنجي ۾،مسلط ڪيا ڪئي ڌاريا.

جڏهن هي بڻيو آهي،تہ پاڪستان سان ڇا ٿيو؟
انهي جي شان سان ڇا ٿيو انهي جي مان سان ڇاٿيو

انهن جو توڙيو اوير، جي پاڪستان سان ڇا ٿيو؟
وزيرستان سان ڇا ٿيو؟بلچستان سان ڇا ٿيو؟

اسان جي زندگي گري پئي هيٺي سوالن ۾
انهن وٽ گوليون ڦاهيون، رڳو آهن جوا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

عشق جو اثر

اھو عشق جو ئي تہ اثر آھہ جانان!
جو ھستيءَ مان منھنجي رڳو عشق جي ئي،
خوشبو اچي ٿي.
اھو تنھنجي سُونھن جو بس اثر آ،
جو دنيا سجي ھاڻ سھڻي لڳي ٿي،
اھو تنھنجي گورين اکين جو اثر آ،
جو مون کي ھيءَ دنيا،
اڄي کان گھٽي ھاڻ گھري لڳي ٿي.
اھو تنھنجي ئي بس چميءَ جو اثر آ،
جو منھنجي رڳن منجھہ محبت رھي ٿي.
محبت رڳن منجھہ رت جيئن ڊڪي ٿي.
اھو عشق جو ئي اثر آھہ جانان،
جو ھاڻي پکين جون پوڪارون پروڙي سگھان ٿو
وڻن جي وڏائي بہ سمجھي سگھان ٿو
گلن جي نزاڪت بہ محسوس ڪيان ٿو
۽ پوپٽ جي مان پيار کي پي پسان ٿو
ھوائن ۾ ڪيئي سنيھا ٻڌان ٿو
سمندر جي بيچيني بہ پر کي سگھان ٿو
ڏٺل جو نہ آھي،انھيءَ کي ڏسان ٿو
ٻڌل جو نہ آھي،انھيءَ کي ٻڌان ٿو.
اھو عشق جو ئي اثر آھہ جانان!
جو مان پنھنجي پاران،
دنيا جي بدن تي،
زخم ڪو بہ ٿو اڄ ڏيڻ ڪو نہ چاھيان،
دنيا کي مون تنھنجي ڪري پيار چاھيو
۽ ھاڻي سجي ھيءَ دنيا منھنجي لئہ پرين آ،
مان ھر شيءِ ۾ تنھنجو ئي جلوو ڏسان ٿو
اھو عشق جو ئي اثر آھہ جانان!
تنھنجي عشق جو ئي اثر آھہ جانان.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

عورت پڻو

جنهن به شيءِ ۾ حُسن آهي،
سونهن آهي،
آهه سو عورت پڻو.
تنهن ڪري عورت پڻي جو آءٌ عاشق آهيان،
شاعري عورت پڻو آ،
عاشقي عورت پڻو آ،
زندگي عورت پڻو آ،
مامتا عورت پڻو آ،
ها،خدا عورت پڻو آ.
۽ سچي تخليق جو ڪارڻ به هي عورت پڻو آ،
هن دنيا جي سڀ نزاڪت،
سڀ عبادت،سڀ راحت،
بس رڳو عورت پڻي جي ئي ڪري آ.
۽ اهو عورت پڻو لازمي ناهي ته عورت ۾ هجي،
يا اهو عورت پڻو،
ڪنهن به شيءِ ۾ ٿي سگهي ٿو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بيت

جوڀن رُت ۾ آ ٽٽريو، گل جيئن هي بدن،
ڪيئن نہ پوءِ ايڏا مٽن، ماڪڙو پوپٽ وانگيان.

چپ چپن تي جيئن تون، زخم ڏئين تو جڻ،
ڇو جو تون نہ سڄڻ، آهين منهنجو اوپرا

تو جو مُرڪي ٽورڙو ، مون ڪي ڏنو منڊ،
پو بس هر ڪا منڊ، خوشبو خوشبو ٿي وئي.

سّخي شاهہ جمار تي، سُومر واري رات،
وائي شاه لطيف جي، ميهر جي آ وات،
ڇا ۾ آهہ نجات، روڳي روح پڇي پيو.

ڏياٽيون ساري ڏيهہ ۾، ڦٽاڪن. جي عيد،
دلبر در تي ديد، آهي ٽٽنهنجي آس ۾.

هيسيل هيڏي شهر ۾، گوليءَ رات نڪاءُ،
پُٽ جي ڪٽ خالي ڏسي،ڇرڪ پريو آ ماءُ،
جيءَ لڳس ڪو گھاءُ،جڻ گولي هن کي لڳي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چؤ سُٽا

مينهن منجهہ آئون ، توکي ڏسان ٿو پيو
تو منجهان پيي وسي، سُونهن جو مينهن ٿو
مون منجهان ٿو وسي، عشق جو مينهن ٿو
هر طرف مينهن ٿي مينهن، مينهن آهي رڳو.

بس درد،درد،رڳو درد آ دلين،
بس لڙڪ، لڙڪ ، رڳو لڙڪ هن اکين.
هي زورآور زلزلو ڇا ڇا ڪري ويو.
بس لاش،لاش، لاش رڳو لاش آ وطن.

ماڻهو مارڻ مڙسي ناهي،
ماڻهو ناهڻ مڙسي آهي.
ڪارو آهي کهاڙيءَ وارو
محبت واري ڪاري ناهي.

پيار توکي بہ پر ڪيو آهہ مون،
توکي بہ ڪوئي وٽي ويو هوندو.
پيار مان جو ڏنو هو مون تو کي،
هاڻ سو گل تہ ڇٽي ويو هوندو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رحمت الله ثاني

رحمت الله ولد مير محمد ولد فقير رحمت الله اول، سن 1978ع جي فيبروي مهيني جي پهرين تاريخ سڪرنڊ ۾ جنم ورتو. مون لاءِ اها ڳالهه به آڏو آئي ته مان ڪيس ڳوٺ حاجي لعل بخش شيخ (نئين پلهڙيجي) ۾ شماريان يا سڪرنڊ ۾. سندس جنم سڪرنڊ ۾ ان لاءِ ٿيو جو سندس والد مير محمد نوڪريءَ سانگي سڪرنڊ ويو ته اتي جو ٿي ويو. جيئن اسين به نوڪريءَ سانگي ڪراچيءَ ۾ سڪونت پذير ٿي ويا آهيون پر اسان اڃا تائين ڳوٺ سان ڪو تعلق ختم نه ڪيو آهي پر مير محمد گهٽو گهٽو ختم ڪري ڇڪو آهي . تنهن هوندي به رحمت الله جي ننڍي هوندي هو ڪنهن نه ڪنهن بهاني ڳوٺ ايندو رهيو آهي. رحمت الله منهنجو نياڻو ۽ ڀاڻيو به ٿئي. سندس ٻاراڻي وهي ته صحيح معنيٰ ۾ سڪرنڊ جي ايگريڪلچر فارم تي گذري ۽ سڪرنڊ شهر ۾ ئي هن تعليم پرائي، پرائمري ۽ مئٽرڪ سڪرنڊ هاءِ اسڪول مان 1993ع ۾ انٽر سائنس به سڪرنڊ ڪاليج مان 1995ع ۾ پاس ڪري هو به سنڌ ايگريڪلچر يونيورسٽي ٽنڊوڄام ۾ ايگريڪلچر انجنيئرنگ ۾ داخل ٿي ويو. اتان 2003ع بي ايس سي ايگريڪلچرل انجنيئرنگ ۾ پاس ٿي نڪتو. سندس دوستيون سڪرنڊ جي جيڏن سان جڙيون. حقيقت ۾ رحمت الله کي فيض الله جيان مير محمد جي ادبي دوستن سان صحبت ۾ ويهڻ، انهن جون ادب ۽ سياست تي ڪچهريون ڪرڻ، مير محمد وٽ ڪتابن جو ذخيرو هجڻ ۽ ان جي مطالعي سان دلچسپي ۽ ڪلاسيڪل راڳ سان لڳاءَ هن کي شاعريءَ طرف مائل ڪيو. يا ڪيس وراثت ڪا ڇڪ ڪئي يا سندس ڏاڏي جي ناليءَ جي ڪا تيهين لچ لڳس يا ڪيس والد جي خمير مان ڪو حصو پتي مليو ۽ هن 1995ع ۾ يعني 17 ورهين جي الهڙ ۽ چڙتي عمر ۾ شاعري، حسن، محبت سان مڪا ميلو ڪيو ۽ هو به ماٺ ميٺ ۾ شاعري ڪرڻ لڳو. ڇا لڪان ته اسان جيً خاندان تي شاعريءَ جي پريءَ جو ڪو ڀاڇو پيل آهي يا ڪا قدرتي ڏات ڏنل آهي، يا ڪو طبيعت جي حساسيت آهي، جو اسان اڪثر شاعريءَ کان ئي شروعات ٿا ڪريون. هونءَ اها به ڳالهه ناهي ته اسان ڪنهن به ڪو نثر تي نه لکيو آهي، ايئن ناهي رحمت الله ثانيءَ به نثراڻي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ادب جي لحاظ کان ڪهاڻيون ۽ مضمون پڻ لکيا آهن. جيڪي مختلف رسالن ۽ اخبارن جي صفحن جو سينگار بڻيا آهن . اسان مڙئي مضمون نگار ۽ ڪهاڻيڪار به آهيون. اهو ئي سبب هو جو مون اول پنهنجي ڪهاڻين جو ڪتاب "سيئي جوين ڏينهن" ڇپرايو هو جيئن اها ڳالهه اسان پيرزادن تي مخصوص نه ٿي وڃي ته اسان فقط شاعري ئي ڪري سگهيا آهيون، ايئن رحمت الله پڻ.

رحمت الله سڪرنڊ ۾ رهندي اتي س ا س سڪرنڊ شاخ جو به پيرا سيڪريٽري بڻيو ان لحاظ کان هن ڪيترن نوجوانن ۽ جهونن اديبن سان ڄاڻ سڃاڻ به وڌائي ۽ اتي هن ڪيترن ئي دوستن تي مختلف وقتن تي مقالا به لکيا ۽ انجنيئر ٿيڻ کانپوءِ هن به پنهنجي والد جيان سنڌي ادب ۾ ايم اي فرسٽ ڪلاس ۾ 2009ع ۾ شاهه عبداللطيف يونيورسٽي مان پاس ڪئي. سڪرنڊ ۾ رهندي ۽ نوڪريءَ دوران حيدرآباد ۾ رهندي هو ڪجهه ادبي رسالن سان لاڳاپيل رهيو ۽ ڪراچيءَ ۾ رهندي آواز ٽي وي ۽ ڪي ٽي اين ٽي پڻ پروگرام ڪندو رهيو آهي.

رحمت الله سڪرنڊ ۾ رهندي دوستن جي گهيري ۾ شاعريءَ کي گهارن کان بچائيندو هڪ درياهه يعني هڪ ڪتاب 2005ع ۾ "ڪليسا جي دريءَ مان" ڇپرائي پڌرو ڪيو هن پنهجي ڪتاب تي مهاڳ ڪنهن به هڪڙي اديب يا ڏاهي کان لکرائڻ بدران پنهنجي اوس پاس جي ڪجهه سينئر ۽ ڪجهه جيڏن کان مختلف صنفن تي لکرايائين . سندس دوهن جي شاعريءَ تي ماڻڪ ملاح لکيو: "رحمت الله جا دوها به اُڏرندڙ نيرڳيءَ جا پَرَ آهن جنهن تي رنگن جون آرسيون جڙڻ ته اکيون آهن، دل لڳيءَ جا هي دوها ڪنهن نازنين جا جاڙا پرون به آهن ته گرم گرم چپ پڻ".

دوها ته اصل ۾ هند-سنڌ جي شاعريءَ جي اها ڳُهني صنف آهي، جنهن سان دنيا ۾ شاعريءَ جي شروعات ٿي آهي . انهن ڳُهنين صنفن تي ڪي ٿورا ئي شاعر قلم کڻندا آهن پر رحمت الله جيئن ته ڪلاسيڪي موسيقيءَ کي نه صرف پاڻ پسند ڪندو آهي پر راڳڻين کي به ڪنهن حد تائين سمجهندو آهي . سندس عمر جا نوجوان جيڪي هندستاني فلمن جي جنسي هيجان ۾ ٻُڏل گانا ڳائي دل وندرائيندا آهن، انهن ۾ رحمت الله ڪلاسيڪل راڳ جي رمزن، لاهن ۽ چاڙهن، سرن ۽ سازن کان ايترو متاثر ٿيو جو لکي ٿو ته: "ڪلاسيڪل موسيقي ٻڌڻ جيئن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تہ منهجي پيءُ جو دلچسپ، مشغلو هئي، ان ڪري آءٌ بہ آهستي آهستي ان رنگ ۾ رنگجي ويس. ٽنڊوڄام يونيورسٽي ۾ هاسٽل جي ڪشادن ڪمرن ۾ جتان چانڊوڪي دريءَ مان ايئن ايندي هئي، جڻ گلن جي خوشبو جا ڦوهارا برسي رهيا هجن. آئون ڪاپيون پڙهندو رهيس ۽ انهن جا الفابيٽ بابا درست ڪندو هو." هن جي گهر ۾ پورو ڪيٽ ڪلاسيڪل موسيقيءَ جي آڊيو ڪئسٽس سان ڀريل آهي.

سندس بيتن تي نواب شاهہ جي سريلي جوان سال شاعر وسيم لکيو آهي تہ: "رحمت الله پيرزادي جي بيت جو ايندڙ وقت يقين وڏيڪ سهڻو بہ هوندو ۽ سگهارو بہ ڪافي حد تائين هن بيت جي گهاڙيٽي ۽ گهاڙيٽي جي جُزن کي سمجهي ورتو آهي." ڪلاسيڪي موسيقيءَ ۾ ٺي بيت، دوهي ۽ سورٺي جي اهميت ٿيندي آهي، ورنہ فلمي دنيا ۾ تہ فقط غزل جي گائڪي ڪامياب رهي آهي.

سندس وائيءَ جي صنف تي بخشل باغي لکيو تہ: "رحمت الله جي شاعراڻي اپروچ آهي جو وائيءَ جهڙي ڪلاسيڪل صنف ۾ پنهنجي دور جا رنگ ڀري ٿو."

سندس گيت جي شاعريءَ تي هن وقت جي ڄاڻو شاعر تاج جويو لکيو تہ: "جڏهن رحمت الله پيرزادي جي سمورن گيتن جو سرسري مطالعو ڪيو تہ مون کي اهي ڪشنچند بيوس کان مير محمد پيرزادي تائين جو نہ رڳو سهڻو تسلسل لڳا پر نين تشبيهن جي مالهائن ۾ پوئيل اهڙا هار محسوس ٿيا جيڪي ڪنهن جوين ونت آڇُتَ پرينءَ جي ڳچيءَ ۾ پائڻ لاءِ آتا هجن."

غزل لاءِ چوندا آهن تہ: "قاتل صنف آهي" پر اسان جي هر نئين کان نئين لکندڙ شاعر بہ غزل سرجيا آهن. خاص ڪري اهو شاعر جنهن جي ذهن ۾ حسن، محبت، وابسطگي، موسيقي ۽ اک کي منظر جهٽڻ جي سگهہ وڏيڪ هوندي، اهو غزل سان نباهہ ڪري سگهندو ورنہ اسان وٽ غزل جا شهنشاهہ شاعر موجود آهن. رحمت الله جي هن ڪتاب ۾ غزل تي ساحر راهوءَ ڪجهہ هيئن لکيو: "رحمت الله جي غزلن جي لفظن جو سفر هر سنو پڙهاڪو پڙهي پنهنجو ٽڪ لاهي سگهي ٿو. رحمت الله جي غزل جو گل ان گل وانگي ناهي جنهن کي رڳو هڪ موسم ٿيندي آهي. اها بہ ڪجهہ وقت لاءِ."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سندس نظم تي نماڻو سنڌيءَ لکيو: "رحمت الله پيرزادو جنهن پنهنجي احساسن ۽ جذبن کي بين تائين پهچائڻ لاءِ نظم جي چونڊ ڪئي آهي، اهي بامقصد، درد جي ڪيفيتن مان گذرندڙ هڪ اڻکٽ سلسلي جيان روح ۾ لهي ٿا وڃن."

سندس ٽيڙوءَ جي صنف تي فياض چنڊ ڪليري، جيڪو ڪانئس عمر جي لحاظ ۽ شاعريءَ جي لحاظ کان وڏو آهي ۽ سنڌي شاعريءَ ۾ چڱو مقام ٿو رکي، تنهن لکيو ته: "جڏهن اسين رحمت جي هن معصوم خواهش جو جائزو وٺون ٿا تڏهن فلسفي، نفسيات ۽ علم جون سڀ تشبيهون ۽ تنقيدون هوا ۾ جهليل سگريٽ جي دونهين جي ڇلي کان به حقير محسوس ٿين ٿيون."

يعني رحمت الله جن شاعراڻين صنفن تي لکيو آهي اهي آهن، دوها، بيت، وائي، گيت، غزل، نظم ۽ ٽيڙو. سندس ڪتاب تي آخر ۾ راءِ ڏيندي معشوق ڏاريجو لکيو ته: "رحمت الله پيرزادي نه رڳو گيت، غزل، نظم، بيت ۽ وائيءَ جهڙيون صنفون تخليق ڪري پنهنجو مَن ۽ پرچايو (وندرايو) آهي پر هن اهڙي شاعري تخليق ڪري پنهنجي ٻوليءَ جي جهوليءَ ۾ هيرن جواهرن جي اوت ۽ اضافو پڻ ڪيو آهي."

سندس ٻيو ڪتاب "ڪينڊل لائيٽ" 2009ع ۾ سپ پبليڪيشن نواب شاهه پاران ڇپرايو ويو آهي. هن ڪتاب ۾ سندس صرف هڪ صنف نثري نظم ڇپيل آهن . هن ڪتاب جو مهاڳ ارشاد ڪاظمي نالي ڪنهن ڪراچيءَ جي دوست لکيو آهي . هو لکي ٿو ته: "رحمت جا نظم "سولو پلي"، "ڏک" ۽ ٻيا نظم خوبصورت آهن، اهو درد جيڪو شاعر سنو آهي "عدم جي انتها" به خوبصورت آهي. رحمت پيرزادي جا نثري نظم "بليڪ ۽ وائيٽ" ۽ رنگين پينٽنگز يا فوٽو گرافس وانگر آهن، سندس منظر نگاري خاص طور تي موهيندڙ آهي."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بيت

مون ۾ تنهنجي موهه جا، ڦٽا ايئن گلاب،
روح منجهاران روپ جا، وڄن روز رباب،
منهنجا سيئي خواب،تنهنجي خوشبو ٿي ويا.

ڪيسين ڪاهيندين، تارن ڪي آهين پڳو
يا پوءِ تنهنجي ڏيان ۾، ڪاهڻ آهه رڳو
چئو تو ته ڇُڳو ڪٽين جي ڪنمال جو .

جاڻن ڪاهوڙين ڪي ، هي صحرا جا سَپ،
ڳاڙها جن جا وات ٿيا، چڙ ليارن جي لَپ،
ڏند انهن جا ڪپ، چٽي ڪن ٿا چيتيون.

جوين منجهه جڙاءُ، ڏسي سَنڌ سُڪي ويا،
اچي لڳو ايئن اوچتو اڄ آهي اُتر واءُ
اهڙو مون کي ساءُ، تنهنجي ساهن مان مليو.

ڇَتا تن تي ڇانوَ پب جنهين جا بي ڊپا،
ڪتيون تن سان لهن، پوياڙيءَ جو لانوَ
جن وِڇائيا نانوَ ناتا جوڙيا نانهه سان.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وائي

تون بہ ان کي ڏي چڏي،
مان بہ ان کي ٿو چڏيان،
ڳالهہ جا اڌ ۾ رهي.
دُر چَڦ جي ڇان ۾،
تون آءُ، مان پکڙا اڏيان.
ڳالهہ جا اڌ ۾ رهي.
چنڊ جي تصوير ۾،
آءُ ڪنهنکي پيو سڏيان.
ڳالهہ جا اڌ ۾ رهي.
ننڊ جا ڏا ڳا نهوڙي،
تو گڦائن سان گڏيان.
ڳالهہ جا اڌ ۾ رهي.
روح تي رسوا ويو آ،
لُوءِ مان جيڪر لڏيان.
ڳالهہ جا اڌ ۾ رهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وائي

پنهنجي تون جڳ ڏي،
ويندين نيڻ لڏي
هاءِ پرين پرديس جا.

ڪيڏا خواب پلي
تو ۾ عشق اڏي
هاءِ پرين پرديس جا.

جيسين ساهہُ ڇڏي،
تيسين سات تہ ڏي
هاءِ پرين پرديس جا.

ايندس پيار پنڻ،
تنهنجي آءٌ تڏي
هاءِ پرين پرديس جا.

ساريا جوين ڏينهڙا،
منهنجي جيءَ جڏي
هاءِ پرين پرديس جا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وائي

ڪالهہ بہ جوڳي آيا ماءِ،
سازاسان ڪي ساڙي ويا.
رمتا جوڳي بنسيءَ تي ايئن،
تن جي پيڙا تون تہ نہ ڳاءِ.
سازاسان ڪي ساڙي ويا.
واريءَ تي وسڪار اڇي ويو
ڪڻ تون پنهنجا خيما لاهہ.
سازاسان ڪي ساڙي ويا.
ڏُور افق ان ديد ملي آ،
هاڻ هلڻ جا سانگ سجاءِ،
سازاسان ڪي ساڙي ويا.
جهُونا ڳُڙهہ تہ جهري ويو
روئندو ايندو راءِ.
سازاسان ڪي ساڙي ويا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وحدت جي منزل

آئون،رُج جي اڪين مان،
تنهنجي حسن کي
ڏسي رهيو آهيان،
۽ تنهنجي سُونهن،
خوشبو جيان،
پنهنجي وجود کان،
هٽ ڇڏائي ڊوڙندي ڊوڙندي تي وڃي.
خبر ناهي،
تہ منهنجي وحشت جي،
ڪهڙي منزل آهي،
۽ تنهنجي سُونهن جو
ڪهڙو ڪاتو آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تنهنجي اکين جي نو گوايريا ۾

تنهنجي اکين جي نو گوايريا ۾،
منهنجي يادن جي ڪبوترن جا سپنا،
وقت جي وڏن مسيحائن کي،
بي وسيءَ جو زهر پياري ٿا وڃن.
منهنجو پيار!
لفظن جي پارسائيءَ ۾ مقيد هوندي،
بي رخو ٿي ويو آ،
ڪير چوندو تہ تنهنجي مُرڪ جا جهرڻا،
منهنجي ڏيان جي سرحدن کان ٻاهر آهن،
ڪير چوندو تہ تنهنجون هي پنل اکيون،
منهنجي گيان جي حدن ۾ نہ رهيون آهن.
ڪير چوندو تہ منهنجو هر پل،
تسبيح جي داڻن جيان آهستي آهستي،
تنهنجي تصور کان سوا،
سِرڪي رهيو آ.
منهنجي محبت تنهنجي پهڻ جهڙي دل کي،
سيرا ڪري ڇڏيو آهي.
۽ خواب تنهنجي اکين جي،
گهراين مان اُڪري،
رنگين گلن جيان ڦٽي پيا آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مُرڪ

هي چپ آهن يا ڪچيون مکڙيون،
هي شرارتي نيڻ آهن يا جوئر جي کيت ۾
اٿنيهيڻ جي اونداهي ۾ کڙکيتا!
تون هزار سکين مان ڪيڏي پڌري آهين،
تنهنجي پيار جو پنهنجو ڍنگ آهي،
تون چير جي چريائي آهين،
تون بنسريءَ جو سُر آهين،
تون سمنڊ جي پکيءَ جو اهو نغمو آهين
جنهن ۾ سمنڊ جي گهرائي،
۽ اٿاهه چولين جا اُمنگ آهن،
مون کي تنهنجي محبوب ٿيڻ تي فخر حاصل آهي!
مون کي ڪائنات ۾ ڪجهه ٻيو نه کپي،
مون کي تنهنجي مُرڪ کپي،
جا ڪوثر جي سُرڪ کان هزار ڀيرا سُٺي آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪينڊل لائيٽ

ميڻ بتيءَ جي روشنيءَ ۾،
هن جو مُک اجا معطر،
اجا معصوم لڳي رهيو آهي.
هوءَ جيڪا اڳ ئي ڏاڍي معصوم،
۽ ڏاڍي حسين آهي.
هڪ ڏِگهي ڪرسيءَ تي،
عجيب نموني ننڊ پئي آ.
۽ هن جي ڇاتيءَ سان لڳل،
نظمن جو ڪتاب آهي،
اهو سمورو منظر،
هن حسين ڇوڪريءَ جي خواب ڪان،
وڌ حسين خواب لڳي رهيو آ.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تون تہ اھو ڪو نہ ڏنو آھي

هن وڏي شهر جي،
گندي پاڙي ۾ هيءُ هوٽل آهي!
تو تہ اهو ڪو نہ ڏنو آهي.
هن هوٽل جي پنيان،
هڪ اڌ پڱل ڪمرو آهي،
۽ ان ڪمري ۾ جيڪي ميريون رلهيون آهن،
انهن تي هو صبح جو اچي سمهندو آهي.
۽ رات جو اتي بيراگيري ڪندو آهي.
ڏينهن جو هوٽل جون سڀ پليون،
هنجي بستري جو طواف ڪنديون آهن.
هو هن شهر ۾ ڪمائڻ آيو آهي،
هي هڪ وڏو شهر آهي،
هو جڏهن رات جو اُٿي ويندو آهي،
تہ ڪو بہ خواب پاڻ سان لهي ڪٽي ويندو آهي.
پر تو تہ ڪڏهن بہ اهو ڪو نہ ڏنو آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪلفٽن ۾ ڪرفيو

پيلي نيڪر سان،
ٻار گئلريءَ ۾،
وڏي رنگين بال سان،
راند ڪيڏي رهيو آ،
۽ سياري جي اُس جا ڪرٽا،
هن جي اکين کي هر هر،
تنگ ڪري رهيا آهن.
سلواڊور جي حسين عورت،
ڪلفٽن تان ناريل وٺي رهي آ،
غير معمولي رش ۾،
سڀ ماڻهو ڪم ڪار ۾ رُڌل آهن،
ڇو تہ ڪرفيو ۾ باقي،
سوا ڪلاڪ آهي،
۽ هڪ چيني جوڙو ناسي در تي،
هڪ ٻئي کي چمي ڏئي
موڪلائي رهيو آ.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

غلام حسن سائل

نئين ٿهي مان ان ٿهيءَ کي ٿو چوان جيڪا دراصل فيض ۽ غوث کان ٻہ پوءِ جو آهي، عمر جي لحاظ کان ٿي ٿهي ڳٽبي آهي. تنهن ڪري غلام حسن سائل ولد هادي بخش ولد علي محمد ٻہ حقيقت ۾ رحمت الله جيان سڪرنڊ ۾ 14 اپريل 1978ع تي پيدا ٿيو سندس تعليم ۽ تربيت، ٻاراڻي وهي سڪرنڊ جي انسٽيٽيوٽ آف ويٽ جي ڪالونيءَ ۾ وڌين، جهونين، ڇانءَ دار نمن ۽ چوطرف فصل، ساوڪ ۽ سونڌي سونڌي نمن جي ٻور جي خوشبوءِ ساهہ سان اندر ۾ اوتيندي، ٻانبڙا پائي، پنڌڙو ڪري نيٺ هو پرائمريءَ ۾ پهتو غلام حسن سان هڪڙو عجيب قسم جو الميو اهو رهيو جو هن والد جي شفقت ڏٺي ئي ڪا نہ اها ٻہ ڳالهہ ڪانهي تہ ڪو سندس پيدا ٿيڻ سان سندس والد هي جهان ڇڏي ويو هجي، پر هو سڪرنڊ شهر ۾ نہ هو باقي دنيا ۾ نہ صرف ان وقت هو پر اڄ ٻہ قيدِ حيات ۾ آهي. سندس والد هن جي والده سان اختلاف هئڻ ڪري، پيدا ٻہ مامي جي گهر ۾ ٿيو سندس سنياليندڙ ٻہ سندس مامو هيو ۽ سندس مامو هيو مير محمد، مير محمد جي پيڻ هادي بخش جي گهر ۾ هادي بخش جي پيڻ مير محمد جي گهر ۾ هئي، تنهن هوندي ٻہ عورت جي هوڏ ۽ هاديءَ جي انانيت هڪ ٻئي کان دوريءَ جو سبب بڻجي پيو پر انهن ٻنهي اها ڳالهہ ٻنهہ نہ سوچي تہ ٻارن جو ڇا ٿيندو ۽ اهي والد جي غير موجودگيءَ کي ڪيئن ڏسندا، تنهن هوندي ٻہ هادي والد وارو شفقت جو هٿ پنهنجي اولاد تيٰ رکي نہ سگهيو پر مير محمد پيڻ جي ڪري ڪين پاڻ وٽ رهايو ڪين پڙهايو ۽ متئرڪ ٻہ غلام حسن سڪرنڊ مان ئي ڪئي ۽ هن کي ٻہ اوس پاس ۾ ساڳيو ماحول ئي مليو جيڪو رحمت الله ثانيءَ کي ٔسڪرنڊ ۾ مليو ۽ هن ورې 1992ع ۾ يعني 14 ورهين جي عمر ۾ شاعريءَ جي ميدان ۾ پير پاتو. هو ان ننڍي وهيءَ ۾ ئي سڪرنڊ جي سونا سونا سنگ ڪٽڪ جا اپائيندڙ ڌرتي پاڻ مان شاعرن جي ٻہ جڻ پوک پچائيندي رهي آهي ۽ ان شاعريءَ لاءِ زرخيز زمين غلام حسن جي اندر شاعريءَ جا سونا سونا سلا نسيرڻ شروع ڪيا. هو س ا س سڪرنڊ جو نوخيز ميمبر بڻجي ويو ۽ اتي پنهنجي ٻاراڻي وهيءَ واري شاعري پنهنجي والد يا مامي جي عمر وارن اديبن جي آڏو تنقيد جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لاءِ پيش ڪندو رهيو ۽ انهن جي تنقيد مان پنهنجي شاعريءَ جي پوک کي ريج ڏيندو ۽ آبياري ڪندو رهيو.

نيٺ کيس مئٽرڪ ڪانپوءِ اتي ئي سڪرنڊ ۾ وٽيرنري يا لائيو اسٽاڪ ڪاليج مان ڊپلوما ڪيائين ۽ هاڻ اتي روزگار سان ته لڳي چڪو آهي. هتي هيءَ ڳالهه به ٻڌائيندو هلان ته هادي بخش به شاعر آهي پر سندس به اها بدقسمتي، عام ڪيترن ئي شاعرن جيان آهي جو سندس شاعريءَ جو ڪو ڪتاب ڇپجي نه سگهيو آهي. اها بدقسمتي منهنجي ڳوٺ جي ڪوڙ ساترن شاعرن جي آهي، جن مان ڪيترا ته رسالن ۾ به ڇپجي نه سگهيا آهن. ان جو سبب هنن جي ڇپجڻ سان عدم دلچسپي چئي ٿو سگهجي. هادي بخش به منهنجي چاچي رحمت الله جو نياڻو ٿئي، ان ڪري منهنجو سئو ۽ مير محمد جو پيٽيوبو ٿيو.

غلام حسن جي والد هادي بخش ڪان اڳ سندس ڪٽنب ۾ ڪو شاعر نه هو، پر هاديءَ ڪان پوءِ غلام حسن شاعري ڪرڻ شروع ڪئي ۽ هو اج سوڌو ان سان باوفا سريت جيان نباهيندو پيو اچي . سندس اهڙي لڳاءَ کي ڏسي س ا س سڪرنڊ وارن کيس سڪرنڊ چار پيرا سيڪريٽري بڻايو سائل نه صرف شاعري لکي ٿو پر نثري ادب تي به لکڻ جي ڪامياب ڪوشش ڪيائين، هن ڪجهه ڪهاڻيون ۽ ڪجهه مضمون مقالا پڻ لکيا آهن. سندس شاعريءَ جو مجموعو "سمنڊ ڪناري ڪوڙ" ڊسمبر 2005ع ۾ مسيحا پبليڪيشن، سڪرنڊ وارن ان علائقي جي پلي شاعر فياض چنڊ ڪليريءَ جي مهاڳ، "ساڌ ٻيلي جي خاموشي ڪجهه ڳالهائي ٿي" جي سري سان ڇاپي پڌرو ڪيو. هن سندس مجموعي ۾ غزل، گيت، بيت، وائيون، آزاد نظم، نثري نظم ۽ ترائيل آيل آهن. هن ڪتاب جو پبلشر ثناءَ الله خاصخيلي لکي ٿو ته: "سائل پيرزادو نه فقط فطري تخيلقڪار آهي، مگر هڪ انتهائي حساس طبيعت ماڻهو به آهي .هو جيئن پنهنجي تخليق ۾ کرو ۽ سچو آهي، تيئن هن کي عام زندگيءَ ۾ به تخليق جي پارس مٽي ڇهي سون بڻائي ڇڏيو آهي."

سندس ڪتاب جو مهاڳ لکندي فياض چنڊ ڪليري نه چاڻ ڪهڙين گوناگون عميق جي تبين ۾ پٽجي ويو آهي، سائل لاءِ هيئن ٿو لکي ته: "سائل جي شاعري پڙهندي منهنجي ذهن ۾ شاعري، آرٽ، فنون لطيفه جي حوالي سان انيڪ سوال اڀرندا رهيا آهن ۽ سائل جي شاعريءَ جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پسمنظر ۾ لڙهندي مون تاريخ، ادب، مذهب ۾ هڪ طويل تبي هنئي. آهي، سائل بنيادي طور پيار، عشق ۽ رومانس جو شاعر آهي جيتوڻيڪ سندس شاعري اجا پنهنجي ارتقائي سفر ۾ آهي. سائل اجا خوابن جي ڇهاءَ، اوسيئڙي جي رنگين پوپٽن جي اڏارن، اڪيلائين جي طويل مسافتن، ڪنهن بسنتي گلاب جهڙي محبوبا جي انگ انگ جي واس ۽ حسرت ۾ رهجي ويل ڪجهه چمين، ڪجهه ٿهڪن، ڪجهه مُرڪن جو تمنائي آهي.“

سائل لاءِ سنڌ جي البيلي شاعر اياز گل جيڪو پاڻ غزل جو شاعر آهي ڪتاب جي پوئين پني تي هيٺين قلم ٿو هلائي تہ: ”سائل گيت، وايون، غزل ۽ هر صنفن سان هن لظن جي راند رهي آهي پر هن جو غزل ۾ تخليقي اظهار وڌيڪ سگهارو، سهڻو ۽ سيبتائيپ وارو آهي. سائل کي سٺو لکڻ کان ڪير بہ روڪي نہ ٿو سگهي.“

مون کي رحمت ۽ سائل کي پنهنجي ڳوٺائين سان ڳنڍڻ بہ عجيب پيو لڳي، ڇاڪاڻ جو هنن ٻال جتيءَ جان جوانيءَ تائين اجا اڄ تائين اسان جي انِ ڳوٺڙي، جنهن ۾ ڪائين جون ڪنڊيون، ڪامون پيل ڇنون، لوڙها ڏنل اڱڻ، اڱڻ تي اونهاري جي راتين جو ستارا ۽ چنڊ، تاڪ منجهند جو سڱريون ميڙي اچي اکري مهريءَ سان ڪتي منائي ملائي ڦڪ نہ هنيا آهن، جن نتهڻ ۾ ڏوڪريءَ کان مهين جي دڙي ۽ پوءِ ڳوٺ تائين گوڏي جيڏي ڏاب مان ور ڪٽي پگهر ڳاڙيندي پنڌ نہ ڪيو آهي، جن گُهٽ ۽ پُوست ۾ آءَ ڏکڻ ڏيهي، پنج ميڄرن جي پيهي نہ ڳايو هجي، جن جهنگ مان ڪاٺيون ڪري اچي سرديءَ ۾ چلهہ تي ويهي هٿ سيڪي ڇانورن جي ماني اڱرن تي سيڪي ۽ سرنهن جو يا پلي‎ءَ جي ساڳ سان نہ کاڌو هجي. سانوڻيءَ جو جهلي بند جي پاڙ ۾ ٽيل ڪامن ۾ درياهہ جي وهندڙين ڪري پرجي وڃڻ کان پوءِ ڏائي ٻُچيءَ جي پروڙ ۽ تڙڳڻ جو ساءُ نہ ورتل هجي، جنهن ٻمبر تي ڏکي ڏڪر، ونجهہ وتي، ڪوڏي ڪوڏي، گهپ گهوڙي راند نہ کيڏي هجي، ان لاءِ ڳوٺائي لکڻ تي هٻڪ ضرور ٿي محسوس ٿئيم. هنن ٻنهي لاءِ دوستن موهن جي دڙي جي مٽيءَ جي خمير مان پيدا ٿيڻ لکيو آهي، هنن جي تہ اور بہ الائي ڪتي پوريل آهي يا اها ڪتن ٻلن جو ڪاچ ٻٽي آهي.هنن کي مان ڳوٺ حاجي لعل بخش (نئين ٻلهڙيجيءَ) جو لکان يا اها غلطي ٿو ڪريان يا مان سڪرنڊ کان بہ شاعريءَ زوريءَ جهٽ هٽي، کسي، پيرن تي زور رکي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

يڳو ٿو وڃان . هنن جا ٻلهڙيجيءَ ۾ ڪي آهن به ته نه جهڙا. جن جي لاءِ سندن ساهه چو سُري. هنن شاهه جمال جي تُربت جي پاسي ۾ ويهي پنهنجي ڏاڏي يا ناني جي تُربت تي ڪڏهن چار ڪل به نه پڙهيا آهن، ڪٿي مان ڳوٺ واسين سان ويساهه گهاتي ته نه پيو ڪيان جو قلم منهنجي هٿ ۾ آهي . ها، هو منهنجي رت جا رشتيدار ضرور آهن، پر هو ٻئي نه ٻلهڙيجيءَ ۾ ڄاوا، نه نپنا، نه ٻانبڙا پاتائون، نه ٻاتڙو ٻوليائون، نه پيرڙو پنڌڙو ڪيائون ۽ پوءِ به سڏجن ڳوٺ حاجي لعل بخش (نئين ٻلهڙيجيءَ) جا. هاڻ ته مير محمد به ٻلهڙيجيءَ کان ارواح پلي چڪو آهي. هو به ڪو سال ۾ هڪ پيرو به پيرو نه ٿو ڪري. هو پل اسان لاءِ نه اچي، هو پل ڪنهن سان به نه ملي پر ڪڏهن پنهنجي قريبن جي قبرن تي ته فاتحا پڙهڻ اچي . هن جا ڏوهاري اسين ٿي هوئنداسون، پر سندس سخي شاهه جمال ته ڪو ڏوهه نه ڪيو آهي . سندس والد جي تُربت ته ضرور عاشورن جي ڏهاڙن ۾ سارينديي هوندس . سندس والده، سندس وڏور سَتِي ڄَتِي پيڻ جي تربت تي به ٻه قل هن واتان سال ۾ نه ٿي ٻڌي، سندس چاچا، ماما، استاد ڳوٺائي ڪڏهن سلام جا لفظ به نه ٿا ٻڌن ته اهي ڪيئن ٿا پاڻ کي ٻلهڙيجيءَ جو ڪوٺائين.

جذبا نيٺ اُبڙڪي پيا، ڪيڏا ونگ وڏا ماڻ پر چنائي، قلم ذريعي پني تي اُڪرجي ويا، پتائي چواٽي:

نَوَ نير ڏهه ڏانوٽيون، پندرنهن پيد پياس،
سجڻ ياد پياس، چرڪ چنائي هيڪڙي

بهرحال غلام حسن سائل جي شاعريءَ جي چونڊ اوهان جي پڙهڻ خاطر ڏجي ٿي.شاعريءَ جي چونڊ هيءَ آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

غزل

.سنڌ ايڪيھين صديءَ ۾ زندگي ٻوڙي پئي،
جيئن مڇي سنڌوءَ نديءَ ۾ زندگي ٻوڙي پئي.

روشنين جي شهر ۾ گم، ڳوٺ جو ڳڀرو ٿيو
ڪا نظر وچڙي ڪنڌيءَ ۾ زندگي ٻوڙي پئي.

چرچ ۾ ڪا راهبا، چاهت وچان پيئي روئي،
تپسيا سان بندگيءَ ۾ زندگي ٻوڙي پئي.

هوءَ سرتين ساڻ سان، هن ڏانهن گهُوريندي رهي،
سُونهن جڙ ساجن سنديءَ ۾ زندگي ٻوڙي پئي.

پيار کان محروم تي،ڪوئي اندر جيڪا وئي،
ديد جڙ تنهن ڳاٽڻيءَ ۾،زندگي ٻوڙي پئي.

ڪيتري مدهوش ويڙي آهه گند جي ڍير تي،
نرت ڏيئي دريءَ ۾ ،زندگي ٻوڙي پئي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هيءَ اڏ رات سيرو گهٽي چاندني آ،
اسان کي اوهان جيئن وٽي چاندني آ.

ڪڙڪيءَ جي چاريءَ تي شبنم جا قطرا،
سڄي رات ان مان ڇٽي چاندني آ.

جي فوٽ پاٿ تي رات پيا ٽا گهارن،
انهن لئہ بٽي چڙ ڏٽي چاندني آ.

ازل کان اندر جو اوندھہ ۾ آهي،
انهيءَ کي وئي منڊ هٽي چاندني آ.

متان لوڪ جي تون اکين ۾ اچين،
لڪي تون اگڙ تي بٽي چاندني آ.

اچي تي هو ورهين پڇاڻاڻااسان وٽ،
سڄي ڏيهہ جي اُپ ڪٽي چاندني آ.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏنو سين پيار سان توڏي،اسان بدنام تي وياسين،
سموري ڳوٺ جي لب تي، نئون الزام تي وياسين.

توهان هوندي بہ اي جانان! حياتي جڻ سويرا هئي،
توهان ويندي لٿو آ سج، سراپا شام تي وياسين.

پرين دل جي ٿي مندر ۾ ،اوهان جي مُورتيءَ آڏو
جهڪائي سِر ڪيو سون رام،اسان خود رام تي وياسين.

حياتي ڇا بڻي وئي آ، جنوني عشق تنهنجي ۾
ڪڏهن مندر ڪڏهن ڪعبو ڪڏهن احرام تي وياسين.

ڇُڳي ويو خواب نيڻن مان، جيئن ئي جاڳ جو پنڇي،
پرين ان پل اسين هڪ وار جڻ گمنام تي وياسين.

صدائون يار جون لب تي، ڪٿي سائل جو نڪتاسين،
تہ خود سامي، سچل ۽ شاھہ جو پيغام تي وياسين.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گيت

جوڀن جلويدار اسان جو چين لٽيو آ،
جوڀن جلويدار
اسان جو چين لُٽيو آ.
سانجهيءَ ڏاري هُوءَ اچي ٿي،
سڪ وارن کي سؤنچو ڏئي ٿي،
ڪويل جي ڳُوڪار اسان جو چين لُٽيو آ.
تنهجي سهڻيءَ سار اسان جو چين لُٽيو آ.
چانڊوڪي تي چٽاڪا ھاري،
نينهن وارن جو نينهن نڪاري،
موتئي جي مهڪار اسان جو چين لُٽيو آ،
هيرن جي هبڪار اسان جو چين لُٽيو آ.
هيءَ رُت تنهنجو پيار پڪاري،
هيءَ رُت تنهنجي واٽ نهاري،
ديد اوهان لئه ڏوار اسان جو چين لُٽو آ.
موسم مينگهه ملهار اسان جو چين لٽي آ.
مُک تي لڙيل زلف ٽاهيندي،
سائل جو هي گيت ڳائيندي،
تنهجي نينهن نهار اسان جو چين لُٽيوآ،
توريءَ هيل بهار اسان جو چين لُٽيو آ.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گيت

هئہ هئہ ڪانگ لنوين ٿو نمر تي،
سارو ڏينهن ڏنوين ٿو نمر تي،
تون بہ تہ آئين ڪو نہ!
اسان وٽ،
تون بہ تہ آئين ڪو نہ!
مڪڙي مُڪڙي گل تي پئي،
ڪويل ڪوڪي جڙ تہ پيچي پئي،
تنهنجي خوشبوءِ ڇو نہ؟
اسان وٽ،
تون بہ تہ آئين ڪو نہ!
جيئن ٿا ويڙ ملن سيٽن ڪانَ،
تيئن ٿا نير ٿمن نيٽن مان،
سَڪِيون ڇونمر تہ رو نہ!
اسان وٽ،
تون بہ تہ آئين ڪو نہ!
چڙهندي وِير جيئن پن ڳاري،
تنهنجي سار وجهي تيئن ماري،
اسان تي ڪا بہ ميار پو نہ!
اسان وٽ،
تون بہ آئين ڪو نہ!

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بيت

ڪونج لڳي تي جيئن، سکي! وڄ پکين ۾،
منهنجي اکين ۾، تيئن سمائي آنهن تون.

منهن مٺائي آن ويو، چا ٿيو ٿوڪي سيڻ،
تي ويا آهن ويڻ، تارا سارا اُپ جا.

سج جا ڪرڻا پاڻيءَ تي، هيرن جيئن پاسين،
چڻ ته پيا جرڪن، ڪاوا تنهنجي ڳچ جا.

هن جا ٿهڪ ائين ها، جيئن تانگر جا گل،
ساري پاڙي هُل، هن جي سُونهن مچائيا.

هن جي چنريءَ جي مٿان، ڪاون جو جڙاءُ،
آهي جيئن چٽاءُ، تارن سندو اُپ تي.

خاڪ مٿان ڳهلا پلا، چا لئه هي گلاب،
اکڙين ۾ جرڪي پيو ڪارو ڪارو آب،
چا اجان ڪو خواب، جيئرو آهي جيءَ ۾.

پيڻي آنهن پڪو هتي، تون جا آس رکيون،
تنهن جون ٿيون اکيون، ڪنهن کي ڳولن باهه ۾.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وائي

رنگ ڄڻ ڪي زندگيءَ جا،
سانوڙيءَ جي هئي ڇُني.
سا پيلا وسري سگهي ٿي.
بي ڏيانيءَ ۾ ڏني،
هن هئي جيڪا ڇُمي.
سا پيلا وسري سگهي ٿي.
هوءَ ڪجهيءَ جون هي قطارون،
ساڻ هئي مون سان گهمي.
سا پيلا وسري سگهي ٿي.
رات سياري جي سجي،
پاڪرن ۾ جا سهمي.
سا پيلا وسري سگهي ٿي.
هوءَ وڇوڙي راتڙي،
سڏڪا پري جيئن رُني.
سا پيلا وسري سگهي ٿي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وائي

اونده سارڻ وڙهي پئي،
گهر ۾ چمنيءَ لاٽ.
تون ڪٿي آهين ميان!
اُتران آيون اوڙڪون،
ڇپري ڇپري ڇاٽ.
تون ڪٿي آهين ميان؟
هانءَ پيا ڏارين هو
گجڻ جا رانيات.
تون ڪٿي آهين ميان؟
چرڪ ڇڏائي تا ڇڏن،
ڪنوڻ جا ڪجڪات.
تون ڪٿي آهين ميان؟

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏيان منهنجو ٻئي طرف ڇو ٿو وڃي؟

سوچيان ٿو ساڻ تنهنجي،
ڏيان منهنجو ٻئي طرف ڇو ٿو وڃي.
تون جيڪا ايڏي حسين آن،
چنڊ تارا روز تنهنجي رُوءِ کي سجدا ڏين ٿا،
۽ حسن جي دوام لئه دعائون گهرن ٿا،
چپ تنهنجا رس ڏاڙهن کي اُڌاري ٿا ڏين،
نيڻ تنهنجا مڌ کي ٿا ڪيف ڏين،
وار تنهنجا رات جي ڪاراڻ کي معنيٰ ڏين ٿا،
ڳل تنهنجا ٻاڪ کي سرخي ڏين ٿا،
ٽهڪ تنهنجا راڳڻيون ايجاد ڪن ٿا
ساهه تنهنجا چنڊن کي سرهاڻ ڏين ٿا،
حيلهه تنهنجي، سؤ سڳيون ڇوڙيءَ ڇڏي ٿي،
پاڪرن ۾ ڪائناتون تون سميٽي ٿي رکين،
هلڻ تنهنجو مور جو جهڻ رقص آهي،
ڇاتيون ڇڳا جڻ نه برفاني جبل هن،
لڪ جن جو پيار جي جهڻ راهه آهي،
تو ۾ منهنجو ساهه آهي،
پوءِ پي سوچيان پيو،
ساڻ تنهنجي، ڏيان منهنجو ٻئي طرف ڇو ٿو وڃي،
ڇا اهو ٿي ته طرف ناهي،
جنهن جلا توکي ڏني آ،
حسن جي ڪليل فضا توکي ڏني آ.
۽ شعور حسن جي،
هي عطا مون کي ڪئي آ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آدمي

آدمي پتر جيان،
زندگيءَ جي تلاءَ ۾
خاموشيءَ سان ڳرندو ٿو رهي.
موت!
پاڻيءَ جيان،
هن جي نازڪ بدن ۾
لهندو ٿو رهي،
چند پلن جو ڏيک آ،
بس پوءِ رڳو.
رهندو وڃي،
پاڻي ئي پاڻي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ترائيل

اکين کي آرسيءَ سان نہ پيٽ جاني،
اهي ٽٽيون تہ روح گهايل ڪنديون.
انهن تان خواب جا عڪس نہ ريٽ جاني،
اکين کي آرسيءَ سان نہ پيٽ جاني،

نہ لاڙ لڙڪن کي ڪجهہ سميٽ جاني،
وڇوڙي ۾ روئڻ جون راتيون گهٽيون.
اکين کي آرسيءَ سان نہ پيٽ جاني،
اهي ٽٽيون تہ روح گهايل ڪنديون.

****

هي سکيون گلابي ويس ۾،
ڪيڏو وڻن ٿيون سائي ڪيت ۾،
آئون اوپرو هان سندن ديس ۾،
هي سکيون گلابي ويس ۾،

سج سمهي پيو شام جي ڪيس ۾،
چڙهہ چٽيان منظر اهو بيت ۾.
هي سکيون گلابي ويس ۾،
ڪيڏو وڻن ٿيون سائي ڪيت ۾.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سنڌ جي اڻ ڄاتي آهيان

شاعري

ديوي ناگراڻي

آدرشي انسان

نورالدين سرڪي

(اڌوري آتم ڪٿا، انٽرويو ۽ رچنائون ۽ خاڪا)

سهڙيندڙ

ستار پيرزادو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انسان ديوتا دئيت

رابرٽ گرين انگرسال

سنڌيڪار

اڪ پنجواڻي

موهن جو دڙو

پراچين سيتا نئين تهذيب جي دائري ۾

مختلف ليکڪن ۽ محققن جا تاريخي ليک

سهڙيندڙ

خليل موريائي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رحمت الله اول

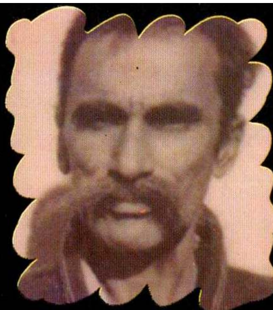

فقير يار محمد

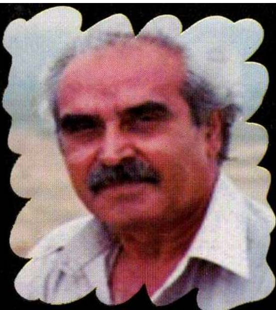

انور پيرزادو

مير محمد پيرزادو

ستار پيرزادو

ملكه خاتون

فيض الله پيرزادو

شاهه محمد پيرزادو

غوث پيرزادو

رحمت الله ثاني

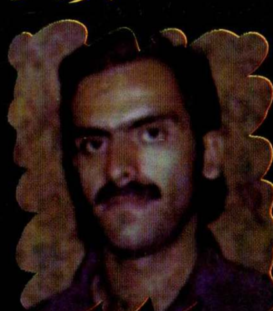

غلام حسن سائل

مسرور پيرزادو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پڙهندڙ نسُل . پَ نَ

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ” اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻڪَ ”لُڙهندڙ نسُل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ئي لکيو:

انڌي ماءُ ڄڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لُڙهندڙ، ڪَڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، ٻَرندڙ، ڇُرندڙ، ڪِرَندڙ، اوسيئڙو ڪَندڙُ، ياڙي، ڪاٺُو، ياجوڪَڙُ، ڪاوڙيل ۽ وِڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سَگهجي ٿو، پَر اسان اِنهن سڀني وِچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان کڻي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعنيٰ e-books ناهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهَڻ ۽ هِڪَ ٻِئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻِڻَ جي آسَ رکون ٿا.

پڙهندڙ نَسل (پَنَ) ڪا بہ تنظيمَ ناهي. اُنَ جو ڪو بہ صدر، عُهديدار يا پايو وِجهندڙ نہ آهي. جيڪڏهن ڪو بہ شخص اهڙي دعويٰ ڪري ٿو تہ پَڪَ ڄاڻو تہ اُهو ڪُوڙو آهي. نہ ئي وري پَنَ جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو تہ پَڪَ ڄاڻو تہ اُهو بہِ ڪُوڙو آهي.

جَهڙيءَ طَرَح وڻن جا پَنَ ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اَهڙيءَ طرح پڙهندڙ نَسُل وارا پَنَ بہ مختَلِف آهن ۽ هوندا. اُهي ساڳئي ئي وقت اُداس ۽ پڙهندڙ، بَرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وِڙهندڙ ۽ پڙهندڙ بہ ٿي سگهن ٿا. بين لفظن ۾ پَنَ کا خُصوصي ۽ تالي لڳل ڪِلَب Exclusive Club نہ آهي.

ڪوشش اها هوندي تہ پَنَ جا سڀ ڪَم ڪار سَهڪاري ۽ رَضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي تہ ڪي ڪم اُجرتي بنيادن تي بہ ٿِين. اهڙي حالت ۾ پَنَ پاڻ هِڪَٻِئي جي مدد ڪَرڻ جي اُصولَ هيٺ ڏي وَٺُ ڪندا ۽ غيرتجارتي non-commercial رهندا. پَنَن پاران ڪتابن کي ڊِجِيٽائِيز digitize ڪرڻ جي عَملَ مان ڪو بہ مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نہ ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊِجِيٽائِيز ڪرڻ کان پوِ ٻيو اهم مرحلو وِرهائڻ distribution جو ٿيندو. اِهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو تہ ڀلي ڪمائي، رُڳو پَنَن سان اُن جو ڪو بہ لاڳاپو نہ هوندو.

پَنَن کي کُليل اکرن ۾ صلاح ڏجي ٿي تہ هو وَسَ پٽاندڙ وڌ کان وَڌِ ڪتاب خريد ڪَري ڪتابن جي ليکڪَن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي هِمٿائِن. پر ساڳئي وقت عِلم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪَنهن بہ رُڪاوٽ کي نہ مڃن.

شيخ اَيازَ علمَ، ڄاڻَ، سمجهہَ ۽ ڏاهپَ کي گيتَ، بيتَ، سِٽَ، پُڪارَ سان تَشبيهہ ڏيندي انهن سيني کي بَمن، گولين ۽ بارودَ جي مدِ مقابل بيهاريو آهي. اياز چوي ٿو تہ:

گيتَ بہِ ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪَرن ٿا.

... ...

ڄڻ ڄڻ جاڙ وڏي تي جَڳَ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ ڇُپن ٿا؛
ريتيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موتي مَنجهہِ پهاڙ ڇُپن ٿا؛

... ...

ڪالهہَ هُيا جي سُرخ گُلن جيئن، اڄڪلهہ نيلا پيلا آهن؛
گيتَ بہِ ڄڻ گوريلا آهن........

... ...

هي بيتُ اَٿي، هي بَم- گولو،
جيڪي بہ ڪٽين، جيڪي بہ ڪٽين!
مون لاءِ ٻنهي ۾ فَرَقُ نہ آ، هي بيتُ بہ بَمَ جو ساٿي آ،
جنهن رِڻَ ۾ رات ڪَيا راڙا، تنهن هَڏَ ۽ چَمَ جو ساٿي آ ـ

اِن حسابَ سان اڻڄاڻائي کي پاڻَ تي اِهو سوچي مَڙهڻ تہ "هاڻي ويڙهہ ۽ عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نہ وڃايو" ناداني‍ءَ جي نشاني آهي.

پَنَن جو پڙهڻ عام ڪِتابي ڪيڙن وانگر رُڳو نِصابي ڪتابن تائين محدود نہ هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج ۽ سماجي حالتن تان نظر ڪڄي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي پاليسيون policies اڻڄاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَنَ نِصابي ڪتابن سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين

ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نسُل جا پَنَ سيني کي **چوءِ چالاءِ ۽ ڪينئن** جهڙن سوالن کي هر بَيانَ تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوشش ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جوابَ ڳولڻ کي نہ رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اٽل گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان بہ پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي اِن سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا. بَس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏِسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون ڀاڪي پائي چيو تہ "منهنجا ڀاءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پَنَ پَنَ جو پڙلاءُ".
- اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)